

SOVYET ROMANI



2
a.mümtaz idil



SOVYET ROMANI



A. Mümtaz İdil

YARIN Yayınları
2
Birinci Baskı Ağustos 1983 (2000)
Her hakkı saklıdır.

Kapak ve İç Tasarım Yarın Teknik Büro
Kapak Resmi P. Filanav, Les Têtes'den bir ayrıntı
Dizgi, baskı ve cilt Erk Basımevi, 30 39 16.
Kapak ve Fotoğraflı Ek baskısı : Teknik Basım Sanayi.
Dağıtım : Yarın Dergisi, P.K: 723, Kızılay, Ankara.

SOVYET ROMANI

A. Mümtaz İdil



Kolaylıkla anlaşılacağı gibi bu kitap, tüm dünyada olduğu kadar Ülkemizde de son yıllarda ilgi çeken bir kültürü tanıtmayı amaçlamaktadır. Kuşkusuz, Sovyet romanını böyle dar kapsamlı bir kitap içinde gereği gibi incelemek mümkün değildir. K. Zelinski'nin belirttiğine göre, 1934-54 yılları arasında ürün vermiş yazarların yalnızca bibliyografyası, 750 sayfalık bir kitap oluşturmaktadır. Yani, bu kitapta adı geçen yazarların sayısı, adı geçmeyen yazarların sayısından oldukça azdır. Yerli ve yabancı dilde yayınlanmış kaynakların çok sınırlı olması nedeniyle bazı yazarlara hiç değinilmemiş, bazıları ise yalnızca tanıtılarak geçilmiştir.

Kitabın hazırlanışında temel kaynak olarak "Kratkaya Literaturna-ya Ensiklopediya" (Kısa Edebiyat Ansiklopedisi) kullanılmıştır. Ancak, ilk cildi 1962, son cildi ise 1975 tarihli olan bu 8 ciltlik ansiklopediden yalnızca, yazarların kısa yaşam öykülerini vermek ve yapıtlarını tarihsel bir sıraya koymak biçiminde yararlanılmıştır. Ansiklopediden yapılan alıntılar ise, diğer alıntılar gibi tırnak içersine alınmayıp, alt olduğu paragrafın sonunda belirtilmiştir.

Kitabın hazırlanmasında en büyük sorun ise; hangi yazarların seçilmesi, nasıl bir sıra izlenerek tanıtılması, hangi yazarlara ağırlık verilmesi, yazarların nasıl bir sınıflandırma içinde işlenmesi, kısaca konunun hangi yöntemle aktarılması gerektiği olmuştur. Pek doğru bir yöntem olmamakla birlikte, yazarların doğum tarihlerine göre sıralanması, yalnızca edebiyat sınırları içinde kalmayı kolaylaştırması açısından uygun görülmüştür.

Bilindiği gibi Sovyetler Birliği, yapıtlarını kendi dilinde veren bir çok cumhuriyetten oluşmaktadır. Örneğin; Ukrayna, Belorusya, Azerbaycan, Kırgızistan, Gürcistan vb. gibi cumhuriyetlerin köklü bir yazın gelenekleri vardır. Kitapta yazarların bağlı bulundukları cumhuriyetleri belirtmek için Rus-Sovyet Azerbaycan-Sovyet, Belorus-Sovyet türünden tanıtımlar kullanılmıştır.

Amaç Sovyet romanını tanıtmak olduğu için, roman dışında ürünler vermiş yazarlara yer verilmemiştir. Ancak Rusların "povest" diye adlandırdıkları ve bizde kelime karşılığı olmayan, roman ile öykü arasındaki uzun öyküler yazan yazarlar da romancılar kapsamına alınmıştır.

Kuşkusuz bu kitap, Sovyet romanını açıklamakta yetersiz kalacaktır. Yine de, bu alandaki boşluğu biraz olsun dolduracaktır kanısındayım.

A. Mümtaz İdil

“Rus-Sovyet Edebiyatı Tarihi” kitabının yazarı Timofeyev (1) her ne kadar kitabının başında Sovyet edebiyatının Sovyet rejiminin kuruluşu ile başladığını belirtmişse de, Rus edebiyatı ile Sovyet edebiyatı arasında Timofeyev’in yukarıda belirttiği türden bir ayrım çizgisi çizmek oldukça zordur. Kuşkusuz, Timofeyev’in orta dereceli okullara yardımcı bir kitap olarak yazdığı bu yapıtındaki giriş sözcüğü, gerçekte böylesine kesin bir ayrımı belirtmeyi amaçlamamakla birlikte, ister istemez sürdürülmekte olan bir tartışmayı akla getirmektedir. Çünkü, ekim devriminden hemen sonra gelişen Sovyet edebiyatı, sanki Timofeyev’in sözünü doğrulamışçasına, bazı batılı yazarlar ve eleştirmenler tarafından somut bir çizgiyle ayrı gösterilmeye çalışılmakta ve böylelikle de Sovyet edebiyatının yadsınması yoluna gidilmektedir. Ekim devriminden sonra kurulan yeni düzen ile birlikte yeni bir edebiyatın kurulmasına çalışıldığı doğrudur, ama bu dev

(1) Leonid İvanoviç Timofeyev: 23.12.1903 tarihinde Moskova’da doğan çağdaş Rus-Sovyet edebiyat tarihçisi ve eleştirmeni Timofeyev, ilk yazısını 1926 yılında yayımlamıştır. Dil bilimi üzerine 1940 yılında doktorasını vermiş ve sanat sorunları ile estetik üzerine çalışmıştır. “Şiirin Kuramı” (1939), “Rus Şiirinin Tarihi ve Kuramı Üzerine” (1958), “Sovyet Edebiyatı” (1964) ve orta öğretim için yazdığı “Rus-Sovyet Edebiyatı Tarihi” (1946) adlı kitapları vardır. (Kratkaya Literaturmaya Ensiklopediya, Cilt 7, Moskova 1971, s. 804)

bir edebiyat mirasının yıkmaları üzerinde yükseltilecek, dış hatları kesinkes belirlenmiş bir kalıp arayışı değildir. Hatta öyle ki, her iki dönemde de yaşamış ve her iki dönemde de başarılı yapıtlar vermiş yazarların sayısı bir hayli kalabalıktır. Sovyet edebiyatını kesin hatlarla geleneksel Rus edebiyatından ayrı görmek zaten us dışı bir yaklaşım olur. Her ne kadar kimi Sovyet edebiyat tarihçisine göre Sovyet edebiyatı ekim devrimi ile başlamış olarak kabul edilse de, sözgelimi K. Zelinski (2) gibi bazı edebiyat tarihçisi ve eleştirmenlerce konu miras sorunu ile sıkı sıkıya ilişkilendirilmiştir. (3)

Salt roman açısından bakıldığında, bugünkü Sovyet edebiyatının her yıl yüzlerce roman ile dönemi kapatmasında, kuşkusuz, 19. yüzyılın en büyük romancılarını yetiştirmiş bir ulusun ardılları olmalarının payı büyüktür. İlk dönem olarak adlandırabileceğimiz 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadarki dönemde halkın kültür düzeyi, yaşam koşulları, bunun yanında burjuva ahlakı ve yapısal özellikleri ve genel olarak tüm feodal özellikler ile bu özelliklerin yansımaları toplumun her kesiminde kendini göstermektedir. Sınırlar arasındaki farklılıklar; Rus, Ermeni, Gürcü, Azeri, Kırgız ve benzeri etnik grupların değişik sosyo-politik farklılıkları, 19. yüzyıl Rus edebiyatında farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Demokratik ve toplumcu eğilimler, tutucu burjuva ve liberal ideolojilere karşı kendi yollarını kendileri açmaktadırlar. Bu etnik grupların öncü yazarları, toplumcu ve demokratik düşüncelere bağlı kitlelerin savaşımındaki

(2) Korneliy Lyutsiyonoviç Zelinski: 6.1.1896 yılında Moskova'da doğan çağdaş Rus-Sovyet eleştirmeni ve edebiyat tarihçisi olan Zelinski, Moskova Üniversitesi Felsefe Bölümü, Tarih ve Edebiyat Fakültesini 1918 yılında bitirmiştir. Maksim Gorki, Lev Tolstoy, Aleksandr Fedayev, Marietta Sagayvan, Serejev Yesenin, Romain Rolland gibi yazarlar üzerine inceleme yazıları yazmıştır. Ayrıca, "Lirik Üzerine" (1936), "İnceleme Üzerine Paradoks" (1961), "Edebiyat ve İnsanın Geleceği" (1962) gibi çok önemli makaleleri vardır. "SSCB Dışında, 1917-20 Yılları Arasında İki Kuşağın Yazınsal Karşılaşması" (1966) adlı bir inceleme kitabı ve bir romanı olarak kendi biçimini denediği "Hronika Lartsevih" adlı roman niteliğinde uzun bir öyküsü vardır. (Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya, Cilt 2, Moskova 1971, s. 1016-1017.

(3) K. Zelinski, "Sovyet Edebiyatı", Konuk Yayınları, Çev: Funda Savaş, Haziran 1978, s. 18-31.

en büyük deneyimle beslenmektedir. İnsancıl ve estetik değerlerle bezeli klasik Rus edebiyatı, 19. yüzyılın sonları ve hatta 20. yüzyılın başlarında dünya edebiyatında önemli bir yer elde etmiş durumdadır. Herşeyden önce klasik Rus edebiyatı, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra demokrat bir edebiyat olma niteliğini bütünüyle kazanmıştır. Ama yine de Rus edebiyatı bu özelliği kazanmaya, 19. yüzyılın başlarından itibaren yükselen bir tırmanışla ulaşmıştır.

19. yüzyılın ilk önemli romanının yazarı **Aleksandr Sergeyevič Puşkin** (1799-1837), kendisinden sonraki bir çok Rus ve Sovyet romancısına örnek olacaktır. "Yüzbaşının Kızı" adlı romanın yazarı Puşkin, daha çok şiirleriyle Rusya'nın 19. yüzyıldaki ilk öncü hareketi olan Dekabrist hareketini desteklemiştir. Puşkin ilerici düşüncelerin yanında hepsinden önemlisi Rus halk edebiyatının kurucusu olarak ayrıca önemli bir yazardır. Önceleri çarlığa karşı acımasız eleştiriler yağdıran ve eleştirel gerçekçiliğin en büyük yapıtlarından sayılan "Ölü Canlar" romanının yazarı **Nikolay Vasilyevič Gogol** (1809-1852), trajik ölümüne yakın dönemlerde aynı romanın ikinci bölümünü, ama bu kez çarlığın olumlu yönlerini anlatmak üzere yazmış, ancak henüz yapıt bitmeden yazdığı bölümleri yakmıştır. 19. yüzyılın ilk yarısının önemli romanlarından biri de **Mihail Yuryevič Lermontov**'un (1814-1841) "Zamanımızın Kahramanı" romanıdır. Öte yandan, bütün devrimci-demokrat Rus yazarlarını derinden etkileyen "Suç Kimin" adlı romanın yazarı **Aleksandr İvanoviç Herzen** (1812-1891). "Ne Yapmalı" romanının yazarı **Nikolay Gavrilovıç Çernişevski** (1828-1889) ve bir romancı olmamakla birlikte, Rus edebiyatının en eleştirel beyinlerinden biri olan **Nikolay Aleksandrcviç Dobrolyubov** (1836-1861); gelişmekte olan Rus romancılığında kilometre taşlarını oluştururlar. Rus edebiyatının en büyük romanlarından birini, "Golovyev Ailesi" romanını yazdığı halde **Mihail Evgrafoviç Saltıkov-Sçedrin** (1826-1889)), daha çok yergili bir dille yazdığı "Büyüklerle Masallar" adlı kitabıyla tanınır.

Daha sonraları, yalnızca romancılıkları ile ün yapan "Babalar ve Oğullar", "Rudin", "İlk Aşk", "Arefe", gibi romanların yazarı **İvan Sergeyevič Turgenyev** (1818-1883), "Girdapta", "Binlerce Ruh" adlı romanların yazarı **Aleksey Feo-**

filaktoviç Pisemski (1821-1881) ve "Suç ve Ceza", "Karamazov Kardeşler", "Cinler", "Budala" gibi birçok romanın yazarı **Fedör Mihayloviç Dostoyevski** (1821-1881) gibi yazarlarla Rus romancılığı doruğuna ulaşmıştır.. Son olarak da. 19. yüzyıl geleneksel roman anlayışını 20. yüzyıl toplumcu gerçekçiliğine bağlamada en önemli köprülerden birini Maksim Gorki ile birlikte oluşturan **Lev Nikolayeviç Tolstoy** (1828-1910) ile birlikte Rus romancılığı altın bir çağı geride bırakarak 20. yüzyıla girmiştir. 19. yüzyıl edebiyatına şöyle bir bakıldığında, Puşkin'den "Yevgeni Onegin", Lermontov'dan "Peçorin", Gogol'den "Çiçikov", Gonçarov'dan "Oblomov" Turgenyev'den "Bazarov", Dostoyevski'den "Mişkin", "Karamazovlar", "Raskolnikov", "Rogojin" ve daha birçok kahramanın. Tolstoy'dan ise yüzlerce kahramanın, 19. yüzyıl feodal yaşam biçiminin özelliklerini ve bu yaşam biçiminin giderek toplumsal bir özellik kazandığını izlemek mümkündür. Günümüzde ise kahramanlar, yeni yaşam biçimini açıklamada yaratılan güncel kahramanlara odak oluşturmaktadırlar.

Batı edebiyatının Sovyet edebiyatını uzun süre yadsımayışa çalışmasındaki temel neden, yeni bir edebiyatın gelişmesi ve bu gelişen edebiyatın, geleneksel edebiyatın uçlarını elinden iyice kaçırmış olan batı edebiyatı için tehlike çanlarını çalmasıdır. Bunalım edebiyatının, yetkin örnekleriyle birlikte tarihe gömülmesiyle, batı edebiyatında; sözgelimi, nesnelerin üzerinde ilgiyi yoğunlaştırmak veya romanı doğrudan doğruya insanın biyolojik ve fizyolojik güdülerine yöneltmek gibi arayışlar güncellik kazanmıştır. Eleştirel gerçekçiliğin dönemini kapadığı yüzyılımızda, batı edebiyatında zaman zaman görülen. kendi toplumunu eleştirme sağduyusu (!), belki bir süre daha romana olan ilgiyi ayakta tutmayı becerebilecektir. Ama bu yalancı insancılık, kaynağını kendi toplumunun çelişkilerinden aldığı için, çelişkilerin büyümesine bağlı olarak küçülmek zorunda kalacaktır. Ve bu zorunlu yokolmaya gidiş binlerce kez betimlenen ve eninde sonunda bu dünyadan öykünülen **uzaylı yaratıklar** gibi kendi kendini yineleyerek, zorla yaşatılmaya çalışılacaktır. Nitekim, bugün batıda ardı ardına düzenlenen açık oturumlarla, radyo ve televizyon konuşmalarıyla roman sanatının çöküşü günde-

me getirilmekte ve sonuçlar ya romanı yok saymaya yada üçüncü dünya ülkelerinin eleştirel gerçekçi yapıtlarına ve onların yöresel çarpıcılıklarına bırakılmaktadır. Sovyet edebiyatı ile batı edebiyatı arasındaki çelişkinin büyük bölümü, sanatsal olayların tarihsel gelişimini yeterince değerlendirememekten doğmaktadır. Daha ileride ayrıntılı olarak ele alacağımız Sovyet yazarı Konstantin Fedin'e göre bunun nedeni, bazı batılı sanat uzmanlarının, sanatsal biçimlerin belli bir sırayı izleyerek geliştiklerini önererek, kuramlarını, dünyanın bütün ülkelerine uygulamaya kalkışmalarıdır ve yine Fedin'e göre bu görüş, batı edebiyatındaki en son modayı izlemeyen her ulusal sanatın gelişmemiş sayılması demek olacağından yanlış bir görüştür. (4)

Ekim devrimi öncesi Rus edebiyatı, özel ve geri kalmış bir siyasal toplumsal durumda bulunan, aynı derecede özel bir gelenek tarafından belirlenen; içe dönük, karanlık ve akılcı gerilimlerle, nihilist sonuçlara itilen, romantik dalgalanmalarla alaycılığı ve yergiciliği birleştiren bir yeraltı karşı koyma eylemi tarafından beslenen bir edebiyattır. Toplumsal-siyasal mutlakiyete karşı oldukça belirli bir tahammülsüzlük göstermiş olan aydınlar ile demokrat burjuva gereksinimleri arasında bir anlaşma söz konusudur bu yüzyılda. "Üstelik, Avrupa'nın her yerinde yeni gerilimler yüze çıkıyordu ve dışavurumculuk'tan dada'cılığa, fütürizm'den fovizm'e, kübizm'den rusların süprematizm, kübo-fütürizm ve konstrüktivizm çeşitlemelerine kadar birçok öncü akım, yüzyıla unutulmayacak özellikler vermeye başlamıştı. Birçok yazar, XIX. yüzyılın gerçekçi geleneğinin kopmasını, 1905 yılının başarısız girişimine ve bundan doğan şiddetli baskılara bağlar". (5)

19. yüzyıl Rus edebiyatını diğer Avrupa ülkeleri edebiyatından ayıran bir başka özellik de, Rus edebiyatının hiç bir zaman sanatsal ilgilerin dar çerçevesinde kalmaması, hep bir öğretinin yayıldığı bir okul geleneğini sürdürmeye çalışmasıdır. Ama yine de denebilir ki, 19. yüzyıl Rus edebiyatı bu öğüt verici niteliğinden çok, sorunlara eğilmek zorunda ka-

(4) Konstantin Fedin, "Sanatta Sosyalist Gerçekçilik", Çev: Seçkin Cılızoğlu, Yeni Dünya Yayınları, İstanbul 1976, s. 75

(5) "Devrimler ve Kültür Tarihi Ansiklopedisi", Gelişim Yayınları, Cilt 5, Tarihsiz, s. 84.

lan bir edebiyat olmuştur ve ağır basan gerçekçilik duygusu içinde, sistem çelişkilerini belirgin biçimde ortaya koyan bir toplumla tartışmaya girişip; tarihsel, sosyalist, anarşik, nihilist ve hatta zaman zaman mistik tutumları diyalöktik bir çizgi içinde işlemeye çalışmıştır.

Boris Leontyevic Suçkov'un (6) tüm eleştirel gerçekçiler için belirttiği gibi, Rus gerçekçileri de yaşadıkları çağın birer üyesi olarak, kendi bilinçlerini oluşturan tarihsel koşulların doğurduğu hatalardan ve eksik yargılardan kurtulamayan ve toplumun dönüşümüne nasıl uğratılacağı üzerine açık seçik siyasal kavramları olmayan yalnızca bulundukları düzenin insandışılığına karşı kitlelerin başkaldırışını dile getiren demokratlardır. (7)

Ekim devrimi sonrası sanat ve özellikle edebiyattaki kıpırdanmalar, Rus kültürünün daha da ileri gitmesine olanak sağlamıştır. Zaten büyük bir edebiyat mirası devralmış olan Rus ve Sovyet yazarlar; devrimin varacağı noktaya kuşku ile bakan ve kahramanlarına ister istemez bu kuşklarını yansıtanlarla, toplumcu gerçekçiliği yeni boyutlarıyla benimsemeye hazır olanların birbirlerinden bağımsız görünen çekişmeleri arasında bocalayarak yola koyulmuştur.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, eleştirel gerçekçilikten toplumcu gerçekçiliğe geçiş döneminin en belirgin iki yazarından bir olan Gorki, 1917 öncesi edebiyat çalışmalarında da toplumcu gerçekçiliğin arayışı içindedir. Zola'nın ve Maupassant'ın önderliğini yaptığı doğalcılık akımı Gorki için gerçekliğin öldürülmesidir. Öte yandan Gorki, Tolstoy geleneğine

(6) Boris Leontyevic Suçkov: 23.7.1917 tarihinde Saratov'da doğan Rus-Sovvet edebiyat tarihçisi ve eleştirmeni Suçkov, dil bilimi üzerine doktora vermiştir. 1940 yılında ilk yazıları yayımlanmaya başlayan Suçkov, 1942-43 yılları arasında "Ulusal Edebiyat" dergisini yönetmiştir. "Gerçekliğin Tarihi: Yazgısı, Yaratıcılık Yöntemi Üzerine Düşünceler" (1967) adlı kitabında gerçekçiliğin yönteminin gelişmesi üzerine çalışmıştır. "Çağımızın Portreleri: Kafka, Zweig, Fallada, Feihtvanger, T. Mann" (1966) adlı yapıtında, yapıtlarını Almanca vermiş yazarları incelemiştir ve ayrıca Remark, K. Hamsun, M. Proust gibi yazarlar üzerine inceleme yazıları vardır. (Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya, cilt 7, Moskova 1971, s. 284-85).

(7) Boris Suçkov, "Gerçekliğin Tarihi", Çev: Aziz Çalışlar, Bilim Yayınları: 27, İstanbul, Mayıs 1976, s. 133

bağlı eleştirel gerçekçilik tutumunun da yetersiz kaldığının ayırdındadır. Ona göre eleştirel gerçekçiliğin tüm kahramanlarının (sayılan çok kabarık da olsa) romanın sonunda tek başlarına kalmaları, kapitalizmden kurtuluşu simgelese de, bu kurtuluşun nereye varacağını belirtememek açısından eksik kalmaktadır. Gorki bu eksikliği fark etmiş ve insanın bulunduğu toplum ile bütünleşmesi sonucu yeni bir edebiyat türünün doğacağını önceden sezinleyebilmiştir. Günlük yaşamı yansıtabilmek için yüzyıllardır süre gelen romantik geleneğin veya tam karşısı sayılan doğalcı geleneğin dışına çıkmak için, yaşamın estetik anlatımla okura sunulması gerektiği sonucuna varmıştır. Toplumsal olayları kavrama açısından Tolstoy'un deha düzeyindeki bütünleme yeteneğinden sınırsız etkilenirken Gorki, Dostoyevski'nin ideolojik yanlışlığına karşı tavır almış, Leskov'un anlatımını kendine örnek seçmiş ve hocası **Vladimir Galaktionoviç Korolenko** (1853-1921) ile birlikte yaşanan dönemde aydınların ve yazarların siyasal yaşamda daha etkin ve açık bir tutum alması için mücadele etmiştir.

Lev Tolstoy'dan etkilendiği kadar, Rus edebiyatının bir diğer büyük ismi olan ve "Büyülü Gezgin" adlı önemli romanın yazarı **Nikolay Semenoviç Leskov** (1831-1895),⁽⁸⁾dan da büyük ölçüde etkilenen Maksim Gorki, hiç kuşku yoktur ki, toplumcu gerçekçi edebiyatın kurucusu sayılmaktadır. Asıl adı Aleksey Maksimoviç Peşkov olan Maksim Gorki (1868-1936) Leskov'dan etkilendiği halde, Leskov'un düştüğü yanlışlığa, abartmalı anlatım biçimi ve olumlu kahramanların ahlaksal değerini övmeye aşırıya kaçma yanlışlığına düşmemiştir. "Kuşkusuz, diye yazar Maksim Gorki, Leskov'da şaşılacak bilgi ve dil zenginliği ile büyük ölçüde etkilemiştir beni. İyiden öte bir yazardır o, Rus yaşantısını çok yakından görmüş, yansıtmış, ama edebiyatımızda hakettiği Yeri alamamış bir sanatçıdır". (8)

Gorki, ilk öyküsü "Makar Çudra"yı 'Kafkas' adlı bir Tiflis gazetesinde 1892 yılında yayınlamıştır. 1892 yılından sonra ise Novograd kentine dönerek, sistemli bir biçimde

(8) Maksim Gorki, "Edebiyat Yaşamım", Cey: Şemsa Yeğin, Payel Yayınları: 50, İstanbul Kasım 1978, s. 54.

edebiyat çalışmalarına başlamış ve diğer yandan da gazetecilik ile uğraşmıştır. İlk kitabını ise 1898 yılında "Denemeler ve Öyküler" adıyla iki cilt olarak yayınlamıştır. Bu kitabıyla Gorki, yalnızca Rusya'da değil tüm dünyada adını duyurabilmeyi başarmıştır. Genç Gorki, toplumcu gerçekçiliğin ilkelilerinin geleneksel gerçekçilikten daha akılcı olduğunun farkında olan bir yazardır ve bu inanç onu toplumcu gerçekçi sanatı kurmaya kadar götürmüştür. Ama Gorki'nin edebiyat gelişiminin bir başka süreci olan toplumcu gerçekçiliğe kesin olarak geçiş dönemi 1890'lı yılların sonu ile 20. yüzyılın başı olmuştur.

Marangoz bir babanın oğlu olan ve çocukluğu yoksulluk içinde geçen Maksim Gorki, bu dönem anılarını daha ileride "Çocukluğum" (1913) adlı romanında anlatacaktır. Gorki'nin anlattığı bu dönemde yani 19. yüzyılın sonlarına doğru Rus toplumu büyük bir gerilim içindedir ve narodnik (halkçı) hareket henüz yatışmamış durumdadır. Gorki, bu insanları daha iyi tanıyabilmek için bir yandan okurken, bir yandan da sık sık yolculuklara çıkmaktadır. Bunlar daha sonra "Benim Üniversitelerim" (1923) ve "Ekmeğimi Kazanırken" (1916) adlı romanlarında otobiyografik romanlarının son ikisini oluşturmaktadır.

"Makar Çudra" ile başlayan öykücülüğü ile Gorki, Rusya'nın alt tabaka insanlarını, zor koşullarda çalışan işçilerini toplum dışı kalmış insanlarını anlatır. Kendinden önce de daha önce adı geçen birçok devrimci-demokrat Rus yazarınca ele alınan bu konuların Gorki'nin elinde başkalaşmasının en büyük nedeni, onun demokrat yazarlar gibi toplumu betimlerken edilgen kalmaması, yaşamın yeni olanaklarını gözler önüne sermesidir.

Toplumcu gerçekçiliğe geçiş sürecinin belirgin örnekleri olan "Foma Gordeyev" (1899) ve "Üç Kişi" (1900) romanlarında Gorki, Rus burjuvazisinin tipik karakterlerini çözümleme yoluna gider. Gerçekte, Gorki'nin hemen tüm yapıtlarında göze çarpan önemli özellik varolan koşullar ile kişilerin toplumsal koşulları arasındaki çatışmalardır. Doğal olarak da Gorki, romanlarında yarattığı olumlu tiplerle, toplumsal çarpıklıklara kendi eğilimlerine göre yön vermeyi amaçlamaktadır. "Foma Gordeyev" romanının kahramanı bir taşra tüc-

carıdır ve Foma Gordeyev, kendi sınıfının çöküşünü gözlemleyebilmekte ve bunun bunalmalarını yaşamaktadır. Roman-
da Rus taşra yaşamı, bürokratlar ve ticaret ortamı anlatılır. Öte yandan Yakova Mayakina'nın kişiliğinde Gorki, burjuva-
zinin tüm çarpıklıklarını yansıtır.

"Ana" (1906) romanını yazmasıyla Maksim Gorki'nin yaratıcılığında yeni bir dönem ortaya çıkmaktadır. "Ana" ro-
manı, iki büyük dönem olan eleştirel gerçekçilik ve toplumcu
gerçekçilik dönemleri arasındaki geçişi gösteren en belirgin
romanlardan biridir. Gorki'yi çağdaşları da dahil olmak üzere
tüm eleştirel gerçekçilerden ayıran en önemli özelliği;
Tolstoy'un toplumsal kavrayışına, Dostoyevski'nin insanla-
rın iç dünyalarını betimleyişine ve Leskov'un anlatım diline
ulaşması yanında, bütün bunlara ek olarak, insanın bunlarla
yetinmeyip, kendi istemine göre dünyayı biçimlendiren ve
geliştiren bireyi ele almasıdır. "Ana", böyle bir roman kah-
ramanının ilk örneği sayılır.

"Artamonovlar" (1925) adlı romanında Gorki, Artamo-
nov ailesinin 1861 toprak reformundan ekim devrimine ka-
dar olan burjuva yaşantılarını anlatır.

Gorki, 1925 yılında başladığı ve yaşamının son günlerine
kadar üzerinde çalıştığı "Klim Samgin'in Yaşamı" adlı en ö-
nemli romanında, insanın küçük burjuva dünya görüşü ile bo-
zulmasını ve bu bozulmanın insan üzerindeki etkisini incele-
miştir. Yapıtın başlıca kahramanı. 1917 yılına kadar bireyci bir
yaşantı örneği veren Avukat Klim Samgin'dir. Gorki bu roma-
nında hemen hemen 19. yüzyılın tüm romanlarında işlenen bir
temayı başka bir bakış açısı içinde ele almıştır. Robin Hood
maskesi altında, yoksulların ve halkın gözünü budaktan esir-
gemeyen koruyucusu görünümünde olan Klim Samgin, ger-
çekte zenginlere sırtını dayamış varlıklı bir avukattır. Bütün
toplumsal devinimlerde kendine özgü önlemlerini almıştır.
Bunu da herkesle, her kitlenin temsilcisiyle dostluk kurmak-
la sağlamıştır. Herkesin dostu gibi görünür, ama gerçekte
kimsenin dostu değildir. Her ortama uyabilme yeteneği olan
bu uzlaşmacı avukattan, bütün küçük burjuva ideolojisinin
insandışılığı yansır. Klim Samgin tam çağının adamıdır
ve bu tipteninin dışında bir kişilikte olabilmek dönemin
erdemli davranışlarından. Artık, Levin'ler, Rogojin'ler,

Bazarov'lar soyut birer kişiliğe dönüşmüştür. Çıkarıcı ve kaypak Klim Samgin, yirminci yüzyılın kokuşmaya başlayan ideolojisinin zorunlu bir ürünüdür ve yazarının kalemi dışında da yaşamaktadır.

Tolstoy, yapılması en güç bir anda geleneksel gerçekçi edebiyatı koruyabilmesi açısından tüm 19. yüzyılın en büyük yazarı sıfatını haklı olarak kazanmıştır. Gerçekçiliğin doğalcılık ile biçimcilik arasında bocaladığı ve giderek yozlaştığı bir dönemde böylesi bir çevirmeyi yapması, kendisinden sonraki gerçekçi edebiyatın, yani toplumcu gerçekçiliğin kurulmasında yapı taşlarını oluşturmuştur. Çünkü, 19 yüzyılın sonlarına doğru Rus edebiyatında yeni yönelişler ve arayışlar yaygın durumdadır. Simgecilik akımı ve Akmeizm diye bilinen akım bu arayışlara bir örnektir. Aslında bu gelişimler, geleneksel Rus gerçekçiliği karşısında zayıf akımlardır. Ama aynı zamanda bu akımlar yaşatılması başarılan gerçekçilik akımına yeni zenginlikler kazandırmış akımlardır. Yine de, Rus edebiyatındaki genel yozlaşma, özellikle 1905 yılındaki başarısız devrim girişiminden sonra kendini iyice göstermeye başlamıştır.

Bu karışık ve başaşağı giden dönemde en büyük ağırlığı omuzlayan yazar Maksim Gorki olmuştur. Gorki, aynı geleceği daha da geliştirerek sürdürmesine karşın, toplumsal kargaşayı yaşamış bir yazar olarak Tolstoy'dan ayrılır. Gorki, devrim kargaşasının tüm içyüzünü, tüm bunalımlarını görerek yazınsal yaşamını sürdürmüş ve ilerde gerçekçi edebiyatın olması gerekliliği üzerine ütopyadan ayrı birtakım kuramlar geliştirebilme olanağına sahip olmuştur. Gorki tam bir geçiş dönemi yazarıdır. Gorki'nin tüm romanlarında vermek istediği öz, artık insanların eskisi gibi yaşamayacaklarıdır. Gorki'den önce de, sözgelimi, Tolstoy'da da ele alınan bu öz, doğrudan tarihsel olgular sonucu belirlenen ve sonuçlanan bir özelliğe sahip olduğundan, idealist sapmalara kaçabilmektedir. Nitekim, sözgelimi "Diriliş" romanının abartılmış kahramanı Nehlyudov, romanın başından sonuna kadar yazgısıyla çatışan bir soyludur ve roman boyunca yazgısının dışına çıkamaz. Gerçekte, Tolstoy'un değinmek istediği temel nokta Nehlyudov'un alın yazısının değişmezliği değil, soylu sınıftan bir bireyin sınıf değiştirmeye yönelik amansız ça-

basıdır. Ancak, böyle bir çabanın neden sonuçsuz kaldığı, o dönemde Tolstoy'u da aşan bir konu olduğundan, sonuç ister istemez bir bilinmeyene bağlanır. Kuşkusuz, burada Tolstoy'un yalnızca "Diriliş" adlı, döneminde en çok eleştiri alan bir romanından hareketle böyle bir yargıya varmak, onun devrimci-demokrat çizginin en üst sırasında bir yazar olduğu kanısını değiştirmez. Yine Tolstoy, Herzen'in toplumcu düşüncelerinden derin bir biçimde etkilenmiş ve romanlarında canlandırdığı tiplerde onun görüşlerini yer yer yansıtmıştır. Ayrıca, "Tolstoy, Sanat Nedir? (1897) adlı yapıtında, halkın özgürleştirilmesine yönelik ve açıkça öğretici bir erteği öğütlemekten önce, çağının toplumsal haksızlığını yakından görmüş, anlamış ve kendi açısından tepki göstermişti (köylülerine azat önerisinde bulundu; daha sonra ve gene köylülerine Yasnaya Polyana arazisini satın almak için telif haklarını devretmek istedi; III. Aleksandr'ı öldürenlerin bağışlanması için Çar'a başvurdu; ortodoks kilisesi ile amansız bir tartışmaya girerek sonunda afaroz edildi; Rus-Japon savaşına cephe aldı v.b.). Ayrıca bir çok yapıtında, anlatımın fantastik kuruluşu içinde az çok belirli biçimde, insan haklarına uygun yaşama karşı çıkan ve halkın isteklerini gemleyen her şeye muhalif olduğunu açıkladı. Bu davranışı şiddete değil de ağır bir ahlaksal değişime dayanmasına rağmen Tolstoy, sonradan 1905 ve 1917 devrimlerine yol açan eyleme yararlı katkıda bulunmuştur". (9)

Gorki'ye göre tarihsel gelişim boyunca ve işbölümü içinde toplumsal ilişkilerin bağımsız bir varlık kazanmalarının kaçınılmaz bir sonucu olarak, her bireyin yaşamı içinde, bir yandan kişisel, öte yandan çalışmanın herhangi bir dalı ve ona ilişkin koşullarca belirlenen bir bölünme ortaya çıkmaktadır. Tolstoy ise, ne kadar demokrat bir yazar da olsa, sorunu bu biçimiyle kavramakta daha töresel davranmıştır. Öte yandan Gorki, romanlarında insanların bağlı bulundukları sınıf üyeleri halinde kümelenişini, bu kümelenme içinde öz olarak da her kişinin bulunduğu sınıfın temsilciliğinin nasıl geliştiğini ve çöktüğünü öne çıkarmış bir yazardır. Bir romancı olarak Gorki, tarihsel önemi büyük bir anda, Rusya'nın kapitalizmle yeni

(9) "Devrimler ve Kültür Tarihi Ansiklopedisi", Gelişim Yayınları, Cilt 5, Tarihsiz, s. 79.

taniştiğı ve aynı anda da dış dünyada kapitalizmin yerini emperyalizme bıraktığı anda ortaya çıkmıştır. Öyleki, doğmakta o'an kapitalizmin giderek çöküşünü de izleme olanağını bulmuş bir yazar olduğu için, Tolstoycu geleneğı Tolstoy'dan daha farklı geliştirebilmiştir.

1905 devriminin başarısızlığı dönemin yazarları arasında müthiş bir dağınıklığa neden olur. Stolıypın'ın kanlı diktatörlük yıllarında birkaçı dışında, yazarların çoğunda genel bir yozlaşma egemen olur. Biçimde doğalcılık yeniden gündeme gelirken, dışa vurumculuk da alabildiğine yaygınlaşır. Bu yozlaşmanın etkisinden kendisini kurtaramayan yazarlardan ilk akla ge'eni **Leonid Nikolayevič Andreyev**'dir (1871-1919). Yaşadığı dönem içinde Gorki kadar tanınan ve sevilen Andreyev, yoksulluk içinde geçen yaşamını anlattığı romanlarında anlatım ustalığı açısından Gorki düzeyinde olmasına karşın, kötümserliğe ve kendinden hoşnutsuzluğa düşme olgusunun doğrudan doğruya herkesi ve herşeyi kendisine hizmet ettirme gücüne sahip olan güçleri, yani çıkarıcı düzeni kavrayabilmiş, ama çabuk terketmiştir.

İlk çykülerini 1898 yılında yayınlayan Andreyev, büyük ölçüde Gorki'nin etkisinde kalmış bir yazardır. Buna neden belki de uzun süre "Znanie" dergisinde birlikte çalışmış olmalarıdır.

Anlatım biçimi ve betimleme açısından Andreyev olağanüstü ustalıkta bir yazardır. Romanları bile daha çok bir tiyatro oyununu anımsatır. Yarattığı kahramanları, sanki kendisi yaşamışcasına tüm canlılığıyla anlatır. "Yedi Asılmışların Öyküsü" adlı romanında, Stolıypın diktatörlüğü döneminde içişleri bakanı olan Durnova'ya hazırlanan suikasti anlatır. Suikasti hazırlayan beş kişinin mahkemeye çıkarılışlarını anlatan ikinci bölümde Andreyev, tüm mahkumları teker teker betimlerken olağanüstü başarılıdır. (10) Ama bu betimleme, daha önce de belirttiğimiz gibi yalnızca anlatım ustalığı olarak göklere çıkarılabilir. Yine aynı bölümde mahkumların konumundan okur dehşetli tedirginlik duyar. Gorki bunu şöyle dile getirir: "Yedi Asılmışların Öyküsü"ndeki başkişiler, uğ-

(10) Leonid Andreyev, "Yedi Asılmışların Hikoyesi", çev: Güneş Bozkavvo, Yor Yoyınları, Nison 1973-İstanbul, s. 23-30.

runa darağacına gittikleri şeylere karşı hiç ilgi duyuyorsa ben-
zemiyorlar; kitap bitiyor da, kimse ortak davanın edını ağzına
almıyor. Büyük bir sıkınlık içinde yaşamış, tutukevi duvar-
ları dışında yaşamla bağları olmayan ve umutsuz bir hastalı-
ğa yakalanmış birinin ilaç alması gibi rahatlıkla ölümü kabul-
lenen kişiler izlenimini bırakıyor hepsi". (11)

Andreyev romanlarında genellikle yoksulluk içinde ge-
çen yaşamını anlatırken Tolstoy gerçekçiliği ile Çehov yakla-
şımı kendini gösterir. Gorki, yaşamı yansıtırken belli bir es-
tetik bütünlüğü sağlamak için çaba göstermiştir. Andreyev'de
ise olgular doğadışlıkları ölçüsünde değerlendirilir. Böyle bir
yaklaşım, özellikle Andreyev'in öykülerinde, öykü yazmak için
kaleme sarılmak gibi ve okuyanı şaşırtma kaygısı taşıyaca-
ğından, Çehov'un ilk dönem öykülerinde olduğu gibi, ilginç ol-
makla birlikte ideolojik değeri fazlaca önemli olmayan yapıt-
lar olarak kalmıştır. Andreyev, yazı yaşamı içinde dilini gide-
rek zorlaştıran birkaç yazardan biridir. Genellikle hedef alı-
nan yalınlık, Andreyev'in yazı yaşamında tam tersine bir gi-
diş gösterir. Ancak, yadsınılamayacak bir yeteneği vardır
Andreyev'in: Sınırsız düş gücü. Bu alanda Çehov ile hemen
hemen eşit boyutlarda olması yanında, Çehov'un en küçük
olayı bile değerlendirmesine karşın Andreyev, düşlerinde ya-
rattığı olayları irdeleyerek günlük yaşama indirgediğinde, ar-
tık yazacak pek fazla şeyi kalmamıştır. Çünkü, hedef olarak
kendisine olağandışılığı seçmiştir Andreyev. Çehov ise, sınırsız
düş gücüne karşın, hemen hiç soyutlama yoluna gitmez.
Andreyev ise, soyutlama yeteneği yüzünden doğarcığındaki
bir çok öykü konusunu, salt doğadışılık taşımadığı gerekçesiyle
harcamıştır.

İleri dönemlerde Andreyev, yazarlığını toplumsal olay-
lardan da soyutlayarak, salt anlatım özelliklerine ve konuların
ilginçliğine yönelmiştir. Kuşkusuz, yazar için de okur için
de kısa dönem için bile olsa -ki öyle olmuştur- Andreyev'in
tutturduğu yolda yapıtlar vermek ilginç gelecektir. Nitekim
Çehov da yazı yaşamının ilk yıllarında öyle yapmıştır. Ama,
edebiyat, tarih gibi olguların seçiminden oluşmadığından,

(11) Maksim Gorki, "Edebiyat Yaşamım", Çev: Şemsa Yeğin, Paye: Ya-
yınları: 50 İstanbul, Kasım 1978, s. 114.

yazarını dışlayabilme tehlikesini barındırır. Andreyev'e ilişkin olarak yine Gorki: "Gerçekliğimizdeki bazı şeyler, yani oldukça ender ve olumlu şeyler, tamamen olduğu gibi betimlenmeli, başka türlü değil." diye yazar ve sözlerini şu ana temaya bağlar: "Olumlu insan duygularının böyle ender ortaya çıkan belirtilerini, güzel bir dogma hatırına da olsa, bir sanatçı tarafından keyfi olarak çarpıtılmasına razı olamam." (12)

Gorki'nin bu saptamasına en uygun düşen yazar **Anton Pavloviç Çehov**'dur (1860-1904). Bir romancı olmamakla birlikte Çehov, son dönem olarak nitelendirilen döneminde yazdığı roman düzeyindeki uzun öyküleriyle, hala bu dalda aşılmamış bir yazar olarak ününü sürdürmektedir. Çehov, Gorki ve Tolstoy ile birlikte Rus edebiyatının eleştirel gerçekçilikte doruk noktalarından birini oluşturur. "Bozkır"(1888), "Sıkıcı Bir Öykü" (1889), "Altı Numaralı Koğuş" (1892), "Üç Yıl" (1894), "Asmakatlı Ev" (1896) gibi uzun öykülerinde Çehov, Çarlık dönemine amansız eleştiriler getirir. Tüm öyküleri Andreyev'in tersine küçük ve önemsiz ayrıntılardan oluşur. Yaşamdaki bu küçük olguların ve önemsiz görünen bu küçük şeylerin, olağanüstü hareketliliği ve etkinliğini Çehov kadar iyi değerlendirebilen bir öykü yazarı daha yoktur. Maupassant ile birlikte öykü türünün tartışmasız iki isminden biri olan Çehov, Maupassant'dan farklı olarak, olaylara salt yansıtmacı olarak bakmamış, onları estetik öğelerle süslemeyi, Tolstoy kadar büyük bir başarıyla becerebilmiştir. Orta sınıfın yaşantısını Çehov kadar hiçbir öykü yazarı aslına uygun biçimde ve orta sınıfa özgü o sisli hava içinde gözler önüne sermemiştir.

Bir roman yazarı olarak **Aleksandr Serafimoviç** (1863-1949), eleştirel gerçekçiliğin olduğu kadar, toplumcu gerçekçiliğin de yapı taşlarından biri olduğu için değinilmesi gereken bir yazardır. Eski soyadı Popov olan Serafimoviç'in ilk kitabı "Rus Bordroları" adlı öykü kitabıdır(1889). Daha sonra 1890 yılında "Sallar" adlı öykü kitabını yayınlamıştır. İlk inceleme-eleştiri türünde olan kitabını ise 1901 yılında "İnceleme Yazıları ve Öyküler" adıyla yayınlamıştır. Özellikle de

(12) Maksim Gorki. Izbrannie Proizvedeniya f Treh Tomah, Tom Tretiy, Literaturnie Portreti: Leonid Andreyev, Moskva, Hudojestvennaya Literatura 1978.

bu kitabı, dönemin ünlü yazarlarından Korolenko tarafından çok beğenilir: "Olağanüstü bir dil, güçlü, yerinde ve son derece açık gözlemler, özgürce ve çok canlı eskizlerle yazılmış ve hepsinden önemlisi son derece canlı figürlerle dolu..." (13),

Serafimoviç, başarısız 1905 Rus devrimi sonrasında, 1905-1907 yılları arasında giderek zenginleşen sanatsal bir motif kazanmıştır. "Geceyarısı", "Yağma", gibi bu dönem öykülerinde ve yazılarında Serafimoviç, artık egemen baskı kitlelerine karşı savaşım veren ve haksızlıkları protesto eden bir yazar konumundadır.

Serafimoviç'in sanatında 1907-1917 yılları arasında güçlü bir historizm (tarihselcilik) kendini gösterir. Ve yine bu dönemde, özellikle Tolstoy ve Bunin'in etkisinde kalarak "Kumlar" (1908), "Kuru Deniz" (1914) gibi bir çok öykü yazar. 1915'den başlayarak 1917'ye kadar yazdığı öykülerinde ise savaşın etkileri görülür. (14)

Serafimoviç'in en büyük romanı kabul edilen "Demir Tufanı"(1924), toplumcu gerçekçiliğin klasik romanlarından biri kabul edilir. Romanın konusu, I.ç savaş sırasındaki gerçek bir olaydan alınmıştır. 1918 yazında E.I.Kovtyuha adlı komutanın önderliğinde ilerleyen disiplinsiz Taman ordusu anlatılır. Romandaki "demir çeneli adam" Kozhuk, olayın başkahramanı olan Kovtyuha'nın kendisidir.

Serafimoviç romanında bütünüyle tek bir amaca yönelmiş ve bütün davranışları büyük bir kararlılık taşıyan bu komutan üzerine romanını kurgulamıştır. Roman, General Porkovski'nin kazak askerleri tarafından dört bir yandan kuşatılmış bir isyancılar ordusu çevresinde döner. Bu düzensiz bir ordudur ve hatta seçtikleri komutanı öldürmeye varacak kadar anarşist eğilimdedirler. Romanın hemen ikinci bölümünde ordunun disiplinsizliği ve anarşistliği yazar tarafından ustalıkla aktarılır. Kozhuk'a saldıran bir askerin süngüsü, Kozhuk'u sıyırıp, yanındaki tabur komutanının karnına girer. (15)

(13) V. G. Korolenko, Toplu Eserleri, Cilt 8, Moskova, Hudolestvennaya Literatura, 1955, s. 313 (Rusça).

(14) Kratkaya Literaturneya Ensiklopediya, Cilt 6, Moskova 1971, s. 772-775.

(15) A. Serafimoviç, "Demir Tufanı", Çev: Mehmet Harmanlı, Suda Yayınları Mayıs 1974, s. 14,

Serafimoviç'in destansı bir anlatımı vardır ve bu anlatımıyla Leskov'a çok yaklaşıır. Serafimoviç'in bu romanında yaptığı tam bir "kahraman" tiplemesidir ve kendinden sonra, sözgelimi Furmanov'un "Çapayev"inde benzer özellikler kendisini gösterecektir.

Serafimoviç'in tarihsel bir olaydan hareketle yazdığı bu roman türüne benzer romanlar daha sonra Furmanov ile birlikte Gladkov, Panfyorov, Şolohov, Ostrovski gibi yazarlarca yaratılacaktır. Kozhuk, kumandanlarına olan inançlarını sık sık yitiren, ardından çaresizlikten yeniden kazanan disiplinsiz ve aynı zamanda saldırgan olan bu insan kitlesini yalnızca düzene sokma yeteneğine sahip olmakla değil, aynı zamanda onlarda insancıl duygular uyandırmakta da usta bir komutandır. Kozhuk'un emrindeki ordu aynı zamanda kültür düzeyi çok düşük ve kolay etkilenebilen insanlardan oluşmaktadır. Sözgelimi aralarından biri "Eu Kozhuk del nin biri!" diye hağdığı anda, herkes birdenbire küfür yağdırmaktadır Kozhuk'a. (16)

K.Zelinski, "Demir Sağanağı'nın üslubu daha çok natüralist olmakla birlikte, bu romanı romantik üsluplu romanlar arasında saymak daha doğrudur" (17), diye belirtir. Romanın bağlı bulunduğu geleneğin doğalcı gelenek olduğu hemen hemen romanın her noktasında kendisini gösterir. Ama, romanı romantik üsluplu romanlar arasında saymak pek doğru olmaz. Öyle ki, romanın birçok yerinde, belki de son derece duygusalca işlenebilecek konuları Serafimoviç çoğu kere bir tek satırla geçiştirmiştir. Kımi yerde bu öylesine abartmalıdır ki, üzerine sayfalarca yazılabilecek bir noktayı Serafimoviç tek bir satırla geçiştirir. Örneğin, köyde ele geçirilen dört Kazak askerinden uzun uzun söz ettikten sonra Serafimoviç, konudan konuya geçmekte bir başlık atmaya bile gerek görmeden: "Yol kavşağında askerler durdu, Kazaklar kendilerine mezar kazmaya başladılar." (18) diyerek, ayrıntıya girmeden romanını sürdürür. Oysa, bölüm başlığından bu paragrafa gelinceye kadar, neredeyse Kazakların bağışlanıp,

(16) A. a. v., s. 79.

(17) K. Zelinski, a. g. y., s. 114.

(18) A. Serafimoviç, a. g. y., s. 57.

orduya katılacakları izlenimi bırakan yumuşak bir anlatım vardır.

Kuşkusuz Kozhuk, roman içinde kişiliğinden hiç taviz vermeden yüksek bir kahraman olarak verilmiştir ve diğer tiplerdeki ince alaycı betimleme Kozhuk'un çiziminde hiç kullanılmamıştır. Eğer Serafimoviç'in bu romanına Kozhuk'u betimleme biçimiyle yaklaşırsa, roman çok basit bir düzeyde ele alınıyor demektir. Çünkü romanı asıl oluşturan öğeler, Kozhuk'un çevresinde gel.şen olaylar ve çizilen tiplerdir.

Serafimoviç, yeni yöntemin bir özelliği olarak olsa gerek, tarihsel gerçekçiliğe en az Tolstoy kadar bağlı kalarak, yapıtlarında toplumcu gerçekçiliğin kendi farkındalığını yansıtmaya çalışmıştır.

Ekim devriminden hemen sonra batının edebiyat ve sanat çevrelerinin en çok dikkatini çeken konu, yeni Sovyet yönetiminin nasıl bir edebiyat ve sanat politikası izleyeceğidir. Aslında batı, bu politikanın olumsuz ürünler vereceği kanısındadır ve temelleri yeni atılmış olan bu sanatın mutlaka güdümlü olacağına dair yaygın bir inanç egemendir. Bu pragmatik yaklaşımın asıl kaynağını ise siyasal çekişmeler oluşturmaktadır. Yöntem ise, devrim sonrası ülkeyi terk eden yazar ve sanatçıları kullanmak biçiminde geliştirilmiştir. Ekim sonrasında birçok yazar ve sanatçı, soylularla birlikte batıya sığınma yolunu seçmiştir. Bunların arasında-daha ileride de göreceğimiz gibi- değişikliğe birdenbire uyum sağlayamayan ve yalnızca geleneksel alışkanlıklarını korumaya çalışan yazarlar olduğu gibi, devrime karşı kesin tavır alan ve yergi yazılarıyla sanatsal yeteneklerini zorlayan, örneğin Boris Pilnyak gibi yazarlar da bulunmaktadır.

Boris Andreyeviç Pilnyak (1894-1937) ekim devrimi sonrası en çok tartışılan yazarlardan biridir. Eski soyadı Vogau olan Rus-Sovyet yazarı Pilnyak, ilk yapıtını 1900 yılında vermiştir: "Bahar" Daha çok **Andrey Beliy**'in (1880-1934) etkisinde yapıtlar veren Pilnyak, 1922 yılında Almanya, 1923 yılında da İngiltere'de bulunmuştur. İlk öykü kitabı olan "Son Gemiyle ve Diğer Çyküler" (1918)'de Pilnyak, 20 yüzyılın ilk on yılındaki düzyazı türünün biçimsel ve içerik özelliklerini taşır. İkinci kitabı "Bilye" (1920) yılında yayınlanmıştır. İlk romanı "Çıplak Yıl" (1921)'da yazar, iki dünyanın savaşını ko-

nu alır ve çağın acımasızca yıkılışını ve varolan düzenlerin sarsılışını betimler. Bu romanında kişiler ve romanın yapısı önemsizleşir ve sarsıntılar geçiren Rusya romanın kahramanı durumuna gelir. Birçok biçimsel özellik kullanan Pilnyak aynı zamanda "Çıplak Yıl" romanında tarihsel belgelere de yer vermiştir.

Aslında Pilnyak Sovyet devrimine karşı bir yazar değildir. ama o yapıtlarında bu coşkuyu tüm Rusya olarak kullanmış ve daha çok Rus köylüsünün karamsarlığında yoğunlaştırmıştır. Merkez romanlarından sayılan "Volga Hazar Denizine Dökülür"(1930) adlı romanında, kurulmakta olan bir baraj gölünü anlatan Pilnyak, "Yeni Rus Kültürünün" doğuşundaki psikolojiyi, yapıyı ve zaman zaman trajikleşen savaşımını yergili bir dille vermeyi amaçlamıştır.

Boris Pilnyak'ın bizim sınırlarımız içinde eleştirisi, onun 1930'lu yıllarda Parti'nin ağır eleştirilerine hedef olması ile ilin tili değildir. Pilnyak'ın sanatsal açıdan eleştirilmesi gereken özelliği, müthiş bir gözlem gücüne ve olayları kavrayabilme yeteneğine karşın, yeteneğini biçim denemeleriyle zorlaması ve hepsinden de ötesi eleştirel gerçekçilik konumunu aşmakta hiçbir gayret göstermemesidir. Pilnyak'da görülen genel eleştirel yaklaşımın yanında, biçimsel olarak ise henüz hiçbir Sovyet romancısının denemediği ve hatta batıda yeni yeni denenmekte olan bir yaklaşım görülür: genel olarak içerikten yoksunluk.

Devrim sonrası Rusya'nın durumu, kuşkusuz, yalnızca Pilnyak tarafından işlenmemiştir. Hemen her Sovyet ve Rus yazarında benzeri yansıtma eğilimi şu veya bu biçimde kendisini gösterir. Ancak bu, Pilnyak'da hatları daha belirgin bir biçim almış Pilnyak tarafından konunun yalnızca bu yönü, sözgelimi, "halkın bir lokma ekmek için demiryolları boyunca kitle halindeki göçü, pılı pırtılar üzerine karma karışık yığılmış ve bitlere yem olan çocuk ve yetişkinler kalabalığıyla, yıkılmış tren istasyonları" (19) işlenerek gerilim sıcak tutulmuştur. Bunu yaparken de Pilnyak, derin bir romantizm için dedir.

(19) K. Zelinski, a. g. y., s. 113.

"Plinyak'ın üslubunun bütün anlamlılığı ve tazeliğine rağmen, diye yazar Troçki, **manierizm**'i çoğu zaman öykünme olduğu için, usandırıcı olmaktadır." (20)

Devrim sonrası Sovyetler Birliği'nin edebiyat ve sanat politikasında doğal olarak düşünce ayrılıkları başgöstermiştir. Gerçekte bu ayrılıklar devrim öncesinden varolan ayrılıklardır, ama siyasal bütünlüğün öncelikle gerekli olduğu kabul edilen bu dönemde, ekim sonrasında olduğu gibi kesin çizgilerle beliren ayrılıklar geri planda kalmıştır. Siyasal bütünlük sağlanınca, kültür düzeyindeki ayrılıklar da çabucak ve kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Sözgelimi kübo-fütüristlerin yetiştirme biçimleri çok değişik, devletin ideolojik istekleri ile taban tabana da çelişiktir. Ancak, tüm bu çelişikliğe, sanatçıların yetiştirme biçimlerinin varolan ideolojiye ters düşmesine karşın, siyasal ideoloji ve onun savunduğu toplumcu sanat daha ağır basmıştır. Bu arada, batının davetine açık yazarların yanında, batının gerçekten sanatsal değeri yüksek ve kendini insanlık önünde kanıtlamış akımlarını, özellikle non-figüratif alandaki temsilciliklerini başarıyla yürüten yeni kuşak yazar ve sanatçılar yetişmiştir. Bu girişim, sektör bir edebiyat politikasından daha etkili ve yararlı olmuştur. Bu tür sanatçıların yetişmesi, batının suçlamalarının aksine, ülkenin siyasal politikasının temellerine de uygun düşmektedir. Çünkü, sanatın sürekli bir ilerlemenin öncüsü olması gerekliliği ve bunun siyasal iktidarlar tarafından yönlendirilmeyip, yalnızca desteklenmesi ilke olarak benimsenmiştir. Bu ilke, proleter bile olsa, hiçbir sanat grubuna tek söz verilmesinin kabul edilmemesi demektir.

1917 sonrası Sovyetler Birliği'nde iki karşıt edebiyat cephesi doğmuştur: Sol Sanat Cephesi "Lef" ve Proleter Yazarlar Birliği "Rapp". Sanat, özellikle de edebiyat çevresi bu iki büyük grup çevresinde toplanmıştır. "Lef" in yönetmeni, dönemin en büyük ozanı sayılan Mayakovski'dir. Diğer fütüristler, bu arada konstrüktivistler, biçimciler. Victor Şklovski gibi biçimciliğin kuramcıları, aralarında Eizenstein gibi

(20) Leon Troçki, "Edebiyat ve Devrim", Çev: Hüsen Partakal, Köz Yayınları, Nisan 1978, İstanbul, s. 81.

untü yönetmenlerin de bulunduğu sinemacılar da "Lef" grubunun çevresindedirler.

"Lef" grubu, 1928 yılında "Lef" in kapatılmasından sonra dağılmıştır. Kapatma kararı üzerine Mayakovski, Ocak 1930' da yazdığı b.r yazıda, "Partinin Rapp tarafından izlenen edebiyat politikasıyla anlaşmazlık içinde değilim, hiçbir zaman da oimadım," demiştir.

"Rapp" ise, 1932 yılında Parti merkez komitesinin kararıyla dağıtılmıştır.

Bütün bu edebiyat çekişmeleri içinde, yeni bir siyasal ideolojinin estetik ilkelerini araştırma işi, hemen devrim sonrasında başlatılmıştır. Bu araştırmanın en yoğun ve verimli olduğu alan, geçmişten devralınan miras nedeniyle, deney birikimi açısından diğer sanatlardan daha ileride olan edebiyat alanında olmuştur. "Ekim sonrası Rus edebiyatının ilk adımlarını, gelişiminin ilk yıllarını belirleyen çalışma, yeni estetik ilkelerin araştırılması, yeni bir yaratıcı yöntemin oluşturulmasındaki çelişkili süreçler ve bu yöntemin özgün yapısının ortaya çıkışı ile biçimlenmiştir." (21)

(21) M. Parkhomenko-A. Myosnikov, "Sonatto Sosyalist Gerçekçilik", Çev: Seçkin Cılızoğlu, Yeni Dünya Yayınları: 3, İstanbul 1976, s. 8

x) Mihail Nikitiç Parkhamenko: 9.9.1910 tarihinde doğan Ukrayna-Sovyet edebiyat eleştirmeni ve tarihçisi olan Parkhamenko, Moskova Üniversitesi Pedagoji Enstitüsünü bitirmiştir. 1937 yılında yazılarını yayınlamaya başlamıştır. Parkhamenko, daha çok Ukrayna edebiyatı üzerine çalışmış ve Ukrayna edebiyatının sorunlarını, kuramlarını ve çok uluslu olmanın sorunlarını incelemiştir. (Krotkoyo Literaturnaya Ensiklopediyo, Cilt 5, Moskova 1971, s. 612.

xx) Aleksandr Sergeyevich Myosnikov: 5.9.1913 yılında Kolugo'da doğan Rus-Sovyet eleştirmeni ve edebiyat tarihçisi Myosnikov. 1936 yılında Moskova Üniversitesi Pedagoji Enstitüsünü bitirmiştir. 1962 yılında "Edebiyat Sorunları" dergisinin yazıkurulu üyeliği yapmıştır. 1946-64 yılları arasında Sovyet Bilim Akademisi Edebiyat Kuramları Kürsü boşkonluğu yapan Myosnikov, Makaleleri ve broşürleriyle, Rus-Sovyet edebiyatının gelişimini, geleneksel Rus eleştirisini, Toplumcu gerçekçiliğin sorunlarını, parti ve halk edebiyatı etkinliklerini incelemiştir. 1953 yılında "Maksim Gorki-Yaratıcılık Üzerine Deneme" adlı kitabı yayınlanmıştır. Daha önce "20. yüzyıl Rus Edebiyatı" (1949) adlı bir kitabı ve Mayakovski, Tolstoy (1948), M. Gorki (1949), V. Y. Bryusov (1949), A. Blok (1949) gibi Sovyet yazarları üzerine toniti yazıları vardır (Krotkoyo Literaturnaya Ensiklopediyo, Cilt 5, Moskova 1971, s. 53-54).

Bu bakış açısı altında, yazarların kendilerini geçmişin bağlarından kurtarıp, yeniye benimsemeleri ve bu yeni olana sanatsal açıdan hizmet etmeye karar vermeleri uzun bir bocalama dönemini zorunlu olarak getirmiştir ve bu bocalama dönemi içinde birçok değerli yazar ülkeyi terketmek zorunda kalmıştır. Bunların içinde, sonradan ülkesine dönen Kuprin ile, yaşamın hemen hemen tümünü Paris’de geçiren Bunin anılmaya değer yazarlardır.

Aleksandr İvanoviç Kuprin (1870-1953), çağdaşı ve yazgı arkadaşı Bunin kadar derin olmamakla birlikte, en az onun kadar parlak ve yetenekli kabul edilmiş bir yazardır. Yapıtlarında büyük bir yaşam sevgisini dile getiren Kuprin, ekim devriminden sonra ülkeyi terketmiş ve ancak 1937 yılında ülkesine geri dönmüştür. Kuprin, uzun ve kısa öyküleriyle tanınmış bir yazardır. Öykülerini topladığı kitabının önsözünde, steno tekniğiyle tuttuğu notlarından oluşan “Moskva Radnaya” adlı yazısında Kuprin, Rusya’ya yeniden dönüşünü, dönüşünün nedenlerini ve döndükten sonraki izlenimlerini anlatır.

Kuprin, alışılmışın dışına çıkmaktan hoşlanmayan bir yazardır. Eski gelenekleri terkedemeyenlerin ve yeniye benimseyemeyenlerin ülkeyi terk etmesine en iyi örneklerden biri Bunin ile birlikte Kuprin’dir. Geleneksel 19. yüzyıl edebiyatına yürekten bağlılığı ve henüz miras durumuna gelmemiş olan eski edebiyatı devralmış olması, Kuprin’in yeni düzene küsmeden, ama geleneksel edebiyat anlayışından da ödün vermeden ve ününden birşey yitirmeden ülkeyi terketmesine neden olmuştur.

Kuprin ile birlikte ülkeyi devrimden sonra terkeden, batıda Kuprin’den çok daha fazla sevilen ve ödüllendirilen bir diğer büyük yazar da **İvan Alekseyeviç Bunin**’dir (1870-1953). Rusya’yı 1920’de terkettiğinde Bunin, oldukça ünlü bir yazar durumundadır.

Soylu bir ailenin oğlu olan Bunin, Jukovski, Puşkin ve Lermontov’dan etkilenerek büyüdü. İlk yapıtlarını lirik şiirler üzerine vermiştir. 1895’in Aralık ayında Çehov ile 1899’da da Gorki ile tanışır. Öykü yazması da bundan sonraki dönemlere rastlar ve “Znaniye” adlı yayın organında Gorki ve Puşkin ile uyumlu bir işbirliği içinde çalışarak, birçok demokratik

görüşlü genç yazarın yetişmesine yardımcı olur. En önemli öyküleri de bu dönemine rastlar "Antonovski'nin Elmaları" (1900), "Çam Ağaçları" (1901), "Yeni Yol" (1901).

Bunun daha sonraki "Çernozyom" (1904), "Bilgiler" (1904) gibi öykülerinde sosyal farklılık açıkça kendini gösterir. Bir yazısında Gorki Bunin için, "O bir düzyazı ustasıdır ve onun için eğer: çağdaş en büyük 'stilisttir' dense abartılmış olmaz"(22) diye yazar. Devrim öncesi yapıtlarında Bunin, Ataerkil toprak sahibi köylü ailelerinin çöküşlerini yansıtmıştır. Burjuva yaşantısının hızla gelişmesini güçlü çizgilerle betimler. Çiftlik soylularının ortaya çıkışlarını 'ironik' bir dille "Suhodol" adlı öyküsünde anlatır (1911).

Batıdaki ününü Bunin'e "San Fransisko'lu Bey", "Çanga Düşleri", "Yaşam Kadehi" gibi uzun öyküleri sağlamıştır.

Paris'te, 1950 yılında yayınlanan "Anılar" adlı yapıtı, Bunin'in baş yapıtlarından biri olarak gösterilir. Ancak, bu sağlam kişiliğin ve benzersiz üslubun altında korkunç bir nefret yatmaktadır. Ve bu nefret; yapıtlarındaki şiirsel anlatımı yoketmekte, zorlama kalem emekçiliğinin kötü bir örneği durumuna düşürmektedir Bunin'i. Kuprin'in aksine Bunin, ülkesinden ayrıldıktan sonra, biraz da batının kışkırtmasıyla ülkesindeki yönetime karşı nefret dolu bir yaklaşımı yapıtlarına yansıtmıştır. Böylelikle de batının dilinden düşürmediği "güdümlü sanat" örneğini, karşıt olarak aldığı ve benimsediği bir yazardan, yani Bunin'den, bir başka deyişle kendinden örnek vermiştir. Çünkü, ne amaçla olursa olsun, sanat adı altında verilen bir yapıtta yapay olarak işlenen nefretin yeri yoktur. Nefretin işlendiği bir sanat yapıtında zorunlu olarak gerçekten sapış ve duygusal anlatımında düşüş olacaktır. Bunin'in düştüğü durum da bu olmuştur.

1933 yılında, Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanarak, bu ödülü alan ilk Rus yazarı olan Bunin'in, Paris'te iken yazdığı "Asaniev'in Yaşamı", "Mitya'nın Aşkı", "Lika" gibi önemli yapıtları vardır.

Bunin, eski Rusya özlemini, daha çok bir ülke betimlemesini yansıtır. Romanlarında, 19. yüzyılın Rusya'sına özlem vardır. Kırklar, ovalar, ormanlar ve troykalar sıklıkla işlenir.

(22) Maksim Gorki, "Toplu Eserleri" Cilt 29, Moskova 1955, s. 228 (Rusça).

Zola'nın acımasız gerçekçilik tutkusu ile, Cornellle'nin romantizmi Bunin'de yanyanadır. O, ne Dostoyevski gibi insanın ruhsal çözümlemeleri içinde dolanır, ne Pişemski gibi bürokratik carkın işlemeziği, soyluların toplumdan uzaklığı konularını didikler, ne de salt bir doğa betimleyicisidir. Yapıtlarındaki eski yaşamın türküleşmesi, destansı bir anlatımla akar gider ve bir özlemi sürekli canlı tutar.

Kuprin gibi ülkesine dönmemiş de olsa Bunin, Gorki başta olmak üzere birçok Rus-Sovyet ve Sovyet romancısına örnek bir yazar olmuştur ve yapıtları birçok kez ülkesinde de basılarak, yazınsal değeri bağnazca bir tutumla çürütülmemiştir.

Bunin'in yapıtlarında Rus gerçekçiliğinin zayıf ve güçlü yönlerini görmek mümkündür. Aslında çok yuvarlak gibi görünse de bu sözcük, Bunin okunmadan bunun ayırdına varmak güçtür. Çok ince ve yerinde betimlemeler kullanır, ama yapıtlarının tümünde mistik bir hava egemendir. Bütün yapıtlarında çok zengin bir sözcük kullanımı dikkati çeker, ama bunun yanında bir bütün olarak yapıtlarında durgunluk vardır. Tiplerine de sinen bu hareketsizlik, onları çoğu zaman eylemsiz kılar.

Bunin, köylüleri ele alışı açısından Çehov ile benzeşir. Bunin, köylüyü anlatmaktan hoşlanmayan geleneksel "soylu anlatımı" edebiyatını yıkmakta en az Çehov kadar etkili bir yazardır. Bunin, Çehov'dan farklı olarak, köylülüğün idealize edilmesi konusuna daha sert tepki göstermiş ve bunu "Köy" (1910) adlı kısa romanında açıkça dile getirmiştir. Çehov'da da köylünün idealize edilmesine karşı genel bir tepki vardır, ama Çehov'daki, yapıtlarına serpiştirilmiş bu karşı koyma, Bunin'in "Köy" romanında amaç olarak ortaya çıkmış bir bütündür.

Dil kullanımı açısından Bunin'den de öte bir başarı elde etmiş ve hemen hemen doğa ve insan sevgisinden baska konu işlememiş olan **Mihail Mihailoviç Prişvin** (1873-1954), ilk övücü "Sasok"u 1906 yılında "Rodnik" adlı deraide yayınlamıştır. Daha sonra Kırım ve Kazakistan gezi notlarını topladığı "Adam ve Eva" (1909) ve "Kara Arap" kitaplarıyla (1910), adını bir anda tüm Rusya'da duyurmuştur. Yazarlığı, 1905 yılındaki başarısız devrim girişiminden hemen sonra

başlayan Prişvin, Andreyev'in tersine toplumu mutlaka değişmesi gerekliliği görüşünü, doğrudan olmasa da, sıkı sıkı benimsemiş bir yazardır. 1917 devriminden sonra ilgilendiği pedagoji ile ilgili notlarını "Çizmeler"(1923) adlı kitabında toplamıştır. 1920'li yıllarda otobiyografik romanı olan "Cadının Zinciri" romanına başlamış ve yaşamının son günlerine kadar da bu roman üzerine çalışmıştır (1923-1954). Romanın romantik kahramanı Alpatova, 19. yüzyıl Alman ve Rus yaşamının genel bir portresini çizer. Prişvin bu romanında kendini bağışlatma havası içindeki kahramanı ile yapısını geliştirir. Sanatın tarihsel dönüşümünü ve genel olarak sanatın gelişiminin özünü analiz etmeye yönelir. Prişvin, daha sonra yazdığı romanı "Leylekler Ülkesi" (1929)'nde sanatçı laboratuvarına okurlarını sokar.

Prişvin'in romanlarında tarihsel olan ile doğal olan birbirine girmiştir. "Prişvin'in gözde teması, doğanın yaratıcılık açısından sınırsız bir deney alanı olduğudur". (23)

Daha önce "Yaşamın Temeli", sonra da "Jen-Şen"(1933) yapıtlarında Prişvin, yazın yaşamının zirvesine ulaşmıştır. Doğa sevgisini Prişvin, kadar içten yazan bir başka Rus yada Sovyet yazar olmadığını belirtir K. Zelinski. (24) Ama yine Prişvin, doğaya hayranlığı yanında, doğanın en mükemmel yarattığı olarak gördüğü insanı yapıtlarında sürekli soyutlamıştır. Bu nedenle de Prişvin'in yapıtlarında rastlanan bu aşırı doğaya dönüklük, uygarlığın reddi ile özdeşleştirilmemelidir.

Prişvin, özellikle devrime çok yakın bir yazar olmadığı halde, toplumcu gerçekçilik akımı üzerinde önemli etkileri olan bir yazardır. O, hem toplumcu gerçekçilikten etkilenmiş, hem de toplumcu gerçekçiliği etkilemiş bir yazardır. Eğer roman bir dil ustalığı ise, Prişvin belki de Paustovski ile birlikte tüm Sovyet edebiyatındaki en yetkin örneklerden biridir.

Bu su açıdan önemlidir: Toplumcu gerçekçilik sözcüğünün çarkasında mutlaka olumlu bir kahraman aramanın, hele hele mutlaka militan bir kahraman bulunmasının gerekliliği üzerinde durmanın toplumcu gerçekçilikle bağdaşmadığının önemli bir göstergesidir. Büyük bir devrim yaşamış, üstelik

(23) K. Zelinski, a. g. y., s. 120.

(24) K. Zelinski, a. g. y., s. 120.

1. Dünya Savaşının hemen ardından büyük bir içkarışıklığı ile bu devrime ulaşmış Rus toplumunda, kuşkusuz Kozhuk, Çapayev gibi kahramanlar savaşı anlatacaklardı. Gerek Kozhuk, gerekse Çapayev, içsavaş sırasında, savaşın gidişini değiştiren önemli kişiliklerin romanlaştırılmasıdır. Kuşkusuz Furmanov'da, Serafimoviç de kahramanlarına kendilerinden duygular eklemeyen geçememişlerdir ve belki de yer yer kahramanlarını idealize bile etmişlerdir. Hatta daha ileride göreceğimiz Ostrovski, Korçagin'in kişiliğinde kendi yaşamını çizenken bile yer yer idealize tipi anlatma yoluna kaydığı olmuştur, ama tüm bu kahraman tipleri ile toplumcu gerçekçiliğin mutlaka bu biçimi izlemesi gerektiği anlayışı vurgulanmak istenmemiştir. Bu kahramanlar, yaşanmış bir coşkunun ve ardından gelen büyük yenginin yarattığı zorunlu kahramanlardır.

Hrapçenko (25), Prişvin'in toplumcu gerçekçilik tabanında olgunlaştığını yazar ve Prişvin'in çalışmalarının büyük bölümünün, toplumcu gerçekçiliğin hiç bir sorununa değinmediği, hiç bir sorusunu yanıtlamadığı halde Sovyet edebiyatının verileri önderliğinde geliştiğini belirtir. (26)

Prişvin kadar olmamakla birlikte, dönemin önemli yazarları arasında sayılan **Stepan Vasilyeviç Vasilçenko** (1878-1932), Ukrayna-Sovyetlenden bir yazardır. Eski soyadı Panasenko

(25) Mihail Barlsaviç Hrapçenko: 8.11.1904 tarihinde dağın Rus-Sovyet edebiyat tarihçisi Hrapçenko, Smalenski Üniversitesini 1928 yılında bitirmiştir. 1920'li yılların sonundan 1930'lu yılların başına kadar Sovyet edebiyatının yöntem ve biçimle uğraşmıştır. Bu konuda "Bicim Sorunu" (1927) ve "Bicim Değişikliği Üzerine" (1934) ve benzer birçok önemli makalesi vardır "Yaratıcılık ve Dünya Görüşü" (1957), "Ekim Devrimi ve Toplumcu Gerçekçiliğin Yaratıcı İlkeleri" (1967), "Edebiyat Kuramı ve Yaratıcılık Süreci" (1969) adlı kitaplarıyla Hrapçenko, önemli kuramsal sorunlara değinmiştir. 1970 yılında yayınlanan "Yazarın Yaratıcı Kişiliği ve Edebiyatın Gelişimi" en önemli kitaplarından biridir. Bu kitabında Hrapçenko, Puşkin, Gagal, Lev Tolstoy, Dastavevski, Gorki, Şalahov, Fadeyev, Fedin ve daha birçok çağdaş yazarı ele alır Edebiyat olgusunu incelemeye tarihsel fonksiyonların ilkeleri üzerine önemli makaleler yazmıştır. Ayrıca 19. yüzyıl Rus klasikleri üzerine derin bir araştırması vardır. "Ölü Canlar ve Gagal" (1952), "Gagal'un Yaratıcılığı" (1954) ve 1963 yılında yazdığı "Lev Tolstoy Nasıl Bir Sanatçıydı?" adlı kitapları bu çalışmalarına örnek kitaplardır. (Kratkaya Literaturneya Ensiklopediya, Cilt 8, Moskova 1975, s. 329-330).

(26) M. Khrapchenko "The Writer's Creative Individuality and the Development of Literature", Progress Publishers Moscow, s. 329-30.

olan Vasilçenko, bir köy ayakkabıcısının oğlu olarak dünyaya gelmiştir. 1904 yılında öğretmenlik yaptığı köylerde devrim propagandası yaptığı için 1906 yılında tutuklanmış ve ancak 1908 yılında tutukluluğu bittikten sonra yeniden edebiyat çalışmalarına ve öğretmenliğine dönebilmiştir. O dönem yazarlarının çoğu gibi Vasilçenko da 1. Dünya Savaşı yıllarında cephede savaşmıştır.

1900 yılında edebiyat çalışmalarına başlayan Vasilçenko, 1911 yılında ilk kitabı "Eskizler"i yayınlamış, ardından 1915 yılında "Hikayeler" adlı kitabı yayınlanmıştır. "Hikayeler" kitabında kırk kadar öyküsü vardır. Yapıtlarının çoğunu ekim devriminden sonra vermiştir. Döneminde çok usta bir yazar olarak tanındı. Köy ve kent yaşamındaki aydın kesimi vermiştir. Geniş halk kitlelerinin demokratik özgürlüğü için; toprak ağalığı ile, sınıf farklılığı ile bunların sosyal ve ulusal boyunduruklarıyla savaşım vermiştir. Bu konuları içeren "Mujiklerin Aritmetiği" (1911) "Bahar Eskizi" (1915), "Yetenek" (1924), "Basurman" (1919) gibi yapıtları önemlidir. Vasilçenko ayrıca bir çok da ovun yazmıştır. (27)

Vasilçenko'ya çok benzer olmakla birlikte, belki de 22 yıl daha fazla yaşamışlığın verdiği yapıtlarla adını daha çok düvürmüş olan Aini (1878-1954). Tacikistan ve Uzbekistan dillerinde yapıtlar vermiş bir yazardır. Asıl adı Sadridin Saidmuradovic olan Aini, köy kökenli bir yazardır. Buhara medresesinde okumuş ve ilk şiirini 1894 yılında yayınlamıştır. Uzun yıllar Buhara'yı anlatan şiirler yazan Aini, 1917'de Sovyet devrimi ile birlikte daha önce süraün gönderildiği Semerkand'daki hapishaneden çıkmıştır. 1919-1921 yılları arasında Tacikistan'da "Devrimin Bavraı" adlı bir dergi çıkarmıştır.

Gerçekçi bir bakışla ele aldığı "Tek" adlı uzun öyküsüyle birlikte Aini'nin "Köleler" (1934) ve "Dohunda" adlı romanlarında kendine özgül varattığı tipler, Tacikistan halkının yüzyıllardır süregelen sınıfsal, kolhozların zaferine kadar geniş bir perspektifle ortaya koymaktadır.

"Tefecinin Ölümü" (1939) adlı öyküsünde Aini, cimrilğin

derin bir çözümlemesini yapmış. bunun ekim devrimi sonrasında yok oluşunu incelemiştir. "Tacikistan Halk Kahramanı Temur Malik"(1944) adlı tarihsel bir incelemesi vardır. 1948 yılından yaşamının son aylarına kadar ise anılarını yazmakla uğraşan Aini'nin "Tacikistan Edebiyatından Örnekler" adlı bir de antolojisi vardır. (28)

Bunin ve Kuprin ile, devrim sonrası ülkesini terketmekten başka hiç bir yönüyle benzeşmeyen ve toplumcu gerçekçilik akımının gelişmesinde büyük katkıları olan **Aleksey Nikolayeviç Tolstoy** (1883-1945), özellikle ülkesine dönüşünden sonra olgunluk dönemini yaşamış bir yazardır. 1905 yılında edebiyata şiirle başlayan A.Tolstoy, ilk şiirlerini topladığı "Lirika" adlı kitabını 1907 yılında yayınlamıştır. 1908'de "Niva" adlı edebiyat dergisinde "Eski Kule" adlı öyküsü yayınlanmış, bunu "Soroçi Şkazki" adlı (1910) öykü kitabı izlemiştir. A.Tolstoy'a ün kazandıran romanları ise "İki Yaşam"(1911) ve "Topal Ağa" (1912), daha çok taşra soylularının kendi içlerinde çöküşlerini, küçük çevrelerindeki iki yüzlülüklerini konu alır. Bu yaklaşımı ile A.Tolstoy, ekim öncesi Bunin'in ve Çehov'un savaş açtığı "soyluluk anlatımı" edebiyatına yakın bir çizgidedir, ama yine de A.Tolstoy, ilk öykülerinden başlamak üzere hemen tüm yapıtlarında M. Gorki'nin etkilerini taşır. A.Tolstoy'u Şolohov ile birlikte devrim sonrası edebiyatın en büyük yazarlarından biri yapan baş yapıtları, savaşın getirdiği yoksulluk ve acıları işleyen romanlarıdır.

Anlatı sanatının hemen her türünde yapıtlar veren A.Tolstoy, otobiyografik romanlarında Dostoyevski'yi andıran içsel çözümlemelere girişmiştir. Ayrıca, ünlü İngiliz ütöpik romancı A.G.Wells türünde Mars gezegeni insanlarını anlatan kurgu romanı da yazmıştır.

Paris'te yaşadığı yıllarda yazdığı "Nikita'nın Çocukluğu" (1921), otobiyografik bir romandır. Zaten bu romanın hemen ardından, 1923 yılında da Rusya'ya geri dönmüştür. "Nevzerov'un Serüveni-İbikus" (1924) adlı romanında A. Tolstoy, 1. Dünya Savaşı'nın hemen bitiminde, Sovyetler Birliği'nin dev-

(28): Kratkaya Literaturnaya Ensiklopediya, Cilt: I. Moskova, 1975. s. 110-111-112.

rim sonrası, 1917-1919 yılları arası kargaşasını ve bu arada Baltık'dan Odessa'ya, oradan da İstanbul'a kadar uzanan bir maceranın baş kahramanı Simon İvanoviç Nevzorov'un anılarını anlatır. Romanda anlatılmak istenen, devrim sonrası ortaya çıkan eski düzen kalıntılarının bir süre direnmeyi başarabilmeleri ve sonunda sürgün yolunu seçmek zorunda kalmalarıdır. Roman Türkçe'de "Bölgün" adıyla, Fikret Baha Berke'nin çevirisi ve Nil Yayınları (1965) tarafından yayınlanmıştır.

A.Tolstoy, Sovyet romancılığının en verimli yazarlarından biridir. Sözelimi "Kızkardeşler", "Ekmek"(1937), "Onsekizinci Yıl"(1927-28), "Bulanık Sabah"(1940-41) gibi birçok romana imzasını atmıştır. "Ekmek" adlı romanında, Zaritsin kasabasının beyazlara karşı savunulmasını anlatır.

Ama Aleksey Tolstoy'u roman sanatının en büyüklerinden biri durumuna getiren "Azap Yolları"(1941) ve "Büyük Petro" (I.Petro) adlı romanlarıdır. "Büyük Petro" üzerine 16 yıl çalışan A.Tolstoy kitabın birinci cildini 1929-30, ikinci cildini 1933-34 üçüncü cildini ise 1944-45 yıllarında yayınlamıştır.

Ekim devrimi sonrası hemen ilk dönemde, varolan burjuva edebiyatı, devrimden yana olmak veya karşı olmak gibi bir ikilem içine düşmüştür. Bu da doğal olarak devrim sonrası romanları kökten etkilemiştir. Bu geçişi en iyi yansıtan yazarların başında da Aleksey Tolstoy gelir.

A.Tolstoy, ele aldığı her konuyu renkli ve neşeli anlatımıyla okura sunar ve okuru tüm bu özelliklerin altında, olağanüstü yalınlığıyla kavrar, Sözelimi "Nikita'nın Çocukluğu" romanında (aslında daha çok uzun bir öykü niteliğindedir bu kitap) Rusya'nın büyüleyici bir betimlemesi vardır ve Prişvin'i aratmayacak doğa betimlemeleriyle A.Tolstoy, Prişvin'den farklı olarak doğayı halkla bütünleyerek yansıtır.

Genellikle romanlarında ve uzun öykülerinde A.Tolstoy, devrim öncesi Rusya'nın gerçek bir yansımasını verir. Bunun dışında, köklerinden ve sınıflarından kopmuş aydınları, ne yapacağını şaşırmış soyluları gözler önüne serer. Sözelimi, "Eski Yol" adlı yapıtında A.Tolstoy, "Malarya'ya yakalanmış olan ve gözlerinin önünden eski medeniyetlerin kalıntıları akıp geçerek Akdeniz'de gemiyle dolaşan Fransız Paul Torin'i anlatır. Paul Torin, gemide, yaşamın anlamsızlığı duygusu içinde ölür. Bu romanlar bize, ister istemez, "umutsuzlar kuşağının"

gerçek atası Bunin'in San Fransiskolu Beyefendi romanını hatırlatır.”(29)

Aleksey Tolstoy, özellikle devrim öncesi Fransız gerçekçilerinin etkisinde kalmış bir yazardır. Devrim sonrasında da bu klasik gerçekçiliğe uzun süre sadık kalmıştır. Ama devrimden sonra, ilk yapıtlarında görülen üslup kaygusunun kalmadığı gözlenir. A.Tolstoy aynı zamanda acımasız bir yergi ustasıdır da. Bu anlamda Zola ile birlikte, insanlığın gözleri önüne canavarlaşmış bir yığın örnek sunan ikinci yazardır denebilir. Hiç değilse, Sovyet edebiyatında bu yöntemin ustasıdır. Ama, A.Tolstoy'un gerçekçiliği, Zola'da olduğu gibi salt yansıtmakuramına dayanmaz. Onun yapıtları “ayna tutmak”tan öle işlev gören yapıtlardır ve natüralizm ile uzaktan yakından ilgisi yoktur. Çünkü A.Tolstoy'un yaratıcılığı, olumlu bir yaşam arayışında odaklanır ve bu ekim devrimi sonrasında da giderek güçlenir.

Aleksey Tolstoy için insanlık sorunları, bireyle devlet ilişkileri önemli konulardır. Ama o, bunları Dostoyevski tarzı bir yaklaşımla izlemiştir. “İnsanı ele alır, ama bu insan, tarihin yaratıcısı olan, adına tarih denilen sürekli evrim halindeki organizmanın bir ögesi olan insan değil, yaratıcılığın merkezi olan soyut insandır”. (30)

Romancılığın şahaslerleri olarak kabul edilen üçlemeleri; “Azap Yolu” ve “Büyük Petro”, romanları A.Tolstoy'un birey ve devlet ilişkilerini en çok irdelediği yapıtlarıdır.

“Büyük Petro” romanında A.Tolstoy, kendinden önceki yazarları da etkilemiş olan Çar I.Petro dönemini anlatır. Sarayların görkemli yasantisına, soyluların sorumsuzca eğlenişlerine artık kendini bile idare edemeyen parlamentova doğru başaşağı gidişi A. Tolstoy, İvan Brovkin'in yoksul bir köydeki kulübesinden başlayarak geliştirir. Roman Petro'nun kişiliğinde odaklanır. I.Petro da ülkenin gidişinden hoşnut değildir. ve gelip giden elciler aracılığıyla tanıdığı Batı Avrupa'ya kıskanmaktadır. Bu kıskançlıktan da öte, belki de bir özlemdir. I. Petro'nun amacı ülkesinin dışında yaşamak değildir kuşkusuz. Onun asıl istediği, ülkesindeki parçalanmışlığın, bozuk-

(29) K. Zelinski, “Sovyet Edebiyatı” Çev: Fundo Savaş, Konuk Yayınları, Haziran, 1978, s. 141-142.

(30) K. Zelinski, o. g. y., s. 147.

luğun giderilmesidir ve bunun için de kendisine batıyı örnek almıştır. Roman, Petro'nun, dönemine göre ilerici olan yönleriyle tanıtılması ve Petro'nun kişiliğinin incelenmesi üzerine kuruludur. "Büyük Petro" romanının en büyük başarısı. 17. yüzyıl Rusyasını tüm fırtınaları, entrikaları ve doğası içinde gözler önüne sermesidir.

Adını dinsel bir metinden alan "Azap Yolu" romanı, iç savaş döneminin tüm ayrıntılarını yansıtan bir destan niteliğindedir. A.Tolstoy, daha önceki geleneksel kahraman tipinin dışına çıkarak, özellikle Katya ve Daşa kızkardeşleri romanda ön plana çıkartır. Yeni Sovyet düzeninin doğuşundaki anarşizmi sıklıkla işleyen A.Tolstoy, bireysel istem ile varılabilecek noktaları açıklamaya çalışır. Sovyet edebiyatı açısından çok önemli bir yer tutan bu roman, yeni kurulan bir devletin tüm acılarını ve malolduğu tüm değerleri, bütün çıplaklığıyla anlatır.

Toplumcu gerçekçilik için şöyle yazar A. Tolstoy: "Sanatımız bütünüyle halka aittir. Ancak, bu, ideolojik ve estetik özün değerinin anlaşılabilmesinden zevk alınması gerektiği anlamına gelmez. Asla!" (31)

Aleksey Tolstoy'dan çok farklı bir yerde olan ve daha çok belgesel nitelikteki romanı "Çimento" (1925) ile tanınan **Fedor Vasilyeviç Gladkov** (1883-1958) bir romancı olarak değil de, daha çok "Çimento" adlı belgesel bir yazı niteliği taşıyan romanın yazarı olarak anılmaya değer bir yazardır.

Rus-Sovyet yazarı olan Gladkov, 1930 yılında ilk öyküsü olan "Aydınlığa Doğru"yu yayınlamıştır. İlk öykülerinde genellikle işçi ve köylülerin çalışma yaşamlarını konu alan Gladkov, daha çok doğalcı özellikler gösterir. Ekim devriminden sonra ise, büyük ve kesin bir dönüşle çağının olayına ilgi göstermiştir.

"Çimento", Sovyet edebiyatında olduğu kadar batı edebiyatında da önemli yer etmiş bir romandır. Romanın konusu, iç savaş sonrası bir çimento fabrikasının yeniden üretime açmasını içerir. Yani bir diğer deyişle. Gladkov romanında ülkenin devrimden sonra yeniden yaratılmaya çalışılmasını

(31) M. Khrapchenko, "The Writer's Creative Individuality and the Development of Literature", Progress Publishers, Moscow, s. 175.

konu eder. Romanda, sosyal ve psikolojik sorunlar açık ve kesin olarak ortaya konmuştur. "Çimento"da, kollektif çalışmanın önderliğinde fabrikadaki kazanımlar ve bunun başarılmasında Hleb Çumalov'un etkinliği işlenir. Bu arada Hleb Çumalov'un karısı Daşa'nın aktif bir kadın işçi olması, romanda ikinci karakter olarak ortaya çıkar. Maksim Gorki Çimento için: "Bu-gerçekten büyük ve güzel bir kitap... Hleb, romantik bir kahraman da olsa, kesin hatlarla verilmiş, ama böylesi de gerekli.., Daşa-o da çok başarılı..." (32) der.

Gorki'nin etkisi altında yapıtlar vermiş olan Gladkov'un estetik ve sanatsal değeri eleştirmenlerce zayıf olarak nitelenmekle birlikte, yine de "Çimento". hâlâ Sovyet edebiyatının klâsik yapıtları arasında sayılmakta ve her yıl yeni baskısı yapılmaktadır.

Gladkov, "Çimento"yu yazdıktan sonra "Yürek Kanaması"(1928) adlı uzun bir öykü yazar. Yazarlar, eleştirmenler ve okurlarla girdiği tartışmalarda Gladkov, kendi toplumcu gerçekçi yaklaşımının yöntemlerini ortaya koyar, savunur. 1932 yılında "Küçük Üçleme" adlı bir öykü kitabı yayınlanır. Bu kitapta yer alan öyküler, 1926-1930 yılları arasında yazdığı üç uzun öyküsüdür.

Böyle dar kapsamlı bir kitapçık içinde çok önemli bir romancı olarak ortaya çıkmamakla birlikte, aynı geleneğin sürdürücüsü olan Belorus-Sovyet yazarı **Zmitrok Byadulya** (1886-1941), 1910 yılında yazın yaşamına başlamıştır. Yapıtlarını Rusça ve Belorus dillerinde veren Byadulya, ilk lirik öykülerini "Gözlemler" adı altında 1913 yılında yayınlamıştır. Devrim öncesindeki sanatı, karşıtlıklar ve çelişkiler üzerine oturtulmuş bir yapıdadır. Bu dönemlerdeki en iyi öyküleri; "Pyat Lojek Zotirki" (1912), "Malenkie Drovoseki" (1912), "Umorilsya" (1913). "Na Rajdetsva k Sınu" adlı öyküleridir.

Byadulya'nın yapıtlarında izlenimcilik, özellikle şiirlerinde kendini gösterir. Ama öykülerinde de izlenimciliğe rastlamak mümkündür. Ekim devriminden sonra yapıtlarında yeni bir düzen ve uyum başlamış kendi yanlışlarını tek tek düzelterek. Sovyet yazarlara katılmıştır. Romancı olarak Byadulya'nın "Yazep Kruşinski" adlı iki ciltlik romanı vardır (1929-1922). Bu

romanında Byadulya, karşı devrim hareketinin yapısını ortaya koymakta, burjuva uluscularının sınıf savaşımındaki konumlarının başarılı bir tablosunu çizmektedir. (33)

Tüm dünyada 1958 yılında "Dr. Jivago"(1957) romanıyla Nobel Odülü'nü aldıktan sonra bir romancı olarak tanınan **Boris Leonidoviç Pasternak** (1890-1960), Nobel Odülünü alıncaya değin şairliğiyle çok önemli çıkışlar yapmış bir yazardır. Çok küçük yaşlarda sanatla ilgilenmeye başlayan Pasternak'ın, çocukluğunda çok iyi resim yaptığı söylenir. A.N. Skryabina'nın etkisinde müzikle de uğraşan yazar, 1909 yılında bir yandan müzikle uğraşırken, bir yandan da felsefe tarihi ile ilgilenmeye başlamıştır. 1912 yılında Almanya'ya gider ve yaz sömestrinde Mariburg Üniversitesinde Yenikantçı düşünürlerden Germana Korena ile birlikte çalışır. 1913 yılında "Lirika" adlı ilk şiiri yayınlanır. 1914 yılında da Moskova Üniversitesini bitirdiğinin ertesi yılı ilk şiir kitabı "Bulutlardaki İkizler" yayınlanır. Bunu izleyen yıllarda Pasternak fütürist olarak tanınan ve aralarında Aseyev, Bobrov gibi şairlerin bulunduğu "Tsentrifuga" grubuna katılır. İlk şiir denemelerinde Blok'un etkisi vardır.

Pasternak, 1917 yılının yazında "Kardeşim Hayat" şiir kitabına başlar. 1922 yılında yayınlanan bu kitapdaki şiirler tam bir şiirsel karmaşalık içindedir. Şiirler, içinde çözülmesi güç olan anlamlarla yüklü cümleciklerle doludur. Devrimin hemen ertesi yazında yazılmış olmakla birlikte bu şiirlerde dış dünyaya karşı olağanüstü bir umursamazlık egemendir.

1920'li yıllardan sonra Pasternak, tarih mi, şiir mi biçiminde bir ikilem içine girer. Bu durumunu en iyi "Hava Yolu" (1924) adlı öykü kitabında dile getirmiştir.

Pasternak'ın özellikle romanları, Sovyet rejiminin ilk yıllarındaki devrimci romantizmine ters düşecek ölçüde temkinlidir. "Yıl 1905", "Teğmen Schmidt" ve özellikle de "Dr. Jivago" romanlarında sürekli canlı tuttuğu konu, yitirilen bir şeyin yerine başka bir şey koyabilme kaygusudur. Ancak, yine de döneminde yeterince değerlendirilemeyen ve hatta salt ideolojik olarak yanlış algılanan Pasternak, batının Nobel Ödülü'ne layık görülmüştür.

(33) Kratkaya Literaturnaya Ensiklopediya, Cilt I, Moskova, 1971, s. 810-811,

Pasternak'ın 1958 Nobel Edebiyat Ödülü'nü alması ve "Dr.Jivago" romanının bulvar romanları gibi olağanüstü bir ün kazanması, onun adına büyük haksızlık olmuştur. Çünkü bu gelişme, Pasternak'ın en önemli yönünü şairliğini perdelemiştir.

Pasternak'ın, şiirlerinde olduğu gibi, tüm yapıtlarında derin bir tarihsel lirizm vardır. Ama bu lirizmin içinde, katı eş şaşmaz bir gözlem sık sık kendini gösterir. Bu yönüyle Pasternak, çağdaşları içinde önemli bir yazar olarak ortaya çıkar; çünkü yaşadığı ortam içinde katı bir edebiyat okulu ile derin bir devrimci romantizm arasındaki yoğun çalkantının tam ortasında yetişmiştir.

Pasternak, bir yazarda olması gereken duygu ve insancılığa sahip bir yazardır. Beiki devrimi yeterince kavrayamadığı savunulabilir ve bu onu "Dr.Jivago" romanını yazmaya kadar götürmüştür, ama bir yazar olarak tüm Sovyetler Birliği ve batı dünyasındaki ününü yazar ustalığı ile koruyabilmiştir. "Bana kalırsa, diye yazıyor K.Zelinski, bu romanı (Dr.Jivago-Mi) yazmasının başlıca nedeni, Pasternak'ın her türlü devrimle özellikle de sosyalist proleter devrimine yabancı olması, devrim öncesi Rus şiirine bağlılığıdır." (34)

Öte yandan Metçenko'nun (35) Pasternak üzerine düşüncesi ise şöyledir: "Boris Pasternak sosyalist edebiyatın en yetenekli temsilcilerinden biridir. Bu da çok kesinlikli bir biçimde belirtilemez. Çünkü, yaşadığı zaman ve toplum diliminden onu çıkarmak ve gerçeklerin üzerinde uçmak anlamına gelecektir ve yaşam ve sanat arasında hiç bir ilişki yoktur düşüncesini destekleyecektir". (36)

(34) K. Zelinski. a. g. y., s. 164.

(35) Aleksey İvanoviç Metçenko: (doğ. 1907,). Rus-Sovyet edebiyat tarihçisi, "1917-1924 yılları arasında ilk Sovyet yönetiminde Mayakovski'nin Sanatı" (1950) adlı doktora çalışması vardır. Daha sonra bu doktora tezi "Mayakovski'nin Sanatı (1917-1924) adıyla kitap haline gelmiştir. Daha sonra yine Mayakovski üzerine "Mayakovski'nin Sanatı (1925-1930)" (1961) ve "Mayakovski'nin Sanatı Üzerine Makaleler" (1964) adlı iki kitap ve Gorki, Blok, Tolstoy üzerine makaleler yazmıştır. (Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya, Cilt 4, Moskova 1971, s. 813).

(36) A. İ. Metçenko, Oktyabr, No: 6, 1967, s. 199. Alıntıyı yapan: M. Khrapchenko. "The Writer's Creative Individuality and the Development of Literature", Translated from the Russian by Natalie Ward, Progress Publishers Moscow, 1977. s. 204-205.

Parternak okurunun karşısında sorumluluğunu bilen bir yazardır ve A.Tolstoy'un "Sanatçı okurunu ardından çağırır, ve ne zaman ki ardında ikiyüz değil, ikiyüz milyon insan olduğunda, sanat yaşamının en üst gerilimindedir." (37) belirlemesinin bilincindedir.

"Dr.Jivago" romanında Pasternak, Tolstoy'cu geleneğe bağlıdır, ama bu bağlılık sözgelimi Şolohov'un bağlılığından farklı bir bağlılıktır. Pasternak, Şolohov'dan farklı olarak, Tolstoy'daki "Şiddet karşıtlığı" kavramını yanlış değerlendirmiş ve düzeltmeler yerine yermeleri daha ön plana alarak, yanlışlığa düşmüştür. Aynı yanlışlığı, daha önce değindiğimiz gibi, Bunin'de de görmek mümkündür. Böylelikle de Pasternak, yanlış verginin ulaştığı bir noktaya kendiliğinden gelmiştir.

6 Kasım 1958'de Pravda'nın yazı işlerine yazdığı mektupta Pasternak "...Romanımın çevresinde geliştirilen siyasal kampanyanın kazandığı boyutları görünce ve Nobel Edebiyat Ödülü'nün bona verilmesinin çok çirkin sonuçlara varan siyasal amaçlı bir karar olduğu kanısına varınca, kimsenin zorlamasıyla değil, kendi irademle, ödülü reddettiğimi bildiririm," diye yazmıştır.

Daha önce de değindiğimiz gibi, bugün anladığımız anlamda toplumcu gerçekçilik ile, Sovyet devriminden hemen sonra gelişen edebiyatta görülen toplumcu gerçekçilik anlayışını her yönüyle karşılaştırıp, toplumcu gerçekçilik adına somut bir sonuca gitmek mümkün değildir. Böyle bir karşılaştırmanın çıkmaza gireceği en önemli nokta "kahraman" sorunudur. 1. Dünya Savaşı ardından köklü bir değişiklik ve ardından da içsavaşı yaşamış bir toplumun edebiyatında savaşın izlerini taşıyan ürünlerin sayıca çok olması doğal olsa gerekir. Nasıl ki, Fransız devrimini anlatan bir çok roman yazıldıysa, Rusya'nın o yıllardaki kargaşasını da anlatacak romanlar yazılacaktı, nitekim yazılmıştır da. Ancak, bu dönemde yazılan romanlara en büyük eleştiri "kahraman" kavramından gelmekte ve bu sanki toplumcu gerçekçiliğin vazgeçilmez koşuluymuş gibisine kimi yazarlarca sürdürülmeye, kimi yazarlarca da eleştirilmeye devam edilmektedir. 20. yüz-

[37] A. Tolstoy, Complete Works, Vol. 13, p. 173 (in Russian), Alıntıyı yapan: M. Khrapchenko, A. g. y. s. 175.

yılın başlarında Rusya'da hızla gelişmeye başlayan toplumsal hareketler ve bunun yarattığı tedirginlikler, abartılmış kahramanlar yarattığı gibi, abartılmadan yazıldığında bile örnek kişilikleri olan kimi savaş kahramanları ortaya çıkarmıştır. Bu, roman adına eleştiri konusu yapılabilir, ama toplumcu gerçekçilik adına bu yönden yapılan saldırılar ve yine toplumcu gerçekçilik adına yaratılan "soyut" kahramanlar, bugünkü anlamıyla toplumcu gerçekçi sanatın dışında ele alınması gerekli tartışmalardır.

Herhangi bir roman içindeki başkışı, yani kahraman, yazarın onun varlığını ortadan kaldıracak biçimde bir müdahalesine rağmen kendini gösterir. Roman içinde kahramanın (veya kahramanların) bulunması, okurun dikkatini bir noktaya toplaması açısından önemlidir de. Yazar, romanındaki kişilere birtakım özellikler yüklemedikçe, romanda karşımıza karmaşık veya belli bir düzenle çıkacak olan bu kişilerin tanınması güçleşecektir. Her ne kadar yazar okura kahramanının tanıtma işini birtakım simgeler veya isimlendirmelerle sağlayabilse de, bu kahramanlarının eylemsizliği gibi bir tehlikeyi de beraberinde getirebilir.

Tomaşevski'ye göre (38) "Bir öykünün kurulabilmesi için olumlu ve olumsuz kişilere gereksinim vardır. Okurun, bazı kişilere karşı bir yakınlık, kimilerine karşı da bir itme duyması, ister istemez okurun anlatılan olaylara duygusal açıdan katılmasına ve kişilerin yazgısıyla ilgilenmesine/ neden olur." (39) Ama bu her zaman yazarın yarattığı bir kah-

(38) Boris Viktorovic Tomaşevski (1890-1957): Rus-Sovyet edebiyat tarihçisi ve dilbilimcisi. 1908-1912 yılları arasında Sorbonne üniversitesinde Fransız edebiyatı üzerine çalışmıştır. İlk makalesi 1915 yılında "Apollon" dergisinde yayınlanan Tomaşevski 1921 yılından sonra, tüm yaşamı boyunca kendisini oyalayacak olan Puşkin üzerine çalışmalarına başlamıştır. 1928 yılında "Yazar ve Kitap. Tekstoloji Makaleleri" adlı kitabı yayınlanan Tomaşevski, uzun süre tekstoloji üzerine çalışmıştır. "Şiir Üzerine" (1929), "Şiir ve Dil" (1959) gibi şiirin genel sorunları üzerine kitapları vardır. Kuramsal olarak yazdığı "Edebiyat Kuramları. Poetika" adlı kitabı 1925 ve 1939 yıllarında olmak üzere iki kez basılmıştır. Tomaşevski'nin yapıtları Fransızca, Almanca, İtalyanca, Çekçe gibi çeşitli dillere çevrilmiştir. (Kratkaya Literaturneya Ensiklopediya, Cilt 7, Moskova 1971, s. 570-71).

(39) B. Tomaşevski, "Temabilim", çev: Adnan Benk, Vedat Günyol, Çağdaş Eleştiri, sayı 3, s. 80.

raman olmayıp, sözgelimi Serafimoviç'te veya Furmanov'da olduğu gibi gerçek yaşamdan alınmış kahramanlar olabilir. Her iki yazarın da ele aldığı kişiler, birer halk kahramanıdır. Onların kahramanlıkları tüm Rusya halkını ilgilendirmektedir ve belgesel niteliktedir. Kuşkusuz, gerek Serafimoviç, gerekse Furmanov ve hatta ileride ele alacağımız ve kendi yaşamını anlatacak olan Ostrovski kahramanlarına kendi duygularından ve hayranlıklarından katkıda bulunmuşlardır, ya da en azından kahramanlarının birtakım insani zayıflıklarına yer vermemişlerdir. Ama bütün bunlar toplumcu gerçekçiliğin özelliği değil, o dönemin özel koşullarının gerektirdiği özellikler olarak düşünülmelidir.

Kahraman kavramı konusunda belki de en iyi çözümlemeyi Christopher Caudwell yapar: "Kahramanın yaşamında içgüdüsel araçları ile çevresel varlığı öyle birleşmiştir ki, onun çevresi üzerindeki etkisi çevresinin onun üzerindeki etkisinden daha fazladır. O halde kahramanın çevresine hükmedip onu şekillendiren bir insan olduğunu söyleyebiliriz"(40).

Gerek Kozhuk, gerekse Çapayev bu tanım altında ele alındığında, her iki kahramanın da, kahraman olarak ortaya çıkmalarının, kendi bilinçlerinin ve istemlerinin dışında bir olgudur. Serafimoviç'ten ve Ostrovski'den farklı olarak Furmanov, kahramanını takma bir isimle değil, doğrudan kendi ismiyle romanına almıştır. Belgesel roman yazmada Gladkov ile aynı çizgi içinde olan **Dimitri Andreyeviç Furmanov** (1891-1926), otobiyografik ve belgesel nitelikteki roman: "Çapayev" (1923)'de içsavaş yıllarını anlatır. İçsavaş sırasında, doğu cephesinde sağlık memuru olarak görev yapan yazar, romanının kahramanını oradaki komutanı V.İ. Çapayev'den esinlenmiştir ve romandaki Kliçkov da kendisidir.

Mücadeleci bir kişiliği olan ve yaşamının sonuna kadar ülkesindeki devrim hareketiyle ilgilenen Furmanov, edebiyat yaşamına okul yıllarındayken atılmıştır. 1917 yılına kadar bir şiir (D. D. Efremov'un Anısına, 1912) ve bir de inceleme (Sıra Kardeş Mezarlığı, 1916). kitabı yayınlanan Furmanov'un, savaş günlüklerini tuttuğu "Günceler" (1914-1916)

(40) Christopher Caudwell, "Ölen Bir Kültür Üzerine İncelemeler", çev: Mehmet Gökçen, Metis Yayınları, Ekim 1982, s. 39.

kitabı ölümünden sonra, 1929 yılında yayınlanmıştır. Furmanov'un ilk yapıtlarında klasik Rus edebiyatının etkisi ve bunun getirdiği demokratik bir eğilim göze çarpar. Daha sonraları ise, giderek ileride hep kullanacağı anlatım biçimine; otobiyografik, belgesel ve çözümsel anlatım biçimine yaklaşır.

Ekim devriminden sonra ise Furmanov'un tek tema'sı devrim olmuştur. Devrim yıllarında ve içsavaş yıllarında Furmanov'un çeşitli gazete ve dergilerde 130 makalesi yayınlanmıştır.

Furmanov'a en büyük başarısını, daha önce değindiğimiz "Çapayev" romanı ile, "İsyen" (1925) romanı kazandırmıştır. Her iki romanında da yazar, devrimi ve devrimin kahramanlarını anlatır ve kahramanlar kendi yaşamındaki gerçek kişilerden alınmışlardır.

Toplumculuk mücadelesi ve bunun somut olarak gerçekleşmesi, toplumcu gerçekçiliğin bu ülkede, devrime yürekten inanmış insanlara benimsenmesine en büyük nedenlerden biri olarak, halkın içinde varolan potansiyelin uygulanabilirliği gösterilmektedir. Kurulmakta olan bu yeni düzenin geleceğine inanan yazarların toplumcu gerçekçiliğe katkıları, bireyin toplum karşısındaki konumunu irdelemeyi amaçlayan roman sanatında, örneğin, insanların binlerce yıldır süregelen yaşamları içinde, diğer insanlardan aldığı ve toplumsal eşitsizliğe dayalı mirası; bencil, kaba, hoyrat ve bastırılmamış güdülerini insan bilincinden silmeye doğru yönlendirme çabaları olarak gösterilmektedir.

Toplumcu gerçekçiliğin bir aşaması sayılan, kimi zamanlarda da bir başka söylenişi olarak kabul edilen bu çaba, ilk kez 1932 yılında "Literaturnaya Gazeta"da isimlendirilmiş ve Sovyet yazarlarının 1934 yılındaki kurultayında kavram ve yöntemleri saptanarak benimsenmiştir. Aynı kurultayda konuşan Maksim Gorki tanımı şöyle dile getirmiştir: "Toplumcu gerçekçilik, yaşamayı bir eylem ve yaratışın amacı, doğa güçleri önünde insanın zaferi için sağlıklı ve uzun bir yaşam için, varolmanın büyük mutluluğu için, en değerli bireysel yeteneklerin kesintisiz gelişimidir."

6. Sovyet Yazarları Kongresinde de yazarlar, şu sorunu gündeme getirmişlerdir: "Milyonlarca insanın yazarlardan ve yapıtlarından istediği, yaşamın en geniş biçimde yansıtıl-

masıyla birlikte, genel anlaşmazlıkların, sorunların ve bunların karakterlerinin de verilmesidir.”

Rus ve Rus-Sovyet edebiyat tarihinde yalnızca bir tek kongreden bile bu ve buna benzer binlerce tanım ve anlatım çıkartılabilir. Bütün bunlar, yeni bir sanat akımının ortaya çıkışında varolan gerekli kuramsal eklemelerdir. Kuşkusuz bunlar karmakarışık bir biçimde ve ardı ardına ortaya çıkmaktadır ve bunun doğal sonucu olarak da edebiyata yoğun bir iç potansiyel kazandırmaktadır. Ve bu gelişim, giderek kahraman kavramının değişmesine ve hatta Ehrenburg’un “Paris Düşerken” romanındaki baş kişisi Lucien gibi sıradan bir burjuvaya dönüşmesi gibi bütünüyle altüst olacaktır.

Kahraman kavramı, Rus-Sovyet edebiyat kuşağında önemli bir yer tutan **İlya Grigoriyevic Ehrenburg**’un (1891-1967) romanlarında olduğu gibi, ya doğrudan yazarın tutumunu yansıtmaya ya da Şolohov’da olduğu gibi sıradan insanların günlük yaşamlarına dönüşmeye başlar.

1908 yılında Rusya’daki devrimci hareketlere karışması yüzünden Paris’e kaçan ve çalışmalarını orada sürdüren Ehrenburg, ilk şiirini 1910 yılında Paris’te yayınlamıştır. Yine Paris’te, ilk şiir kitabı “Yaşıyorum” yayınlanmıştır. Daha sonra da “Çalışma Günleri”(1913), “Çocukluk”(1914) adlı şiir kitapları yayınlanan Ehrenburg, bu şiirleriyle pek dikkati çekmemiştir.

1.Dünya Savaşı ile birlikte Ehrenburg’un toplumsal bakış açısı da değişmiş ve bu etki altında 1914-1915 yılları arasında yazdığı şiirlerini “Arefe Üzerine Şiirler”(1916) başlığı altında bir kitapda toplamışsa da, bu şair olarak tanınmasına yetmemiştir.

1915-1917 yılları arasında “Rusya Sabahı” adlı bir Moskova gazetesinin savaş muhabirliğini yapan Ehrenburg’un yazar olarak ünlenmesi, savaşa karşı yazdığı romanlarıyla olmuştur.

“Yırtıcı Kuşlar,, adlı romanında Ehrenburg, devrimden hemen sonraki yıllarda küçük burjuvalıklarının sürdüren tiplerin yeniden ortaya çıkışını ele alır. Romanın kahramanı Artem, olumlu bir tiptir. Artem’in tek ve en büyük kusuru, kişisel yaşamdan yoksun olmasıdır. Böylelikle, olumlu ama, kusurlu roman kahramanı kendini duyurmaya başlamıştır. Ancak, daha ileride göreceğimiz Fadeyev’den farklı olarak Ehren-

burg,aşırı duyarlı. sinirli, kendi kendini cezalandıran, karmaşık duygular içindeki bolşevikleri ele alırken abartıya kaçmıştır. Ama, 19. yüzyıldan beri süregelen geleneksel Rus edebiyatında ve daha sonraki devrimle birlikte gelişen Sovyet edebiyatında kahramanların ele alınışı abartılı biçimde sürdürülürken, birden bire sıradan bir kişiyi kahraman yapmanın güclüğü Ehrenburg'u da zorlamış olsa gerekir.

Ehrenburg'un gelişim çizgisinde diğer yazarlara göre bir farklılık varsa, bu, yazarın hem gazeteci, hem romancı, hem de şair olmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar savaş dönemi tüm Rus ve Sovyet yazarında görülen bir özellik de olsa Ehrenburg konulara yaklaşımıyla kendine özgü bir çizgi oluşturabilmiştir. Zaman zaman doğalcılığa kaçan kişisel bakış açısıyla olayları değerlendirirken döneminin siyasal faaliyetlerinde de etkin rol oynayarak bu çizgisini pekiştirmiştir. Ehrenburg'un çizgisindeki farklılık, olaylara yaklaşımındaki öznel tutumdur. Böylelikle de, daha önce de belirttiğimiz gibi, kahramanlarına da bu özneliliği yansıtır.

Tüm dünyanın kaydandığı bir dönemde çok dolaşmış bir yazar olarak Ehrenburg, hemen tüm yapıtlarında savaşı ve savaşın nedenlerini incelemiştir. Savaşın nedeni ona göre açıktır: Kapitalizm.

Ancak, ilk yapıtlarında, sözgelimi "Julio Jurenito"da (1922) henüz olgunluğa erişmemiş bir başkaldırı egemendir. Julio Jurenito'nun öğrencisi Fransız Aishi, öldürdüğü Almanların dişlerinden bir kolye yapmıştır. Roman, bir etkileşim çerçevesi içine yerleştirilmiştir ve Julio Jurenito savaş sonrası Avrupa'nın göbeğinde doğmuştur. Yapıt, Julio Jurenito'nun kargaşaya boyun eğen yaşantısının trajik noktalanışıyla biter.

"Julio Jurenito, kuşkusuz, sadece Rus edebiyatında değil, Avrupa edebiyatında da, savaş sonrasının, yerini bulamayan, savrulmuş Batı entelijansiyasının ruh halinin en parlak anlatımıdır. Bu kitapta herşey vardır: Uygarlığın nimetlerine karşı ilgisizlik, sinizm, acı bir alay, duygusal lirizm, umutsuzluğun neşesi, herşey. Bütün bunlar Avrupa burjuvazisinin yaşamı üzerine parlak gözlemler, aykırı düşünceler, canalcı

ayrıntılarla anlatılır; hem bir itiraf, hem bir yergi, hem bir şiir, hem bir güldürüdür eser.(41)

Aynı yıllarda Ehrenburg'un sanatı kapitalizmin eleştirisi-ne ve burjuva kültürünün açmazlarını yönelir ve bütünüyle düzyazıya döner. Ama, sözgelimi "Trinadsat Trubok" (Onüç Pipo. 1923) veya "Trest D.E." (D.E. Tröstü, 1923) romanlarında yoğun bir Avrupa hayranlığı vardır.

İki savaş arası dönemde yazdığı yapıtlarıyla Ehrenburg, hem batının hem de kuruluşunu sağlam temellere oturtmaya çabalayan genç Sovyet Cumhuriyetinin yaşam biçimlerine duygusal bir bakış açısıyla yanaşır. Gerek kapitalist dünyaya, gerek sosyalist dünyaya, her ikisine birden bir güvensizliği vardır. Bu yıllarda Ehrenburg'un yapıtlarındaki diyaloglarda veya betimlemelerde sık romantik ögelere rastlanmaz, ama bir bütün olarak konuya yaklaşımı romantik bir bakışı içermektedir. Ehrenburg, bir yanda insanlığın birbirini böylesine acımasızca kırmasına karşı nefret duyarken, öte yandan bireylerin acıklı konumlarını, sanki bu olayların doğal sonucu değilmiş gibi, soyut olarak ele alır. Genç dönem Ehrenburg'da bir uçarılık sözkonusudur ama, giderek bu tutumu terkeder.

1921-1924 yılları arasında Berlin'de yaşayan Ehrenburg, burada "Ruskaya Kniga" (1921) ve "Novaya Ruskaya Kniga" dergilerini yayınlar. 1924-1923 yılları arasında sosyo-psikolojik romanları "Yağmacı"(1925), ve "Akıp Giden Sokaklarda" (1927) romanlarını yazar. Bu romanlarda da henüz Ehrenburg, Avrupa hayranlığını, özellikle de teknolojiye olan hayranlığını gizlemez.

1932-1933 yıllarında Paris'te yaşayan Ehrenburg, bu kentteki ilk romanı olan "İkinci Gün"ü yazar. Yine K. Zelinski'ye göre bu roman, Ehrenburg'un sanatında kesin bir dönemeci, aynı zamanda da, gerçeği sadık bir biçimde yansıtan, Ehrenburg'un en gerçekçi yapıtlarından biridir.(42)

1940 yılında Ehrenburg ünlü üçlemesinin ilk kitabı "Paris Düserken"i yazar. Savaş yıllarında, ikinci büyük kitabı olan "Fırtına"yı tasarlar (1946-47) ve yazmaya koyulur. Savaş sonrasında da, bu üçlemenin son kitabı "Dokuzuncu Dalga" (Dipten Gelen Dalga, 1951-52) romanını yazar.

(41) K. Zelinski, a. g. y., s. 268.

(42) K. Zelinski, a. g. y., s. 270.

Ehrenburg'u dünyaya tanıtan en önemli romanları bu üç nehir romanıdır. Bu üçlemesi ona dünya edebiyatında değişmez bir yer sağlayan yapıtlardır. Düşüncelerinde giderek sağlam bir tutarlılık sağlayan Ehrenburg'un son kitabına kadar değişmeyen özelliği, anlatım özelliğidir. Kahramanlarının iç dünyalarıyla hemen hiçbir konuyu yansıtmaz. Bunu, kahramanlarının roman içindeki karşılıklı konuşmalarıyla sağlar. Kahramanların roman içindeki ruhsal durumlarını tarihsal anlatım yöntemiyle açıklamak yerine, nesneler üzerinde yoğun ve çarpıcı bir anlatım kurarak, dolaylı bir anlatım yolunu seçer: "Polonya ovaları gözünün önüne geldi. Kül, kan... Paris ne olacaktı? Kestane ağacının altındaki sıra ne olacaktı?... Hayır, Mado ile Paris'i birbirinden ayırmak olanaksız!.. Onunla yine o sıraya oturabilir miydi? Nerede!"(43)

Ehrenburg'un nesnelere yaklaşımı, nesnelerin tanımlarından ve betimlenmesinden soyut bir kavrama doğru geçişi, Rus-Sovyet edebiyat geleneği içinde alışılmadık bir çıkıntı yapar: "Louvre müzesindeki heykeli anımsadı, her gezmeye gidişinde heykele bir göz atardı. Sanki zafer uçarak geliyordu... Başı yoktu, yüzü, kolları yoktu zafer heykelinin, yalnız kanatları vardı. Ne kadar geride kalmıştı o günler! Barış vardı yeryüzünde o sıralar..."(44)

Bir diğer büyük romanı olan "Paris Düşerken"de Ehrenburg, 2. Dünya savaşı öncesi Fransa'yı, Fransız burjuvazisinin yaşamını, devlet yönetiminin acizliğini ve Fransız yurtseverlerinin ödünsüz savaşımını anlatır.

"Lucien, 'Paris Düşerken'in trajik kişilikli kahramanıdır. Ona, romanın temel kişisi diyebiliriz, Çünkü diğer kişilikler ve olaylar genellikle onun çevresinde, onunla olan ilişkilerine göre belirlenir. Başka bir deyişle, "Paris Düşerken'in en çok işlenmiş, kişiliği tüm ayrıntılarına kadar belirlenmiş kişisi Lucien'dir." (45)

Gerçi okur Lucien'e hiçbir zaman yakınlık duymaz ve belki için için onu André ile karşılaştırır da, ama böyle bir yaklaşımla Ehrenburg, olumlu kahraman gerekliliğini sınırlı

(43) İlya Ehrenburg. "Fırtına" çev: Aydın Emec, Sosyal Yayınlar, İkinci Basım, Mayıs 1976.

(44) İlya Ehrenburg. a. g. y.

(45) Atıl Behramoğlu, "Lucien Ya da Bireycilik ve Faşizm", "Sanat Emeği", Ekim 1978, Sayı : 8, s. 8.

da olsa yok etmiştir. Çünkü, Lucien üzerinde dururken yazar, öte yandan Michaud'u, Denise'i, André'yi ister istemez öne çıkarmaktadır. Jeannot'un annesi Clémence'in bir saat gibi kısa bir sürede, Michaud ile konuşmasından sonra değişmesi ve oğlunu kaybettiği halde, oğlunu kaybetmenin suçunu da grevcilere yüklemesi gerektiği halde kalkıp Michaud ile birlikte grevci işçilere söylev vermeye gitmesi, abartılı bir işlemdir. Ama bunun yanında, bir uçak şirketinin sahibi olmasına rağmen Dessére, umacı bir kapitalist olarak değil, tam tersi, insanın gizliden gizliye hayranlık duyduğu bir iş adamı olarak ortaya çıkar. Böylelikle de Ehrenburg, romanlarında müthiş bir denge sağlamayı başarır. Lucien belki bir Kozhuk veya Çapayev değildir ama, onlardan daha canlı ve somut olduğu kesindir.

Ehrenburg, 1961 yılından yaşamının son yılına kadar yazdığı ve birçok yazarı incelediği yapıtı "İnsanlar, Yıllar ve Yaşam" (1-6 cilt. 1961-1966), o dönemin edebiyatını bir yana bırakıp, tek tek yazarlar üzerinde öznel bir biçimde durulduğu için eleştirilmiştir.

Ehrenburg, nehir roman adı verilen bu üçlemesinde yılın ve biraz da doğalcı bir anlatım tekniği kullanmıştır. Bu romanların Sovyet edebiyatı içindeki yeri, geleneksel edebiyatın sürdürülmesinin yanı sıra, tarihsel olayların bir belgesi niteliğini taşıması açısından önemlidir ve toplumcu gerçekçiliğin başyapıtları arasındadır.

İlyas Ehrenburg ile aynı yaşta olmasına karşın, onun kadar yaygın olmayan Gürcü-Sovyet yazarı **Konstantin Simonov** Gamsahurdia (doğ. 1891) edebiyat çalışmalarına 1914 yılında başlamıştır. İlk kitabı "Gördüğüm Ülke" 1924 yılında yayınlanmıştır. ve çeşitli öyküleri içerir. Ardından 1925 yılında Oionis'in Gülümsemesi" adlı romanı yayınlanan Gamsahurdia'nın en önemli romanı, 1935-1936 yılları arasında yayınlanan ve Rusça'ya 1936 yılında çevrilen, üç ciltlik "Aynın Kırılması" adlı yapıtıdır.

Eski düzen ile yeni düzenin çatışmalarını konu alan bu romanından sonra Gamsahurdia, "Destinitsa Velikova Mastera" adlı tarihsel bir roman yazmıştır(1939). Bu romanında da yazar, Gürcistan halkının, çarlığın feodalizmine karşı direnişini, çarlığın merkez baskı gücünü ve o dönem halkının kültürünü yansıtmıştır. 1946-1954 yılları arasında yazdığı bir

diğer tarihsel romanı “İnşaat İşçisi Davi” dört cilttir ve 11. yüzyıl Gürcistan halkının ulusal bağımsızlık savaşını konu almıştır. Daha çok ulusal edebiyatının çizgileri içerisinde kalan ve taşra Rusya’sını tarihsel yönüyle anlatan Gamsahurdia, çeşitli halkların edebiyatından oluşan Sovyet edebiyatına tipik bir örnektir. Çünkü, devrim öncesi de Rusya’da çeşitli halkların edebiyatları sözkonusudur; bu edebiyat, değişik etnik gruplardaki, birbirinden çok farklı estetik geleneklerden doğan bir edebiyattır. Devrimle birlikte bir bütünleşmeye gidilmesinin, ulusal edebiyatların özgün özelliklerini yitireceği inancına karşı olarak Gamsahurdia örnek gösterilebilir.

Öte yandan, Gamsahurdia’dan bütünüyle farklı olarak, taşradan Rusya’ya doğru bir gelişimi konu alan “Ücra Köşenin İnsanları” romanının yazarı **Aleksandr Georgiyeviç Malışkin** (1892-1938), 1916 yılında, Petrograd Üniversitesi’ni bitirdiği yıl orduya yazılmış ve Karadeniz kıyısındaki cephelerde savaşa katılmış bir yazardır.

İlk öyküleri olan “Stulovskie Svyatki”(1914) ve “Aşk İlçesi”(1915) yapıtlarında Malışkin, Mokşansk kentindeki yaşamını anlatır. Öykülerinde bu yaşamın karanlık ve bunaltıcı yönleri ön plandadır. Taşranın bu boğucu ve tedirgin yaşantısı ileride ona ünlü romanı “Ücra Köşenin İnsanları”nı yazdıracaktır aynı zamanda.

Daha sonra, öğretmenlikle uğraştığı yıllarda Malışkin’in “Dair’in Düşüşü” adlı öyküsü yayınlanır. “Bu öyküsünde içsavaş yıllarının, sanki kulağa kendiliğinden çarpan ve cınlayan ritimleri gibi patetik bir hava vardır. Malışkin bu yapıtında ve genel olarak ilk yapıtlarında tarihsel analogilerin de yardımıyla, betimlemek istediği tüm tabloları, görüntüleri ve yaşam kesitlerinin kendiliğinden oluşan içdüzenlenişini, birbirinden kesin olarak ayrılan kontr renklerle açıklamayı denemiştir.” (46)

Daha sonraki yıllarda verdiği yapıtlarında da Malışkin, genel olarak bu bakışını sürdürmüştür. Sözgelimi, “Güneye Yolculuk”(1925) adlı öyküsünde de aynı tekniği kullanır.

1920’li yıllarda ve özellikle 20’li yılların sonlarına doğru Sovyet edebiyatı, tarihsel dönemler arasındaki ilişkiler, yani

önceki dönemlerle yaşanan günlerin yeni özellikleri arasındaki ilişkilerin ortadan kaldırılamayacağı, ya da değerini yitiremeyeceği düşüncesini taşımaktadır. Belki de bu nedenden olacak, bu yıllarda verilen yapıtlarda tarihsel özellikler ağır basmaktadır. Başka bir deyişle, 20'li yıllardan sonra Sovyet edebiyatında tarihsel roman önemli gelişmeler gösterir ve hatta Sovyet romanının belkemiğini oluşturur. Aslında, Sovyet tarihsel romanının doruğuna ulaşması daha ileriki yıllarda kendini gösterecektir, ama yine de bu dönemdeki romanlar tarihi yansıtmayı kendilerine temel almış ilk örneklerdir.

Yine 1920'li yıllara özgü bir başka gelişme de "epik roman" türünün gelişmesidir. Lev Tolstoy'un "Savaş ve Barış" romanıyla ilk tohumları atılan "epik roman" türü, 20'li yıllarda Sovyet edebiyatının hemen en çok kullanılan tekniklerinden biridir. Aslında, 20. yüzyıl roman tekniğinin en önemlilerinden biri olan bu tür, Sovyet edebiyatındaki gelişmesini 20'li yıllarda bulur.

1920'li yıllara genel bir bakışı konu alan "Sevastopol" adlı uzun öyküsü (1931). Malışkin'e göre Rus burjuva aydınlarının yolu ve aynı zamanda dört yol ağızıdır. "Sevastopol"da yazar, bir deniz alayındaki demokrat aydın kesimin çemberinden bireysel çabasıyla kurtulmaya çalışan genç subayın arayışını anlatır. Bunu yaparken de Malışkin, genç deniz asteğmeni Şelehov'un kişiliğinde geniş bir insan incelemesine girer.

Daha önce de değindiğimiz gibi, Malışkin'in en ünlü romanı, ölümünden hemen önce yazdığı "Ücra Köşenin İnsanları"(1937-38) adlı romanıdır. Roman 1929 yılında geçer. O yıl için, "Bütün Rusya top yekün gidivordu... ve soruyorlardı nereye?"(47) scrusuna romanıyla bir yanıt vermeye çalışmıştı yazar.

Romanın kahramanlarından Pyotr Soustin ve İvan Jurkin, Rusya'nın ücra köşelerinden bir yerden, bilinmeyen bir yöne doğru vola çıkarlar. Bu, ülkedeki yeni düzenin getirdiği değişikliklerden kaçmak ve aynı zamanda o değişiklikleri kaynağında yakalamak yönünden bir kaçış, bir başka deyişle, kovalamacadır. Her ikisi de bulundukları yaşama tutkuyla bağ-

lıdır, düşünceleri, idealleri basit şeyler üzerine kuruludur. Sözgelimi, küçük bir ev sahibi olmak ve oraya yerleşip, ömürleri boyunca orada kalmaktır. Jurkin, yalnız başına çalışan bir tabut-yapımcısının kuru, anlamsız ve umutsuz yaşamının tadından başka geride hiçbir şey bırakmamıştır. Romanın bir yerinde Malışkin, onun mesleğine bağlılığını, yaşamındaki büyük sevinç kaynağı olan ustalığını kullanarak yaptığı bir tabuta sevinç göz yaşlarıyla bakışını anlatır.

Evinden kopup yaşamlarını başka bir yerde kazanmaya giden bu iki insan, Jurkin ve Soustin; gerçekte alışlagelmiş yaşamlarından kopup kaçan kişiler olarak karşımıza çıkmaz. Tam tersi, değişen, ama olumsuz yönde bir değişme gösteren kırsal yaşamdan duydukları tedirginliktir onları yola düşüren. Onlar, devrimin kendilerine, yaşantılarına cahillik, önyargılı yaşam, insanların birbirinin özel hayatıyla ilgilenmesi gibi yozlaşmışlıklar getirdiğine inanmadıkları için kırsal yaşamı terkederler. Bu gidiş onları büyük bir çelik fabrikasının yapım alanına getirir.

Yolculukları sırasında iki adam da anılarıyla birlikte. Tüccar olan Pvotr Soustin, pazar yerlerinin kalabalıklığını anımsarken, Jurkin, çocuklarını ve karısını anımsamaktadır. Her iki insan için de varacakları menzilde bir kurtuluş umudu vardır. ama ticaret düşüncesi ağır basan Soustin için yeni yaşamda umduğunu bulmak zor olacaktır. Jurkin için ise, gittiği yerin yaşamını yeniden kuracağı bir yer olmasından daha farklı bir anlamı vardır. Para ve gönençli bir yaşamın kendisine vereceğinden daha farklı bir şeyler vereceğini ummaktadır. Ve Jurkin, yeni düzenin kendilerine salt parasal gönenç sağlayacağından daha farklı bir özelliği olduğunun farkındadır.

Romanda Jurkin, emeğinin toplumsal bir çabanın parçası olduğunu farketmesiyle ve bunun kendisinde yarattığı psikolojik değişiklik ve sorumlulukla Soustin'den sıyrılarak ön plana geçer. Ve bu farkındalığı, sözgelimi Tişka'nın veya Polya'nın da kendilerine gelmesini sağlar.

Çelik fabrikası yapımındaki işe girdikten sonra Jurkin, yavaş yavaş inşaat alanının hızlı çalışma temposuna girer. Salt iş bulmak amacıyla yola çıkan bu aksi adamın düşünceleri roman sonunda netleşmeye başlar ve yepyeni bir insan çıkar ortaya.

"Malışkin'in romanında, İvan Zhurkin (Rusçası Jurkin'dir-Mi) ile öbür karakterler, yazar tarafından, tarihsel perspektif içinde algılanıp ortaya konmuştur. Zhurkin'in başardığı şey, en son sonuç değil, insanın sosyalist toplumdaki gelişmesinin çıkış noktasıdır sadece. Zhurkin, birçok şeyleri yerine getirmiş ve taşradaki geçmişiyle olan bağlarını koparmış olmasına rağmen, hayata çok alçak gönüllü davranan biridir. kendi istekleri çok sınırlı olduğu halde, kitlelerin bilgi ,kültür ve insana yaraşır bir hayat için koşarak ilerlemek için almaları gereken yolun henüz ilk evresini tamamlamıştır Zhurkin."(48)

Rus dilini en iyi kullanan yazarlardan biri olarak anılan Konstantin Georgiyevic Paustovski (1892-1968), aynı zamanda Sovyet yazarları içerisinde çizgisi en farklı yazarlar arasındadır. İlk öyküsü 1912 yılında bir Kiev dergisinde yayınlanan Paustovski, yazarlık yaşamına çok geç başlamıştır. 1920'li yılların başında Odessa'da "Monyak" ve Batum'da "Mayak" gazetelerinde çalışır. İlk romanı "Romantikler'i 1916-1923 yılları arasında yazmıştır, ama romanın basılışı 1935 yılına rastlar. Paustovski, özellikle ilk öykülerinde günlük konuşma dilini ve bu dilin etkilerini sıklıkla kullanarak, yazılarını dokunaklı bir aorünümle çevreler. Sözelimi, "İşıldayan Bulut" (1929), "Sıtma"(1925), "Karadeniz" (1936) isimli yapıtlarında bu teknik göze çarpar

1930'lu yılların başında yazdığı "Kara Buğaz"(1932) ve "Kolhida" (Türkçe'ye Bataklik adıyla çevrilmiştir. (1934) adlı uzun öyküleri Maksim Gorki ve Romain Rolland'ın dikkatini çekmiştir.

Paustovski, "Kolhida" (Bataklik) adlı romanında Batum yakınlarında, Kolhida kasabasındaki bataklik kurutma çalışmalarını konu olmuştur. Tropik bir iklime sahip Kolhida, ilginç bir kasabadır. Batakliğin kurutulması halinde bölgede cav, limon, seftoli gibi ürünler yetistirebilecektir. Paustovski'nin bu kısa romanı bir macera havası içinde sürer. Romanın aüzel anlatımı yanında en önemli özelliği kahramanların doğallıkları içinde verilmesidir. Gerek Gabunya, aerek Nevskava aerekse Lapsin yaşamın içinden kopup gelmiş tiplerdir. Lapsin'in,

(48) Boris Suckov, "Gerçekçiliğin Tarihi", Çev: Aziz Çalışlar, Bilim Yayınları: 27, İstanbul, Mayıs 1976, s. 312.

Kaptan ile Nevskaya'nın bindiği sala binmeyi reddedişi ve Kaptan ile Nevskaya'nın ölümün eşiğinden dönüşü (49), Kahiani'nin, "En klasik edebiyat matematiktir. Geri kalan her şey palavradır,"(50) diyerek dile getirdiği kahraman dışı duyar-sızlığı ya da yazdığı raporu ozansı bulduğu için şairliği bulaşıcı bir şey (51) olarak görmesi ve benzeri insani özellikler kahramanlar arasında paylaşılmıştır. Paustovski'nin bu romanı, iki yıl önce yazılmış olan Şolohov'un "Uyandırılmış Toprak" romanını andırır. Bu benzerlik, kuşkusuz konu benzerliği değil, kahramanların ele alınışındaki benzerliktir.

Paustovski, "Şarl Lonsevil'in Kaderi"(1933) adlı öyküsünde, 1812 savaşı sırasında Napolyon ordusundan bir askeri anlatır.

1930'lu yılların ikinci yarısında Paustovski'nin çok az öyküsü yayınlanır. Bu yıllarda yayınlanan önemli öyküsü «Yaz Günleri»nde (1937). «mutluluğu» betimler. Bu öyküdeki kahramanlar birbirlerine karşı son derece candan ve içtenliklidirler.

Paustovski, ressam ve müzisyenlerin sanatı üzerine de kitaplar yazmıştır: "Orest Kiprenski"(1937), "İsak Levintan"(1937), "Altın Gül"(1956). "Ressam Levintan hakkındaki kitabında, Paustovski, savaşmayı bırakarak sadece seyirci kalmayı tercih eden bir kişinin ruh halini çok gerçekçi ve ayrıntılı şekilde anlatır."(52)

Paustovski, yazdığı birçok uzun ve kısa öyküsünde, "yazarların yaşayışlarını ve onların düzyazılarını yaratışlarını" anlatmıştır.(53)

Aslında Paustovski, yeni düzeni en çabuk özümleyen yazarlardan biri olduğu için kuramsal bir yanılsa düşme olasılığı az olan bir yazardı. Yapıtlarının hemen hiç birinde düzmece bir coşku, gereksiz bir hareketlenme yoktur. Paustovski için omurgasız ideoloji çökmeğe mahkumdur. Bu nedenle de o, yapıtlarını bir kuyumcu titizliğiyle işlemiş ve

(49) Konstantin Paustovski, "Bataklık", Çev: Metin Alemdar, Sonat Emeği Yayınları, İstanbul, Ekim 1979, s. 63-75.

(50) A. g. y., s. 29.

(51) A. g. y., s. 120.

(52) K. Zellinski, a. g. y., s. 277.

(53) Kratkaya Literaturnaya Eniklopediya, Moskova 1971, Cilt 5, s. 630.

sanatsal ögeleri hiçbir yapıtında geri planda bırakmamıştır. Belki bu yüzden, öncelleri ve çağdaşları içinde Rusçayı en iyi kullanan yazarların başında gelmektedir.

Yazarlığın dolaşmak ve görmekle güçleneceğine inanan Paustovski, bu anlamda André Malraux ya da Joseph Conrad geleneğinde bir yazardır. Ama o. Malraux ya da Conrad gibi tüm dünyayı değil, tüm Rusya'yı dolaşmıştır. Bütün öyküleri ve romanları, karış karış gezdiği Sovyetler Birliği'nin değişik köşelerinden aktarımlardır. "Bataklık"da Kolhida'yı, "İşildayan Bulut"da Azak Denizi'ni "Karadeniz"de Karadeniz'i, "Bir Denizin Doğuşu"nda Volga ve Don nehirleri arasındaki ovaları anlatır. Yapıtlarındaki tüm romantik öğelere rağmen Paustovski, Ekim devrimini en iyi özümlemiş yazarlardan biridir. Bunu öykü ve romanlarından çok inceleme yazılarında görmek mümkündür. "Aleksandr Grin'in Yaşamı" adlı makalesinde Grin'i değerlendirişi, Paustovski'nin dünya görüşünü ve sağlam kişiliğini göstermesi açısından önemlidir.

Aleksandr Grin (1880-1932), romantik bir Rus-sovyet yazarıdır. Gerçek adı Aleksandr Stepanoviç Grinevski olan Grin, "Pantelev'in Sıradan Hizmetleri"(1906) adlı ilk öyküsünü eski adıyla yayınlamıştır. Daha sonra yazdığı ikinci öyküsü "İtalya'da"yı da başka bir isimle yayınlayan Grin, "Portakallar" (1908) adlı öyküsüyle birlikte Grin soyadını kullanmaya başlar. Ekim devrimine kadar birçok roman ve öykü yazmıştır. Romanlarında, öykülerinde ve uzun öykülerinde (povest) Grin'in romantik dünya görüşü kendini gösterir. Öte yandan Grin, önemli bir doğa betimleyicisi ve psikolog olarak dikkati çeker. Sanatında Rus edebiyatının geleneksel insancılığı sürekli varlığını korur. Genellikle soyut olarak aldığı dünya olaylarını lirik ve insancıl bir anlatımla okurlarına yansıtmıştır.

Hrapçenko'ya göre okuyucuları ile Grin'in çalışmaları arasındaki kopukluk, okurlarının istekleri ve gereksinimleri ile aralarında doğan farklılıktan oluşmaktadır. Grin, olağanüstü işler başaran kahramanlarının iclerinde varolan güçleri ve soylu sınıf içindeki olağanüstü olayların betimlemelerini romantik bir anlatımla dile getirmiştir.(54)

(54) M. Khrapchenko, "The Writer's Creative Individuality and the Development of Literature", Translated from the Russian by Natalie Ward, Progress Publishers Moscow, 1977, s. 205.

Paustovski'ye göre ise Grin, Çarlık Rusya'sının kendisine acımasızca davrandığı bir yazardır. Henüz çocukken yaşadığı gerçeklik, çevresindeki, korkunç, dayanılmaz, orman yasalarının işlediği ortamda tüm yaşamı boyunca gerçeklik kuşkusu içinde yaşamıştır. Paustovski'ye göre yine, soyut bir dünyada yaşamının 'günlük yaşamın saçma değersiz' olduğu düşünülürse, Grin'in soyut dünyaya gizlenişi bağışlanabilir bir kaçıştır. Devrim geldiğinde ise, diye sürdürüyor Paustovski, devrimden etkilenen Grin; toplumsal ilişkilerin olağanüstü karmaşıklığında, herkesin kendine çıkar sağlamak amacıyla davrandığı bir ortamda ve herşeyin tam bir karmaşa içinde olduğu bir durumda, kitaplardan ve düşlerden kendini kurtarabilmiştir. Bunun sonucunda da Grin, devrimi içtenlikle karşılamıştır. Fakat, devrimin geleceği üzerine ileri sürülen görüşler onun için fazla açık değildir ve Grin, Paustovski'ye göre bu konuda sabırsızlık gösteren kişilerin arasındadır. Devrim festival giysileri içinde gelmemiş, aksine bir cerrah gibi ya da kavgadan yeni çıkmış bir savaşçı gibi gelmiştir. Parlak gelecek Grin'e çok uzak gibi görünmüştür. Oysa Grin, devrimin ileride beklenen o parlak geleceğini hemen o anda ve bulunduğu yerde istemektedir. Grin'in romantikliği bu olayda da kendini göstermiştir; çocuk kahkahaları ve yaprakların düşerken çıkardığı hışırtılar ile dolu bir gelecekte, kentlerin temiz havasını solumak, coşkulu bir yaşam içinde bulunan insanların evlerine gitmek istemiştir. Gerçek yaşam Grin'e bunu hemen verememiştir kuşkusuz. Yalnızca düşleri onu bu ender kişi ve olayların bulunduğu soyut dünyaya götürebilmiştir. Bu sonsuz ve çocuksu sabırsızlığı, büyük olayın sonucunu hemen görme isteği ve yaşamı yeniden kurabilmenin çok çabalamayı gerektirmesi ve üstelik bunun da çok uzaklarda olması Grin'e acı vermektedir. Grin'de her zaman varolan ve daha önce de gerçekliği reddedişine neden olan sabırsızlık, yeni bir toplum kurmuş kişilerle olan ilişkilerinde de ortaya çıkmıştır. Paustovski, Grin'in yaşadığı dönemin anlamını kavrayamadan öldüğünü belirtir. Tam kavramaya başlamıştır, belki de yaşamında ilk kez gerçeğe yaklaşmıştır, ama bu kez de ölüm onu yakalamıştır. "Eğer ölmeseydi, diye yazıyor Paustovski, özgür ve cesur düşünceleri ile gerçekliği organik bir biçimde kon-

bine eden birçok yazarımızdan biri olarak edebiyat tarihimizde yer alabilirdi.(55)

2.Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda Paustovski "Yaşam Üzerine Öykü" adlı büyük otobiyografik romanına başlamıştır. Altı cilt olan bu romanlar sırasıyla; Uzak Yıllar(1945), Tedirgin Gençlik(1955), Bilinmeyen Bir Yüzyılın Başlangıcı(1957), Büyük Bekleyiş Zamanı(1959), Güneye Hamle(1960) ve Ülkeyi Gezinti(1963) isimleri altında yayınlanırlar. Bu kitaplarında Paustovski, 20. yüzyılın ilk elli yılındaki tüm Rusya'yı anlatır.

Sovyet romancılığında Tolstoy-Çehov geleneğine bağlı yazarların sayısı bir hayli fazladır. Bunların içinde en önemlilerinden biri de Konstantin Aleksandroviç Fedin'dir. 1892 yılında Volga çevresinde Saratov kentinde doğan Fedin'in ilk yazıları 1913-14 yıllarında yayınlanmıştır. Edebiyata olan ilgisini aile çevresinden ve küçükburjuva ilişkilerinden kazanan Fedin, 1914 yılında Almanya'ya gitmiş ve ancak devrim sırasında Rusya'ya dönebilmiştir. 1919 yılında gazete redaktörlüğü yapan Fedin, 1921 yılında "Serapiyon Kardeşler" grubuna girer.

İlk kitabı "Bakımsız Toprak"(1923) eski Rusya'nın küçükburjuvalarını anlatır. "Bakımsız Toprak" kitabında Fedin, A.Remizov'un(56) biçim denemelerinin etkisinde kalmıştır. Bir hikayeler demeti olan bu kitaba gelinceye kadar Fedin, kendi deyimiyle, daha önce hesaplaşmaya girişemediği toplumcu gerçekçilikle ciddi bir biçimde uğraşmıştır.

Çekoslovak yazar Miroslav Zahrádka, "Konstantin Fedin'in Romanlarında Sanatsal Üslup" adlı kitabında "Bakımsız Toprak" kitabı üzerine şunları yazar: "Bu öykülerde Fedin'de

(55) A. Ovcharenko, "Socialist Realism and the Modern Literary Process", Translated from the Russian by Igor Puchkov, Progress Publishers Moscow 1978, s. 190-191.

(56) Aleksey Mihayloviç Remizov (1877-1957): Rus modernist öykücü ve romancısı. 1902 yılında A. Rad'un "Hauptmann ve Nietzsche" adlı kitabını Rusça'ya çevirerek edebiyata atılmıştır. İlk özgün kitapları "Lug Duhovniy" (1907), "Seyyah" (1918) ve "Üç Orak" (1929) adlı yapıtlarıdır. Rus halk masalları ve söylenceleri, günlükler, dinsel oyunlar gibi türlü alanlarda yazmıştır. Gogol ve Dostoyevski'ye benzer yönleri varsa da, kendine özgü bir biçim geliştirmiştir. (Mİ)

farklı sanatsal-düşünce etkileşimleriyle karşılaşırız. Yazar, bazen skaz'm (57) ornamentalizm(58) üslubunu, bazen de dekadan(59) nesrin gösterişli imgelerini kullanır; başka bir anda da kendini eleştirel gerçekçiliğin etkisi altında bulur. Bu sonuncusu; üsluplaşma ve biçimsel yetenek olmaksızın, gerçekçi bir canlılıkla yazılmış 'Bahçe' öyküsünde en belirgin olarak ortaya çıkar. Bu öyküsü günümüz yaşantısına kadar ulaşır."(60)

1924 yılında "Kentler ve Yıllar" romanına başlar, Roman, içsavaş ve devrim sırasında insanların acılarının anlatımı üzerinde kurulmuştur. Sovyet edebiyatında, devrim ve savaş yıllarındaki aydın kesimi anlatan ilk romanıdır "Kentler ve Yıllar". Bu roman Fedin'e uluslararası bir ün sağlamıştır. "Kentler ve Yıllar" romanının kahramanı Andrey Startsov, herhangi bir insandan farklı bir kişilik yapısına sahip değildir: Herkeste olduğu kadar iyilik, buna ek olarak ağırbaşlılık vardır. Sıradan bir yaşamı olan Startsov herkesi sevebilir, hatta her gördüğü kıza aşık olabilir. Nitekim Marie Urbach'a olan derin aşkı(!), Rita ile karşılaşınca kadar sürer. Kendisiyle birlikte herkesi de aldatan, abartmasız bir küçükburjuva tipidir. Startsov : Onun sıradan kişiliğini belirleyen karşıt tip ise Kurt Van'dır. Startsov'un aksine Kurt Van soyut bir tiptir. Bolşeviktir, ama kin doludur. Fedin, olumlu ve olumsuz tip kavramlarıyla romanını geliştirmiştir ve romanın sonunda olumlu yönleri ağır basar görünen kahraman Startsov, Kurt Van tarafından öldürülür. Fedin, romanın sonunu acı bir paragrafla bitirir. Kuruluşu açısından değişik bir özellik gösteren "Kentler ve Yıllar" romanında Fedin, olayların örgüsüne

(57) Skaz: Anlatı sanatında, özellikle öyküde yazarın kişiliğinden uzak olarak yaratılan veya bulunan ve bu uzaklığı acık biçimde belirtilmiş alan, kişisel bir tip. 20. yüzyılın başlarında Almanya'da ve Rusya'da artaya çıkmıştır. Bu tipler çağunlukla alayı gören kişilerdir. (Mİ)

(58) Ornamentalizm: Bezemecilik, süslemecilik,

(59) Dekadan: Düşkünleşmiş anlamında olup XIX yüzyıl sonlarında Fransa'da "Symboliste" de denilen bir takım azanlara alay için verilen ad. (T. D. K. Sözlüğü, 6. Baskı, Ankara 1974, s. 209).

(60) Miraslav Zahrádka, "On the Artistic Style of the Novels of Konstantin Fedin", Prague 1962, s. 5.

sondan başlar ve başa doğru götürür. Roman, 2.Dünya Savaşı'nın getirdiği acıları temel alan ve yan konularla beslenen bir yapıttır.

1925-26 yıllarında Fedin'in kırsal kesim üzerine yazdığı, sözgeini "Vyaznoy'da Sabah", "Transval", "Mufikler" gibi öyküleri yayınlanır. Bu öykülerinden "Transval'da Fedin, 'Avrupa' tipi yeni köy ağalarını anlatır.

"Kardeşler"(1927-28) romanında Fedin, Nikita ve Rostislav adlı iki kardeşin soyut arayışlarını konu eder. Roman önce Volga kıyılarında, daha sonra da Uralsk'da geçer. Nikita devrime müzik yoluyla ulaşmak isteyen bir müzisyendir.

"Avrupa'nın Gaspsı" (2 Cilt, 1933-35) ve "Arktur Sanatoryumu"(1940) romanlarında Fedin, burjuva dünyasının geniş bir eleştirisini yapar.

2.Dünya savaşı yıllarında Fedin, ünlü üçlemesini yazmaya başlar: "İlk Sevinçler"(1945), "Olağanüstü Bir Yaz"(1947-48) ve "Alev" (1.Kitap "Salgın" adıyla 1961 yılında, 2.Kitap "Saat Geldi" adıyla 1965 yılında yayınlanmıştır). Bu romanlarında Fedin, Rus devrimini 1910 yılından bu yana tarihsel bir bakış içerisinde ele alır ve 2. Dünya Savaşının bitimine kadar getirir. "Olağanüstü Bir Yaz" romanı, 1929 yılında Volga'da gelişen olayları konu almıştır.

Bu üçlemesinde Fedin, Piyotr Rogojin ve Kril İzvekov çevresinde devrim öncesi dönemden İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemi, bir yığın ikinci dereceden kahramanla birlikte gözler önüne serer. Fedin'de ölçü ve kararlılık çok önemlidir. Rogojin'in kişiliğinde bunu vurgulayan yazar, aynı bakışla "Kentler ve Yıllar" romanının kahramanı Startsov'u betimlemiş ve yargılamıştır. İşçi kesiminden gelen Rogojin ile aydın kesimden gelen Kril İzvekov arasındaki büyük sınıfsal ayrımı ortaya koyar ve açık şekilde Rogojin'i tutar. Bu, Fedin'in, "sanatın tarafsızlığı" tutumuna uygun bir davranıştır: "Sovyet sanatı ne kitap kurtlarının araştırmaları sonunda, ne de termitlerin kapalı hücrelerinde doğdu. İç Savaşın zorlu günlerinde - o sıralarda çok daha genç olan bugünün yaşlı Rus yazarları, kendilerini bir seçme yapmak zorunluluğuyla karşı karşıya buldular. Barikatın hangi yanın-

da yer alacaklardı? Ve seçimlerini yaptılar. Yanlış seçenlerde, yanlışlarını düzeltmek yürekliğini gösterdiler.”(61)

Fedin, Sovyet ve Rus-Sovyet edebiyatının gelişim çizgisinde önemli bir göstergedir. Karmaşık evrimiyle bu gelişime ışık tutmuş bir yazardır. Hemen her Rus-Sovyet yazarının başına gelen; varolan geleneksel edebiyat ile gelişmekte olan yeni edebiyat arasındaki bocalama durumu, Fedin’in yaşamını ve düşüncelerini yeniden belirlemek zorunda kaldığı o andan itibaren, içsel saflığı ile yaman bir savaşıma girmesine neden olmuştur. Kendi kendisiyle olan bu savaşımın dışa yansımaları ise, Fedin’i daha katı ve kapalı bir yazar durumuna itmiştir. Gerçek dışındaki tüm sanatsal yaklaşımlara kesin tavır alarak, iç dünyasındaki fırtınayı bastırabilmiştir, ama bu da, bir yazarda bulunması zorunlu olan esneklik ve hoşgörüyü önemli ölçüde baskı altına almıştır.

Gerçeğin coşkulu bir biçimde belirtilmesinde şiirsel bir dil kullanılması ve simgelere gereğinden fazla yer verilmesi, gerek romanda gerekse öyküde sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Bu, toplumsal ve ekonomik koşullar ne olursa olsun, düzyazının örnek vermekten kaçamadığı bir tutum olmuştur. Sovyet edebiyatında da bu örneklerden biri olarak **Vsevolod Vyacheslavoviç İvanov** (1895-1963) gösterilebilir.

Çok küçük yaşlarda çalışma yaşamına atılan Rus-Sovyet yazarı İvanov; tezgahlar yardımcılığı, tipografçılık, evrak memurluğu, tayfalık, kamyonculuk ve sirk oyunculuğu gibi işlerde çalışmıştır. Sibiry’a, Urallara, Kazakistan’a birçok kez geziler yapmıştır. 1915 yılında gazete yazarlığıyla yazıya başlayan İvanov, ilk kitabı olan “Rogulki” de, 1919 yılına kadar çalıştığı “Vpered” gazetesinin basım işlerindeki çalışma izlenimleri anlatır. Kitapta 30 kadar denemesi vardır. 1921 yılında çalışmak üzere Petrograd’a gelen İvanov, burada Maksim Gorki’nin yönetimindeki “Sov. Sibir” gazetesinde çalışır. Gorki’nin, İvanov’un yazarlık veteneğini farketmesiyle de yazı yaşamına başlamıştır. Gorki’nin de desteğiyle bu tarihten sonra uzun öyküler yazmaya başlar. “Partizanlar” (1921), içinde beş öykü bulunan “Zırhlı Tren 14-69” (1922), “Renkli Rüz-

(61) Konstantin Fedin, “Sanatta Sosyalist Gerçekçilik”, Çev: Seckin Çirizoğlu, Yeni Dünya Yayınları, İstanbul 1976, s. 75.

gar” (1922) adlı yapıtları çıktıktan sonra İvanov, üç yapıtını kapsayan “Tepeler. Partizan Öyküleri” (1923) adlı kitabını yayınlar. Bu kitapları, Sovyet düzyazısında önemli çıkışlar olarak nitelendirilir. Konusunu İçsavaş ve halkın toprak mücadelesinden alan “Partizan Öyküleri”nde yazarın tutkulu ve oryantalist üslubu dikkati çeker. Ama yine de İvanov, bu türün en iyi örneklerini vermiş bir yazar olarak anılır. Maksim Gorki, İvanov’un bu süslü üslubu için kendisine yazdığı bir mektubunda şöyle der: “Kendinizi biraz zorlayarak, çok kelime kullanmayı bırakmanız gerekiyor.. daha az kelime kullanılması imgeyi daha canlı ve etkili kılacaktır.” (62)

Ama İvanov, daha ileri yıllardaki yapıtlarında bu tutumunu iyice pekiştirmiştir ve dolayısıyla da çelişkilerini taretmesi mümkün olmamıştır. Devrim hamlesindeki “düş kırıklığı” motifi, NEP’e girdikten sonra İvanov’un apolitik olmasına ve insan biyolojisine ilgi göstermesine neden olur. Bu eğilimini “Gizin Elleri” (1927), “Konak” (1928). “Mikail-Gümüş Kapı” (1929) gibi öykülerinde izlemek mümkündür. Ancak, yine bu dönemlerde yazdığı, “Habu” (1925), “Ölü Demir” (1928), “Ülkede Gezinti” (1930) gibi öykülerinde, yeni düzenin kuruluşu, İçsavaş gibi konuları işlemiştir.

İvanov’a en büyük ünü “Zırhlı Tren” adlı oyunu sağlamıştır. Bu yapıtı ondaki yazarlık hevesinin somutlaşmasına neden olmuştur. Stanislavski onun için: “...insanın düşleri arasından devrimi gösteriyor,” diye yazmıştır. (63)

İvanov’un en üstün yanı, halk yığınlarını betimlemeyi sahneye de aktarmaya cesurca karar vermiş olmasıdır.

İvanov’un akıcı ve lirik bir dili vardır, ama buna karşın yazar bütün yapıtlarında kendi kişiliğini öne çıkarmakta romanlarının ve öykülerinin hemen her köşesinde varlığını duyurmaktadır. Belki de bu nedenden, İvanov’da kişilerin anlatımı çok güçlüdür.

(62) Maksim Gorky, op. cit, Vol. 29, p. 406, Alıntıyı yapan: M. Khrapchenko, “The Writer’s Creative Individuality and the Development of Literature”, Progress Publishers Moscow 1977 s. 137.

(63) K. S. Stanislavski, “Makaleler, Konuşmalar, Mektuplar, Söyleşiler,” 1953. s. 773, Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya, Moskova 1966, cilt 3, s. 36.

Otobiyografik romanı "Fakirin Serüveni" (1934-35)'ni yazdıktan sonra İvanov, tarihsel konularla ilgilenmeye başlar. 1939 yılında "Parkhomenko" romanını yazar.

2. Dünya Savaşı'nda İvanov, savaşın tarihsel sorunları ve nedenleri üzerine politik ve ekonomik yazılar yazar. Ayaça sözgelimi "Borodinski Çayırında" (1943) gibi, öykü yazmayı da sürdürmektedir.

Anı türünde ise İvanov, "Maksim Gorki ile Tanışmamız" (1947) adlı 25 yıllık bir dönemi ele alan bir kitap yazmıştır. Bu kitabında İvanov, Gorki'nin yalnızca dünya edebiyatındaki rolünü değil, aynı zamanda kendi yaşantısı üzerindeki rolünü de anlatmıştır.

"Berlin'in İşgalinde" (1946) adlı romanında İvanov, geçirdiğinden fazla coşkulu bir üslup ve süslemeli bir dil kullanmıştır. Savaş sonrası yıllarda İvanov, dünya barışını konu alan yazılar yazar. İvanov'un yeni romanı "Hindistan'a Gidiyoruz" (1960), "Fakirin Serüveni" romanından esinlenilerek yazılmıştır.

"Tema'sının tekyanlılığı ve sanatsal menziline göreli kısalığı, diye yazar Troçki, İvanov'un canlı ve parlak renklerine bir tekdüzelik damgası vurmaktadır. İvanov ruhsal durumlarında kendiliğindendir ve bu kendiliğindenlik içinde de kendine karşı yeterince dikkatli ve titiz değildir". (64)

Türkmenistan-Sovyet edebiyatının kurucularından sayılan Berdi Kerbabayev (1894-1974), ilk şiirlerini "Türkmenistan" gazetesinde ve "Tokmak" adlı yerel bir dergide yayınlamıştır. Bu şiirlerinde yergili bir dil kullanan Kerbabayev, daha sonra "Barış Kızı" (1927), "Yeni Bir Yaşama Doğru" (1928), "Kurumuş Dudaklar" (1929), "Amudarya" (1931) gibi daha duygusal şiirler yazmıştır.

İlk inceleme kitabı "Gerçeklik" (1931)'den sonra sırasıyla "Kim Kazandı?" (1934), "Sibirya Geyiği" (1937) adı altında öykü kitapları ve "Bayram" (1934), "Batır" (1935) adında romanları (povest) yayınlanmıştır.

Bu yapıtlarıyla Kerbabayev, Türkmenistan'daki açmışe ait izleri ortadan kaldırmaya ve halkın yeni yaşama alışmasını sağlamaya çalışmıştır.

2. Dünya Savaşı sırasında savaşı anlatan "Kurban Durdu" (1942), "Aylar" (1943), "Abadan" (1941) gibi uzun öyküler (povest), "Ülkeye Sevgi" (1941), "Kardeşler" (1943) gibi oyunlar, "Kim Kimi Seviyor" (1942) gibi güldürüler yazmıştır.

Tarihsel ve belgesel romanı "Kararlı Adım", üç cilt olarak 1940-55 yılları arasında tamamlanmıştır. Daha sonra Türkmenistan edebiyatının önemli romanlarından "Nebit Dag" (1957) romanını yazan Kerbabayev, romanında işbirliği içinde çalışmayla eskiyen herşeyin üstesinden gelinebileceği konusunu işler.(65)

İnceleme üzerinde de çalışan Kerbabayev. Tolstoy'un "Anna Karenina", "Hacı Murat", Griboyedov'un "Akıldan Bela", Maksim Gorki'nin "Ana" ve Puşkin'in, Krilov'un şiirleri üzerine yazılar yazmıştır.

Edebiyat yaşamı Kerbabayev'e benzeyen Kazakistanlı yazar Muhtar Omarkanoviç Auezov (1897-1961), 1928 yılında Leningrad Üniversitesi'ni bitirmeden çok önce, 1917 yılında "Enliki-Kebek" adlı oyunuyla edebiyat yaşamına başlamıştır. Daha sonra "Korumasızlığın Yazgısı" (1921), "Karaş-Karaş Olayı Üzerine" (1927) gibi birkaç öykü yazmıştır. 1930'lu yıllara gelindiğinde Auezov'un yirmi kadar oyunu yayınlanmış durumdadır. Bir romancı olarak ise Auezov, Sovyet romancılığında epope-roman (66) türünü ilk kullanan yazar olması açısından önemlidir. Auezov'un "Abaya Yolu" adını taşıyan bu romanı, Kazak halkının yaşamını yüzyıllardır gelen bir süreç içinde inceler. İlk cildini 1942-47 yılları arasında yazan Auezov, romanın ikinci cildini 1952-56 yılları arasında tamamlamıştır. Çok yalın bir halk dili kullanan Auezov, "Abaya Yolu" romanı çerçevesinde Kazak halkının feodalite ile giriştiği uzun savaşı yansıtmaya çalışmıştır. (67)

Sovvet romancılığında "Zamanı İleri!" adlı romanıyla önemli bir yer edinen Valentin Petroviç Katayev yalnızca bir roman yazarı olarak değil, edebiyat üzerine yazdığı yazılarla

(65) Kratkaya Literaturnaya Ensiklopediya, Maskava 1966, cilt 3, s. 496.

(66) Epope: (Yunanca) Ulusların oluşum çağlarından söylene söylene gelen kaşuk, alağanüstü ve çok uzun yığitlik öyküleri, destan. (TDK Türkçe Sözlük, 6. Baskı, Ankara 1974, s. 271).

(67) Kratkaya Literaturnaya Ensiklopediya Maskava 1962, Cilt 11, s. 357-58

da önem kazanmış bir yazardır. 1897 yılında Odessa'da doğan Katayev, yazarlığa 1910 yılında şiir yazarak başlamıştır. 1915-17 yılları arasında savaşa katılan ve iki kez yaralanan Katayev, savaş muhabiri olarak yazdığı deneme ve yazılarında, örneğin "Oradan Mektup", "Mesai Günlerimiz" başlıklı yazılarında, cephedeki askerlerin yaşantısını anlatmıştır. Aynı sıralarda yazdığı "Geceye" (1917) adlı öyküsünde savaşı kötüler.

1922 yılında Moskova'ya gelen Katayev, burada 1923 yılında "Gudok" adlı gazetede çalışmaya başlar. İçsavaş üzerine yazdığı "Krantsa Deneyimi" (1919), "Altın Uç" (1920), "İçsavaş Üzerine Notlar" (1924) gibi öykülerinde, cephe gerisindeki beyaz ordunun durumunu gerçekçi bir dille ele alırken, yer yer alaycı bir anlatımı seçmiştir.

1920'li yıllarda Katayev, "Östrov Ereendorf" (1924) ve "Demir Hükümdarı" (1924) adlı romanlarını yazmıştır. Bu romanlarında, macera ögesi ağır basan karmaşık bir örgü vardır. Yine yirmili yıllarda yazdığı öykülerinde ise Katayev, insanın yeniden eğitimi konusuna ağırlık verir ve hatta bu düşünce yirmili yıllarda Katayev'de neredeyse tutku halindedir. "Çocuk" (1929) ve "Nesneler" (1929) adlı öyküleri bu türden örneklerdir.

Katayev, güldürü türünde de "Sakallı Bebek" (1924), "Maskara" (1927) gibi öyküler yazmıştır.

1932 yılında bir mıknaş fabrikasını gezdikten sonra Katayev, belgesel nitelikteki "Zamanı İleri!" adlı ünlü romanını yazmıştır. Romanında kitlelerin toplumsal hareket içindeki yaratıcılığını ve bir yarış içinde oluşlarını anlatan Katayev, dev bir yapı sitesindeki günlük yaşamı betimler. Roman içinde, ayrı ayrı işkollarında bulunan kişilerin örgütsel ve ahlaksal sorunlara bir çözüm bulmak için gösterdikleri çaba anlatılır. "Romanın güçlü, yenilikçi bir özelliği olan, yaratıcı bir süreç olarak çalışma süreci'nin saptanışı, kitlelerin farkındalığında, toplumsal psikolojilerinde yer alan değişimleri yansıtır." (68)

Tarihsel niteliği olan ilk öyküsü "Radyon Jukov"u 1926 yılında yazan Katayev, daha sonra "Beyaz Bir Yelkenli"

(1936) adlı öyküsünü yazar. Bu öyküsünde Katayev, 1905 devrimi sırasında Odessa'lı işçilerin savaşımlarını anlatmıştır.

Katayev'in roman kahramanlarını ele alışı, oldukça titiz bir çalışmanın sonucunda mümkündür. Bu açıdan bakıldığında Serafimoviç yada Furmanov'dan farklı bir çizgisi vardır. Katayev için, sözgelimi Kozhuk'u yazmak salt belgesel niteliklerin üstünde özellikler taşımaktadır. "Her karakter, diye yazar Katayev, onu yaratan sanatçının ruhundan bölümler taşır. Onu yalnızca bir kahraman olarak düşünmek mümkün değildir; yazar, kahramanının benliğine 'girmek' ve ona kendi ruhundan, duygularından birşeyler vermek zorundadır ve ancak bundan sonra kolay yazabilir. Bir yazar hiçbir zaman 'Ben Sanka ya da Mitya hakkında yazacağım' diyemez. O, Sanka ya da Mitya olamaz, ama onların yaşamına girerek, sanki onlar kendisiymiş gibi ve kendi karakterinden onlara aktarmalar yaparak onları tasarılar. Bu son derece güç bir iştir ve burada yazar bir aktörün uzmanlık alanı içinde hareket eder. Şu farkla ki, aktör için bu iş çok daha basittir: çünkü, herhangi biri onun için bir bölüm yazmıştır ve o, kendi bölümü ile sınırlıdır. Oysa yazar, karakterlerinin yaratımında, her birinin yeteneklerindeki diriliği ve canlılığı yaşamak zorundadır." (69)

Yazarlığa Katayev gibi şiirle başlayan Ukraynalı yazar **Andrey Vasilyevič Golovko**, 1897 yılında kövlü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İlk şiiri 1919 yılında yayınlanan Golovko, daha sonra 1926 yılında "Yapabilirim" adlı öykü kitabıyla düzyazıya dönmüştür. Adını Rusya'da duyurmasına da bu kitabı neden olmuştur. Bu kitabını, iç-savaş sırasında yazdığı "Yoldaşlar" ve "Mühendisler" adlı öykü kitapları izlemiştir.

"Yabani Ot" adlı romanında Golovko, Sovyet egemenliğinin kövlere yayılışını anlatır. Bu roman aynı zamanda Ukrayna edebiyatının en iyi romanlarından biri sayılmaktadır. Daha sonra ise Golovko, "Ana", "Artem Gamaş" adlı romanlar yazmıştır. (70)

(69) Valentin Katayev, "Çeşitli Notlar", Hudajestvennaya Literatura Maskava 1970, s. 21 (Rusça).

(70) Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya, Maskava 1964, Cilt 2, s. 229-230.

Bir başka Sovyet cumhuriyetinden olan ve anılmaya değer uzun öyküler yazmış olan Ermenistanlı yazar **Aksel Bakunts** (1899-1937), yazarlığa 1918 yılında başlamıştır. İlk uzun ve kısa öyküleri, lirik halk ezgilerini ve halk karakterlerini taşır. Kitaplarındaki ana tema, devrim öncesi Ermenistan köy ve çalışma yaşamını içerir.

1926 yılı ile birlikte Bakunts, "Noyabr" edebiyat grubuna etkin bir üye olarak katılmıştır. Öykülerinde, kapitalizm koşullarında köylülerin konumlarını işlemiştir. Bu öykülerin her biri roman sayılabilecek nitelikte uzun öykülerdir. Yapıtlarını daha çok kendi dilinde, ermenice veren Bakunts, hemen tüm yapıtlarını uzun öyküler halinde yazmıştır. Öykülerinde burjuva ulusçuluğunu ortaya koymak ve yarattığı sorunları ortadan kaldırmak amacını gütmüştür. Bakunts, Gogol'un ünlü romanı "Taras Bulba'yı Ermeni diline çevirmiştir.

Bakunts gibi kısaca değinilmesi gereken bir başka yazar da **Artem Vesolyiy**'dir (1899-1939). Gerçek adı Nikolay İvanoviç Koçurov olan Rus-Sovyet yazarı Vesolyiy, ekim devrimine fiilen katılmış bir yazardır. Yazarlığa da ekim devriminden sonra başlamıştır. İlk yapıtı "Otların Keşimi" (1919) adlı bir oyundur. Bunu ikinci oyunu "Biz" izlemiştir. Daha sonra Vesolyiy, "Yanan Nehirler" (1924), "Ana Vatan" (1926), "Vahşi Kalp" adlı uzun öykülerini yazmıştır. Vesolyiy'in en önemli romanı "Rusya Kanla Yıkılıyor" adlı yapıtıdır. Roman bölümler halinde 1926'da tam olarak da 1932 yılında yayınlanmıştır. Yapıtlarının çoğunda daha çok ekim devrimini ve devrim için verilen savaşı konu alan Vesolyiy'in "Gez Volga!" (1932) adlı bir de tarihsel romanı vardır.(71)

Yalnızca roman sanatı açısından düşünüldüğünde, dikkat edilecek olunursa, Sovyetler Birliği'ne bağlı cumhuriyetler içinden en önemli örneklerin Rus cumhuriyeti yazarlarınca verildiği gözlemlenir. Diğer cumhuriyetlerden, sözgelimi Ukrayna, Ermeni, Gürcü, Türkmenistan gibi cumhuriyetlerden ürünler veren yazarlarda daha çok kendi etnik gruplarının yaşam biçimleri, ilişkileri ve varlıklarını kanıtlama eğilimi vardır. Kuşkusuz, bu eğilimi aşan Tacikistanlı Aini, Kırgızistanlı

(71) Kratkaya Literaturnaya Ensiklopediya, Moskva 1962, Cilt 1, s. 944-45.

Aytmatov veya Azerbeycanlı Mirza İbrahimov gibi yazarlar vardır, ama bunlar, özellikle 1920-1950 yılları arasında Rus-Sovyet yazarlarının yanında yok denecek kadar az bir grup oluştururlar. Bu nedenle de, Sovyet romancılığından sözedildiğinde, örneklerin büyük bir çoğunluğunu Rus-Sovyet yazarlar oluşturmaktadır. Bunun birçok nedenleri olmasının yanında, sanat merkezinin Moskova ve çevresinden tüm Rusya'ya yayılması da önemli bir nedendir. Ekim devriminin hemen ardından gelen yıllarda devrimi anlatan yapıtların giderek azalmasına karşılık, diğer cumhuriyetlerde bu konularda ürünler verilmesine daha geç başlanmış ve doğal olarak da daha gecikmiş bir edebiyat ortaya çıkmıştır.

Bunun yanında, geleneksel Rus edebiyatına bağlı yazarların seslerini duyurması Rus-Sovyet olmaları ölçüsünde daha da mümkündür. Bunun en iyi örneklerinden biri de Leonid Maksimoviç Leonov'dur.

1899 yılında Moskova'da doğan Leonov, yazarlığa "Krasniy Voin" adlı bir Moskova gazetesinde; Laptev, Lapot, La-ev gibi takma isimlerle şiir yazarak başlamıştır. Daha sonra 1922 yılından itibaren düz yazıya dönen Leonov'un ilk yazılarında, daha sonra da göreceli olarak devam edecek olan, karmaşık bir dil yapısı ve romantik bir anlatımla söylenceler ve halk masalları yansır.

Leonov, kırsal kesimlerin geri kalmışlığından siyasi çekişmelere, sanayileşmeden küçük burjuva yaşantısının gündelikliğine kadar hemen her konuda yapıtlar vermiş bir yazardır. Romanları kadar öyküleri de etkili olmuştur. Ehrenburg'un abartmasız ve kısa cümlelerinin aksine ve yine Ehrenburg'un iç monologlara girmeden, diyaloglarla kahramanlarını yansıtmasının aksine Leonov, uzun ve süslü cümleler kullanan bir yazardır. Bu abartılı cümleleriyle de, Dostoyevski geleneği çerçevesinde, davranışların kökenini insanların iç dünyalarında arar.

Leonov'un ele aldığı her konu sayısız imge ve süslemelerle doludur. O kadar ki, zaman zaman Leonov'u anlamak güçleşir ve insan sözcükten yapılmış, kokularını ve renklerini hiç bilmediği bir çiçek bahçesinde dolanıyormuş gibi bir izlenime kapılır. Leonov'u Dostoyevski'ye yaklaştıran bu özelliğinden başka, sağlıksız kişileri Dostoyevski kadar ustaca işleyebilmesidir. Tıpkı Mişkin gibi, İppolit gibi Dostoyevski'nin sağlıksız kahramanlarına benzeyen Vehşin, Firsov gibi kah-

ramanları vardır. Ama, Dostoyevski kahramanlarını bir bilinmez gücün önüne getirip, orada yalnız bırakır. Leonov ise çağında gelişen olayların farkındadır ve hiçbir kahramanının Mişkin ve Goladkin gibi doğuştan "aptal" insanlar olmadığını iyi bilmektedir. İnsanların iç dünyalarını yansıtmada Leonov, Dostoyevski ölçüsünde başarılı olmakla birlikte, ayrıca kahramanlarını etkin birer kişilik haline dönüştürebilmiştir.

Leonov'un 1922 yılında "Şipovnik (Yaban Gülü)" adlı dergide yayınlanan ilk öyküsü "Burlga, bir ağaç dalından sanrı, kârca yontulmuş bir masal, kâğıda geçirilmiş bir halk inancı, bir yazılı dil oyunu, eski zaman köylerinin tasviridir." (72)

Leonov'un adının duyulmasına neden olan yapıtı, 1924 yılında yazdığı "Kunduzlar" adlı romanıdır. Roman, hem M. Gorki'nin, hem de Lunaçarski'nin dikkatini çekmiştir. "Kunduzlar" adlı romanıyla Leonov, köylülerin yaşadıkları yaşamı kavrayabilmelerine yardımcı olmak amacını gütmüştür.

Bu romanından sonra da Leonov, öykülerinde daha açık ve tutarlı bir biçim tutturarak, yeteneğini kanıtlamaya başlamıştır. "Önemsiz Bir Adamın Sonu" (1924), "Kovyakin'in Notları" (1924), "Çekirgeler" bu dönemin romanlarıdır. "Kovyakin'in Notları", bir köyün devrimci savaşımında geçen dramatik olayların gerçekçi anlatımıdır. "Önemsiz Bir Adamın Sonu" adlı uzun öyküsü ise, öykünün kahramanı Profesör Likharev'in, gelişen yeni olayları tarih öncesine geri dönüş olarak görüp, çıldırmasını konu alır. "Çekirgeler" adlı uzun öyküsünde ise Leonov, Türkmenistan'a gittiği sıralarda, yöredeki insanların çekirgelere karşı yaptığı mücadeleyi konu almıştır. "Çekirgeler" alışlagelmişin dışında bir öykü olduğundan önemlidir. Çünkü, daha çok toplumla birey arasındaki ilişkileri konu alan roman sanatı, Leonov'un bu öyküsünde yerini doğaya karşı öraütlenme tema'sına bırakmıştır. Roman niteliğinde uzun bir öykü olan "Çekirgeler" Sovyet romancılığının ilginç örneklerinden biridir.

"Kunduzlar" romanı dışında, Leonov'un ilk öykülerinde görülen genel özellik, aşırı romantizmdir. "Kunduzlar"da ise Semion ve Anton kardeşlerin, devrim sonrası karşı gruplarda yerleşmelerini işleyerek, romantizmin tutsaklığından önemli öl-

çüde sıyrılabilmiştir. Çünkü, artık iki kardeşten biri üzerinde yorum yapmak durumundadır.

"Hırsız"(1927) adlı romanında ise Leonov, NEP dönemini ve bu dönemin çelişkilerini yansıtır. Ancak Leonov, 1927 yılında yazdığı bu romanına yaklaşık 30 yıl sonra, 1959 yılında yeniden döndüğünde, roman üzerinde çeşitli düzeltmeler yapmıştır. Gerçekte roman, 1927 yılındaki ilk haliyle daha dramatik ve teslimiyetçi bir biçimdedir.

1920'li yılların sonu, Leonov'un sanatında bir dönüm noktası sayılır. Bu dönemde, "Taşra Öyküsü"(1928), "Untilovsk"(1928). "Badadoskin'in İşgali"(1929) ve "Muşıklar Üzerine İnanılmaz Öyküler"(1928) gibi ülkedeki kargaşalığın bitmediğini ve yapılan kimi işlerin yanlışlığını sürdürdüğünü yansıtan yapıtlardır.

Yine aynı yıllarda, yani 1929 yılında Leonov, büyük yapıtlarından "Soti" romanına başlar. "Soti'de Leonov, bilinçsiz bir kişinin gözüyle yeni düzenin kuruluşunu anlatır. Romanın kahramanı Soti ırmağı kenarında kurulan bir kağıt fabrikasındaki işçilerin ekip başı Uvadiyev'dir. Romandaki anlatım biçimi ise, Leonov'un eskiden beri varolan süslü anlatım biçimidir. Bu romanın tema'sı daha sonra Leonov'a "Skutarevski" (1932) romanını yazdıracaktır.

"Okyanus Yolu" adlı romanında ise Leonov romanını ters bir piramit biçiminde geliştirir. Roman aydınların, öğretim görevlilerinin, teknik adamların halktan kopukluklarını ve bireysel rollerini sürdürüşlerini karmaşık bir olay örgüsü içinde yansıtır.

Leonov'un kişileri özellikle "Soti", "Hırsız" ve hatta "Kunduzlar" romanlarında sıradan kişilerdir. Buna neden, Leonov'un bireyden topluma doğru gelişen bir edebiyat geleneğinin takipçisi olmasıdır. Bunu yaparken de, 19. yüzyıl eleştirel gerçekçilerinde görülen, sözgelimi, Balzac'ın Lucien de Rubempre'si veya Stendhal'in Julien Sorel'i gibi bireysel sonuçlandırmalar yerine, toplumsal değişimlerin çalkalandığı en üst noktaya kahramanlarını oturtmayı amaçlaması onların sıradanlığını bir bakıma zorunlu kılmaktadır. "Okyanus Yolu" romanıyla bu tutumunu biraz olsun değiştiren Leonov, bu romanında sentetik bir form geliştirerek, fantastik ile gerçeği birleştirmeye çalışmıştır.

1930'lu yılların sonunda ve 2. Dünya Savaşı yıllarında "İstila"(1942), "Kurt"(1938) gibi oyunlar yazan ve daha çok tiyatro yapıtlarıyla ilgilenen Leonov'un bu dönemdeki en önemli öyküsü "Lenuşka"(1943) adlı uzun öyküsüdür.

Savaş sonrasında Leonov, en büyük romanı sayılan "Rus Ormanı"nı yazmıştır. Romanın kahramanı, ormancılık eğitimi yapan Virhov ve onun tam karşıtı bir kişiliği olan Profesör Gratsianski'dir. Roman bu iki kahramanın çevresinde ve ormanı merkez alarak gelişir. Virhov'un tam tersi bir kişiliği olan Profesör Gratsianski, yaşam olarak simgeleyen Virhov'un tersine, yaşama özgü herşeyi karşı bir tiptir.

Leonov, "Rus Ormanı" romanında, diğer romanlarından çok daha derin bir psikolojik analizlere girer ve bunu gerçeklikle olağanüstü biçimde birleştirir. Leonov'da değişmeyen tek şey anlatım biçimidir ve bu romanında da şiirsel ve süslü anlatımı sürdürür.

1955 ve 1963 yıllarında, eskiden yazmış olduğu oyunları yeniden gözden geçirerek, tekrar tiyatro ile ilgilenmeye başlayan Leonov, 1963 yılında "Evgeniya İvanovna" adlı 1938 yılında yazmış olduğu bir öyküsünü yayınlar.

Leonov'da Sovyet yazarlarının özenle sürdürdüğü Tolstoy geleneğine bağlılıktan çok, Dostoyevski'nin anlatım biçimine bağlılık ağır basar. Ancak, Leonov Dostoyevski'den farklı olarak doğaya tutkun bir yazardır ve hemen her yapıtında doğanın yoğun betimlenişi vardır. "Leonov, geleneksel Rus klasik edebiyatının insancıl ve yurtsever çizgisini izleyen Sovyet yazarlarının en önemlilerinden biridir. Dostoyevski geleneğine bağlı olarak, toplumsal kuşakların ruhsal bozuklukları ile ilgilenmiş ve insanlığın tarihsel gelişimindeki çelişkilere yoğun duyarlık göstermiştir."(73)

Gerek anlatım biçimi, gerek konuları ele alışı ve gerekse dünyayı kavrayışı açısından Leonov'dan çok farklı bir çizgide olan, ama en az onuri kadar adını duyurmuş olan **Aleksandr Aleksandrovic Fadeyev** (1901-1956) "Sovyet edebiyatının önderlerindendir."(74)

İlk yapıtları olan "Akıntıya Karşı"(1923) ve "Dökülme" (1924) adlı uzun öykülerinde Fadeyev, devrim sırasındaki

(73) Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya, Moskova 1967, Cilt 4. s. 138.

(74) A.g.y., 1972, Cilt 7. s.876.

kişilikleri ele almıştır. Bu öyküleriyle Fadeyev, Furmanov ve Serafimoviç çizgisinde bir yazardır. Gerek Furmanov'un "Çapayev"inin, gerekse Serafimoviç'in "Demir Sağanağı"nın izleri bu dönem öykülerinde 'açıkça görülür.

Fadeyev'e büyük ün sağlayan romanı "Bozgun"(1927), bir partizan kolunun Uzak Doğu'daki mücadelesini yansıtır. Tıpkı Furmanov veya Serafimoviç gibi, Fadeyev de 17 yaşındayken katıldığı bu partizan grubundaki Sergei Lazo adlı partizan liderini romanına kahraman olarak almıştır. "Uzak Doğu partizanlarının önderi Sergei Lazo ve Fadeyev'in öz kuzeni Vsevolod Sibirtsev, Japon işgal güçleri tarafından bir lokomotif kazanında diri diri yakılmıştır."(75)

Fadeyev "Bozgun" romanında, Serafimoviç ve Furmanov'dan farklı olarak, tek bir kahramanı ön plana çıkartıp, kurgusunu onun çevresinde kurmamıştır. Romanın "Demir Sağanağı" ya da "Çapayev" romanlarından ayrılan en önemli özelliği, 19. yüzyıldan beri alışlagelmiş biçimde sürdürülen tek tek kahramanlar yerine, kolektif bir kahramanın işlenmiş olmasıdır. Her nekadardaha önceleri Tolstoy da, Balzac da birçok kahramanı aynı roman içerisinde irdelemiş ve birbirleriyle olan ilişkilerini kusursuz bir bütünlükle vermişse de, Fadeyev'in "Bozgun" romanında işlediği kahraman kavramı, romanın kahramanlarının bütünüünü içine alan partizanlardan oluştuğu için farklı bir bütünlük sözkonusudur. Partizanlar, ayrı birer kahraman olarak roman içinde ortaya çıkarlar, ama bu teklik, bireylerin tek tek birleşmesinden, kişiliklerinden, tutkularından, yazgılarından, dünya görüşlerinden oluşan bir bütünlüktür aynı zamanda,

"Bozgun" romanı bir diğer yönden; tüm roman boyunca bir bütün, tek bir kahraman olan partizanların, bireysel irdeleme içinde dahi yine de birbirlerine aitliklerinin farkında olmaları yönünden diğerlerinden farklıdır. Sözelimi. Serafimoviç'in "Demir Sağanağı" romanında Kozhuk, başıboş bir Taman ordusuna komuta etmektedir ve çevresindekiler kültürsüz kişilerden oluşmuştur. Taman ordusu içinde, bir birliktelikten söz etmenin olanağı yoktur. Oysa "Bozgun'da

(75) The October Storm and After, Stories and Reminiscences. Progress Publishers, Moscow, Second Printing 1974, s.81.

partizanların her birinin kendilerine ait geçmişleri, değişik kişilik yapıları ve en önemlisi değişik beklentileri vardır; hepsi bireysel yaşamlarını kökünden değiştirmek eğilimindedirler. Her yeni toplumsal düşünce partizanlar arasında bir amaç haline dönüşmektedir.

“Bozgun” romanında biraz ütöpik gibi gelen tek amaçlı kahramanlar topluluğu, bu davranış birliğinin özünü gerçek bir temelden, bireylerin tek tek öz geçmişlerinden alır. Partizanların hakarete uğramışlık, ezilmişlik, aşağılanmışlık, acı çekmişlik gibi sömürgeci sınıfın üzerinde yarattığı ortak bir yazgıları vardır.

Romanın vurguladığı bir diğer yön, kapitalist toplum ahlakının ağır biçimde eleştirilmesidir. Sözgelimi Gladkov’un romanlarında belgesellik, yani bir dönemi aydınlatma kaygusu, ya da Furmanov’un “Çapayev”indeki merkezleştirme “Bozgun”da yoktur.

Romanda burjuva ahlakının yerlişi, Meçik ve Pika’nın kişiliklerinde verilir. Her ikisinin de özel mülkiyet yanlılığı ve bireyci ahlak ilkeleri, romanın tümünü kapsayan düşünce birliği tarafından, yani partizanlarca yargılanır. Ancak, Boris Suçkov’un da belirttiği gibi, bu yargılama, terkedilen düzene bağdaşmazlık biçiminde ele alınmış ve basitliğe düşülmüştür. “Karaktere ve temsil ettiği toplumsal soruna, onun düşünce tarzının, zamanın toplumsal ve psikolojik gelişmelerindeki dalgalanmayı yansıtacağı, gerçekten sahici bir karakteri yaratabilmesi olanağını kendisine veren yeni bir edebi yöntemle donanmış olarak yaklaşmıştır.” (76)

Fadeyev’in üzerinde özenle durduğu bir başka konu da, eleştirel gerçekçilerin bir ucundan yakalamayı başardıkları; bireylerin toplumsal ve ruhsal özelliklerinin her iki yönde incelenmesi ve insandaki ruhsal davranışın değişikliklerinin toplumsal çalkantılardan kaynaklandığı görüşüne ağırlık verilmesi sorunudur. Fadeyev’in “Bozgun” romanında toplum devingen bir özellik içinde incelendiğinden, bireylerin tek tek kişisel ilişkileri ile belirlenen bir olgu durumundan zorunlu

(76) B.Suckov, “Gerçekçiliğin Tarihi” cev: Aziz Çalışlar Bilim yayınları: 27, İstanbul, Mayıs 1976, s.265.

olarak çıkmaktadır. Doğalcılığın tersine toplumcu gerçekçilik, dış çevrenin insanları etkilediği ve ona boyun eğmemenin insanın elinde olduğu gerçeğini kabul eder. Bu anlamda toplumcu gerçekçilik daha kuralcı ve mücadelecidir. Fadeyev ise, işin başka bir boyutu ile dengeyi sağlamıştır: Meçik ile diğerleri arasındaki bireysel ve ruhsal çekişmelere karşın, romanın özü, gerçek toplumculukla burjuva başkaldırısı arasındaki çatışmayı olması gerektiği gibi vermiştir. Yani, insanı; çevresinin herhangi bir eşyası gibi değil, tarihi değiştirme yetisine sahip ve kendi çevresi ile tarihsel gelişim arasında diyalektik bir köprü kurmayı başarabilen etkin bir potansiyel olarak ele alır.

Toplumsal başkaldırının burjuva bireysel ayaklanmasından farklı bir yöntem kullanması gerektiğini kavrayan Metelitsa, roman içindeki kahramanlar bütününde giderek sivrilmiş bir kişilik olarak, alışagelmış kahraman tipine yaklaşmış gibi görünür. Ama, "hazır" kahraman tiplerinden farklı olarak Metelitsa, romanın başında henüz küçük burjuva alışkanlıklarını üzerinden atamadığı için, roman boyunca da bu değişme zorunluluğunun sıkıntısını, Albert Camus'nün "kırsı iyilikler" olarak adlandırdığı iyiliklerle ödeyen bir kahraman konumundadır. Metelitsa'nın "Hiç dostu olmamıştı, olması için de çabalamamıştı. Yine de bunu hiç farketmediği halde, yaşamında yaptığı önemli sayılabilecek şeylerin tümünü, ona baksınlar, onunla gurur duysunlar, hayran olsunlar. yüceltsinler diye halk için ve halk yararına yapmıştı". (77)

Partizanların lideri olan Levinson'u Fadeyev, romanın bütününde işlenen toplumsal farkındalığın sözcüsü olarak öne çıkarır. Levinson aynı zamanda partizan gurubun kişilikleri ve dünya görüşleri üzerinde de etkili bir kişiliktir. Levinson için neyin nasıl yapılacağı açıktır. Çevresindekileri değerlendirebilme ve yönlendirebilme yetisine sahip olması, Levinson'u gurup içinde önemli bir noktaya getirir. Levinson için geriye bir tek, amaçların anlatılması kalmaktadır ki, yapacağı da bu olacaktır.

(77) The October Storm and After, Stories and Reminiscences Metelitsa Goes on Reconnaissance, Progress Publishers, Moscow, Second Printing, 1974, s. 95.

Levinson'un partizan gurubun liderliğindeki başarısını Fadeyev, Metelitsa üzerinde deneyerek okura kanıtlar. Morozka gibi eksik ve gelişmemiş bir kişiliğin bile yeni toplumsal duygular kazanmasında etkin rol oynayan Levinson'un kişiliğinde yazar, o dönemde liderliğin önemini ve güçlüğünü vurgulamaktadır.

"Bozgun" romanının iki karşıt tipi Meçik ve Levinson. romanın "iyilik ve kötülük" kavramını yüklenen kahramanlarıdır. İnsan sevgisinin odaklaştığı, çalışma ve çalıştırma isteğinin temsilcisi olan Levinson. yapmacık davranışlara karşı duyarlı ama, bastırılmamış bir nefret duyar. Bu baskı altına alınmamış duyarlılık, doğal olarak hoşgörüsüzlüğü de içinde barındırmaktadır. Fadeyev bu hoşgörüsüzlüğü, varılması gerekli amaçlardan kaynaklanan "kötü huy" olarak yansıtır. Meçik ise, Levinson'a oranla daha abartmasız bir tiptir. Bir sonraki günü düşünmeden yaşayan bir kişilik yapısı vardır. Sözgelimi, partizanlara yaşamdan bir deneyim kazanmak amacıyla katılmıştır. Meçik, kurulan yeni düzene açıkça bir düşmanlık beslemez. Daha çok burjuva aydını görünümündedir. Yani o da insanların daha rahat yaşamasını istemektedir, sosyal adaletsizliklerin kaldırılması gerektiğini savunmaktadır. Ama Meçik için bu istekleri, üzerinde taşımaktan şikayetçi olmadığı bireyci ahlak anlayışları üzerine oturtması mümkün değildir. Fadeyev'in Meçik'de yansıttığı "kötü" imgesi bu noktada yoğunlaşmıştır.

Fadeyev'in beğenmediği ve değiştirmeyi tasarladığı, ancak eski haliyle bile bitiremediği 4 ciltlik romanı "Udege'lerin Sonuncusu" (1-4. ciltler 1929-40), aslında yazarın 1920'li yılların başında altı cilt olarak yazmayı tasarladığı içsavaşı konu alan bir romandır. Bir yazısında Fadeyev, "Udege'lerin Sonuncusu" romanını yazmaya, Bozgün'dan önce başlamıştım" (78) diye belirtir. Fadeyev'e bu romanı yazmasında, yazarı bilinmeyen "Çenyuva'nın Ölümü" adlı bir öykü biçimsel olarak yol gösterici olmuştur.

Fadeyev. "Udege'lerin Sonuncusu" romanında, "Bozgun" romanındakinden daha geniş bir bakış açısıyla yaşamı yan-

(78) A.A.Fadeyev, "Toplu Eserleri" Cilt 5, 1961, s.470 Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya, Moskova 1972. Cilt 7, s.877.

sıtmış ve kahramanlarının özyaşam öykülerini daha derinlemesine incelemiştir. Bu romanında, sözgelimi, Pyotr Surkov, Alyoşa Malenki, Sena Kudryavıy gibi sıradan kişileri ön plana çıkarmıştır. Romana adını veren Udege'ler ise, Sikhot-Alin dağlarında yaşayan ilkel bir kabiledir.

Fadeyev'in bir diğer ünlü romanı "Genç Öncü" (1945), Ukrayna'daki Krasnodonski kentindeki işgalci Alman güçlerine karşı kentin gençlerinin sürdürdükleri mücadelenin anlatımıdır. 1943 yılında romanı yazmaya karar veren ve bir yıl dokuz ay süren bir çalışma sonucunda romanını bitiren Fadeyev, Oleg Kosevıy, Sergey Tyulenin, Lyuba Sevtsova, Ulyana Gromova gibi kahramanlarının kişiliklerinde romantik bir kahramanlık tablosu çizmiştir. Bu romanıyla Fadeyev'in ilk yapıtlarında görülen L. Tolstoy, ardından da M. Gorki'nin etkileri yerini N. Gogol'ün izlerine bırakmıştır.

Gerek Leonov gerekse Fadeyev. Sovyet romancılığında başlı başına birer önderdirler. Leonov ne kadar Dostoyevski geleneğine bağlı ise, Fadeyev de o kadar Tolstoy geleneğine bağlı bir yazardır. Ama, her ikisi de Sovyet romancılığında birer kilometre taşıdır. Kuşkusuz, onların yaşadığı dönemlerde ve hatta hemen hemen aynı yaşlarda birçok yazar. önemli yapıtlar vermektedirler. Sözgelimi Tatar-Sovyet yazarı Gumer Başiroviç Başirov (1901), Sergey Petroviç Borodın (1902) veya Platon Romanoviç Golovaç (1903-1937) bunlardan yalnızca birkaç tanesidir.

Gumer Başiroviç Başirov, köylü bir ailenin çocuğudur ve uzun yıllar öğretmen olarak çalışmıştır. İçsavaş sırasında Sovyet ordusunda görev yapan Başirov, yazarlığa 1925 yılında Tatar gazetelerinde ve dergilerinde yazarak başlamıştır. Kendini yazar olarak kanıtlaması ise 1931 yılında yazdığı öykülerle gerçekleşmiştir. Öykülerinde Rus folklorunun derin etkileri görülen Başirov. ilk kitaplarını savaş yıllarında yayınlar "Öç" (1942) ve "Harmonist" (1943). Başirov'un 1947 yılında yazdığı, 1948 yılında basılan ve 1950 yılında Rusça'ya çevrilen "Namus" adlı romanı, 1951 yılında devlet ödülünü almıştır. "Başirov, bu kendisine ün kazandıran romanında. savaşın ağır koşullarında ürünü belli bir düzeyde tutabilmeyi başaran Tatar kolhozlarının yaşamını anlatır." (79)

Rus-Sovyet yazarı **Sergey Petroviç Borodin** ise yazarlığa şiirle başlamıştır. Asıl adı Amir Sarıdjan olan Borodin, 1923-26 yılları arasında Buhara, Semerkand kentlerinde araştırmalarda bulunmuş. Uzakdoğu, Kazakistan, Tacikistan, Ermenistan ve Pamir gibi bölgelerde dolaşmış ve bu yörelerde çalışmıştır. 1951 yılında Taşkent'e yerleşen yazar, ilk şiirlerini ve inceleme yazılarını 1915 yılında yayınlamıştır. Kuzey Asya Sovyet halkının yaşamını konu alan romanları "Buhara'nın Sonu" (1932) ve "Mısırlı" (1932) adlı yapıtlardır. Bir çok uzun öykü de yazmış olan Borodin, bunları "Usta Kuş" (1934), "Çiçeklerin Doğuşu" (1938) başlıkları altında kitaplaştırmıştır. Borodin de Başırov gibi, "Dimitri Donskoy" adlı tarihsel romanı ile 1942 yılında devlet ödülünü almıştır.

"Dimitri Donskoy" adlı romanında Borodin, Tatar-Moğol istilasına karşı Rus halkının mücadelesini işlemiştir. Borodin'in, 1962 tarihli Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya'ya göre, henüz tamamlayamamış olduğu üç ciltlik tarihsel bir romanı daha vardır. 14. ve 15. yüzyıl dönemlerini konu alan ve "Semerkand'ın Üzerindeki Yıldızlar" başlığını taşıyan bu üç ciltlik romanında yazar, Kuzey Asya halkının Timur baskısı altındaki yaşayışını betimler. Borodin'in yapıtlarında temiz bir dil, yetkin bir tarih bilgisi, öykünülmesi güç bir anlatım biçimi kendini gösterir.(80)

Yoksul bir köylü ailesinden olan **Platon Romanoviç Golovaç** (1903-1937) Borodin ile aynı yılda, yani 1925 yılında makale ve öykü yazarak, yazarlığa atılmıştır. "Yıllar Arasında" (1934) adlı romanı, yeni düzenin getirdiği köylü ve aydın kesimi içindeki çelişkileri tarihsel konumu çerçevesinde işler. Belorus-Sovyet yazarı Golovaç'ın "Yaşama Boşver" (1927), "Öyküler" (1934), "Onlar Gitmiyorlar!" (1937) gibi birkaç öykü kitabı vardır. (81)

Golovaç gibi çok genç yaşta ölen, ama, yazdığı iki romandan biri "Ve Çeliğe Su Verildi" romanı 1950 yılına kadar altı milyon satan **Nikolay Aleksiyeviç Ostrovski** (1904-1936), bu romanıyla yalnızca Sovyet romancılığının değil, dünya romancılığının da önde gelen isimlerinden biri olmuş-

(80) A.g.v. 1962, Cilt 1, s.698.

(81) A.g.v.. 1964. Cilt 2, s.228-29.

tur. İşçi kökenli bir yazar olan Ostrovski, içsavaş sırasında aldığı yaralardan ve yoğun çalışma yaşamından dolayı fel  olmuş ve gözlerini yitirmiştir.

‐‘Ve  eliğe Su Verildi‐(1932-34) romanının kahramanı Pavel Korçagin, inanç ve idealleri uğruna her şeyi yapmayı göze aimiş ve bunu da hemen hemen bütünüyle yerine getirmiş bir içsavaş kahramanıdır. Pavel Korçagin, romanda da açıkça belirlendiği gibi, Ostrovski’nin kendisidir ve söylendiğine göre de bütünüyle kendi yaşamını anlatmıştır. Romanın ağırlığı Pavel Korçagin üzerinde yoğunlaştırılmış olduğundan, konu bakımından son derece yalındır. İnsana ait özellikler açısından Korçagin, roman içinde sıradan bir görünümdedir. Aslında, Korçagin’in dünya görüşünde de tam bir tekdüzelik hakimdir. Ancak bu tekdüze düşüncenin altında müthiş bir kararlılık yatar.

Korçagin, belki de bir otobiyografik roman kahramanı olması nedeniyle, daha önce değindiğimiz içsavaş kahramanlarından, sözgelimi Kozhuk’dan ya da Çapayev’den daha farklı bir roman kahramanıdır. Gerek Çapayev, gerekse Kozhuk, yazarlarınca, tanıdıkları bir kişinin üzerinde geliştirilmiş kahraman tipleridir. Yani, Furmanov da, Serafimoviç de kendilerini anlatmadıkları için, idealize ettikleri kahramanları üzerinde diledikleri gibi yüceltmeye yönelebilmektedirler. Hatta, çok daha farklı bir düzeyde işlenen Fadeyev’in Levinson’u bile Korçagin’e oranla daha avantajlı durumdadır. Çünkü Ostrovski, Korçagin’in kişiliğinde kendini anlatmaktadır.

Korçagin ile birlikte Sovyet romancılığı ‐Kahraman‐ kavramının doruğuna ulaşmış olmaktadır. Ancak, Korçagin’in kahramanlığı ile ulaşılan bu doruk, yedi başlı devle savaşan masal kahramanının k r ve tek amaçlı bireysel kahramanlığından farklıdır. Ama, bu farklılık, masal kahramanlarının olağan st l   nden gelen ve bu nedenle de karşılaştırma olanağı olmayan bir farklılık değildir. Farklılık hemen hemen yalnızca ama tadır.

Ostrovski’nin bu romanı, toplumsal değişimde birey ve toplum arasındaki ilişkide en u  noktada bireyin katkısını göstermek açısından önemli bir örnektir. Roman,  zelde Korçagin’e, genelde ise Korçagin’den daha olgun kahraman tiplerine bir bakıştır.

Öte yandan Ostrovski, devrim içinde alışılmamış durumları yansıtmakla birlikte, Korçagin'e çizdiği aşılması gerekli engelleri saptamada önemli ipuçları geliştirmiştir. Roman genel olarak, ne ile savaşacağını farkında olan bir kahramanın romanıdır. Çünkü. Ostrovski'ye göre halkın toplumsal bir hareketi başarılmasında en önemli görevi kahramanlar üstlenmektedir. Ostrovski, böyle bir gücün varlığını ve katkılarını "Ve Çeliğe Su Verildi" romanı ile kanıtlamaya çalışmıştır.

André Gide'e göre Ostrovski -ve kuşkusuz Pavel Korçagin- "hiç bir şeyle avunamayacak hale gelmiş" biri olduğu için kendisini toplumsal harekete adanmış bir kahraman adayıdır. (82) André Gide görüşünde haklı olabilir, ama bir roman olarak "Ve Çeliğe Su Verildi", sanatsal ve estetik niteliğinden çok, kahramanı kitlelerden ayıran özelliklerin herhangi bir kahraman tipinde ortadan kalkmasının bir örneği olması açısından önemlidir.

Ostrovski'nin ölümünden hemen önce yazdığı "Fırtınanın Çocukları" romanı ise. "Ve Çeliğe Su Verildi"nin aksine otobiyografik bir nitelik taşımaz. Roman, 1918- yılı sonlarından 1919 yılı başlarına kadar olan kısa bir dönemde, batı Ukrayna'daki mücadeleyi yansıtır. (83)

Ostrovski, "Korçagin'in Mutluluğu" adını verdiği, "Ve Çeliğe Su Verildi" romanının bir devamı niteliğinde olan romanını bitiremeden ölmüştür.

SSCB dışında adını en çok duyuran romanlar, "Demir Sağanağı", "Çapayev", "Ve Çeliğe Su Verildi", "Bozgun" gibi ekim devrimini ve İçsavaş yıllarını anlatan, bunu anlatırken de bireysel kahramanlıkları duyulur biçimde öne çıkaran romanlar olmuştur. Kuşkusuz, Aytmatov, Ehrenburg, Solohov. A. Tolstoy. Paustovski gibi yazarların da hemen tüm yapıtları çeşitli dillere çevrilmiştir ama, bu yazarlar isimleriyle anılan yazarlardır. Yani. sözgelimi, Ehrenburg'dan söz ediliyorsa eğer. Ehrenburg ile "Paris Düşerken" romanının kahramanlarından Lucien avını anda çağırılmaz. Ehrenburg, "Paris Düşerken", "Fırtına", "Tröst" gibi birçok romanın

(82) N. Ostrovski. "Ve Çeliğe Su Verildi" Çev: Atilla Tokatlı. Bilgi yayınevi, İkinci Basım. Temmuz 1973. Romain Rolland'ın önsözünden s. 6.

(83) Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya, Moskova 1968. Cilt 5, s.501.

yazarıdır, o kadar. Ya da Şolohov, "Ve Durgun Akar: Don" romanının yazarıdır ama, romanın kahramanı Grigori ile Şolohov'un adı birbirini çağırıştırmaz. Oysa, "Korçagin" Ostrovski'yi, "Çapayev" Furmanov'u, "Kozhuk" Serafimoviç'i çağırıştıran roman kahramanlarıdır. O kadar ki, zaman zaman roman kahramanları yazarlarından daha ünlenmişlerdir.

Bu, edebiyat açısından doğal bir olaydır ve hiçbir kuramsal yanlışlığı da yoktur. Sözgelimi "Raskolnikov" da Dostoyevski'yi çağırıştırır. Ama, Sovyet romancılığında durum daha farklı bir görünüm kazanmaktadır. Çünkü, toplumcu gerçekçilik adı altında mutlaka militanca bir tavır aramak ve tek bir kahramanı yüceltmek eğilimi, bu tür yapıtların başka dillere çevrilmesinde belirleyici ölçüt olmuştur. En azından bizim ülkemiz için bu böyledir. Maksim Gorki bile uzun yıllar "Ana" romanıyla ve romanın kahramanı "Pavel" ile birlikte anılmıştır. Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, "Kozhuk" özel bir dönemin "özel" bir kişisidir ve yazarının kalemi dışında da yaşamıştır. Serafimoviç'in romancılığını ve dolayısıyla da toplumcu gerçekçiliğin kurallarını belirleyen "Demir Tufanı" romanı değildir. Kuşkusuz, "Demir Tufanı" önemli bir romandır, ama bu, tüm romanların onun gibi yazılacağı anlamına gelmez.

Çağdaş gerçekçiliğin, ya da diğer adıyla toplumcu gerçekçiliğin bu şekilde algılanması ve mutlaka bir mesai iletmesi gerekliliği üzerinde ısrarla durulması, çeviri romanlarda ticari amaçlı bir seçimi beraberinde getirmiştir. Bu konuda kimi zaman o kadar ileri gidilmiştir ki, yayınevleri bazı romanların özgün isimlerini aünün kosullarına göre değiştirmeyi, kitabın satışını arttırması yönünden uygun görmüşlerdir. Örneğin, Sovyet romancılığında önemli bir isim olan, daha önce değindiğimiz Fadeyev'in "Bozgun (Rusçası Razgrom)" adlı romanı Türkçe'ye "Partizanlar" adı altında çevrilmiştir. 18. yüzyılın ilk çeyreğinde yazılan ve hemen tüm dünya dillerine "Yüzbaşının Kızı" adıyla çevrilen Puşkin'in bu ünlü romanı, daha önceleri Türkçe'ye de Zeynel Akkoç ve Ataol Behramoğlu tarafından aynı isimle çevrilmişken, bir başka yayınevince "Büyük İsyan" adı altında çevrilmesi bu eğilimin en uç örneğidir. Kuşkusuz bunun, sözgelimi, Pastovski'nin Türkçe'ye "Bataklık" adı altında çevrilen "Kolhida" romanı gibi masum bir amaçla yapılmadığı açıktır.

Çeviri yapıtlarda tecimsel düşüncenin önemli rol oynaması, genelde tüm edebiyatta, özelde ise konumuz gereği Sovyet romancılığında kimi önemli yazarların adlarının hiç anılmamasına neden olmaktadır. Örneğin, önemli bir romancı olduğu halde **Vilis Tenisoviç Latsis** (1904-1966) ya da üç kez SSCB devlet ödülünü almış olan **Vera Federovna Panova** (1905-1973) gibi yazarlar bu konumdaki yüzlerce yazardan yalnızca iki tanesidir.

Letonya-Sovyet yazarı **Vilis Tenisoviç Latsis**, yazarlığa 1921 yılında başlamıştır. Bir teknede ateşçi olarak çalışması yüzünden olsa gerek, tüm yaşamı denize olan tutkusuyla doludur. Ateşçi olarak çalışması Latsis'e denizcilerin nasıl çalıştığını ve kapitalist ülkelerdeki sömürgeciliği, işsizliği öğretmiştir. Bütün bu deneyimler Latsis'in gelecekte yazacağı kitapların kafasında oluşmasına neden olmuştur.

Latsis'in ilk önemli yapıtları "Kadın" (1930) ve fantastik nitelikteki "Canavarın Kurtuluşu" (1 ve 2. Cilt, 1930-31) adlı romanlarıdır.

"Kanatsız Kuşlar" (1931-33) adını verdiği üçlemesi, liman işçileri ve denizcilerin yaşamlarını konu alan gerçekçi bir romandır. Bu üçlemesinin ardından Latsis, "Balıkçının Oğlu" (1 ve 2. Cilt, 1933-34) romanını yazmıştır.

1930'lu yıllara gelindiğinde Latsis, "Ataların Çağırısı" (1934), "Dağ Kentlerine Yolculuk" (1934), "Maskeli İnsanlar" (1935), "Put Sürüsü" (1935), "Uçurumda Oyun" (1937), "Eski Gemici Yuvası" (1937) gibi birçok roman ve öykü yazmıştır. Yine 1930'lu yıllarda başlayıp üzerinde uzun süre çalıştığı "Zitarov Ailesi" (1955), "Toprak ve Deniz" (1938), "Yeni Kuşak" (1937) gibi önemli kitaplar yazan Latsis'de toplumcu gerçekçiliğin belirgin olarak ortaya çıkışı "Fırtına" (1945-48) adlı romanıyla olmuştur. Daha sonra ise, aynı çizgiyi tutturduğu "Yeni Kıyılarda" (1950-51) adlı romanını yazmıştır. Her iki roman da Sovyet edebiyatında önemli yeri olan yapıtlardır. (84)

Latsis'in "Deniz Kıyısındaki Kasaba" (1954), "Felaket Sonrası" (1962) gibi son dönemine ait romanları, yazarın giderek yetkinleşen romancılığına örnek yapıtlardır.

Daha çeşitli alanlarda örnekler veren ve aynı zamanda bir romancı olarak da önemli bir yazar olan **Vera Federovna Panova**, henüz onyediyi yaşındayken "Trudovoy Don" gazetesinde çalışmaya başlamıştır. 1926-27 yılları arasında "Vera Veltman" takma adıyla "Sovjetskiy Yug" gazetesinde fıkra yazarlığıyla yazı yaşamına başlayan Panova, 1930'lu yıllara kadar Rostov'da çeşitli gazetelerde yazılar yazmıştır. 1933 yılında ise oyun yazarlığına başlayan Panova, 1940 yılında yaşamını derinden etkileyecek olan Leningrad'a gider.

2. Dünya Savaşı yıllarında gazete ve radyoda çalışan Panova, daha sonra, 1959 yılında yeniden ele alıp gerekli düzeltmeleri yapacağı "Pirojkov Ailesi" (1945) adlı uzun öyküsünü yazar. 1947 yılında yazdığı "Sputnik" adlı uzun öyküsü ile SSCB devlet ödülünü alan Panova'nın bu öyküsü, savaş yıllarını anlatan en iyi yapıtlardan biri olarak anılır. (85)

Daha sonra kendisine ikinci kez SSCB devlet ödülünü kazandıracak "Kuruçlika" (1948) romanını yazar. Bu romanın en önemli özelliği, 1936 yılından sonra büyük bir yenilenme dönemine giren Sovyet romancılığında **kahraman** kavramının kökten değiştiğinin somut bir örneği olmasıdır. Aslında Panova'nın tüm roman ve öykülerindeki kahramanlar kadın ve erkek işçilerden oluşmaktadır, ama hiç bir yapıtında kahramanlar bireysel çıkış yapmazlar.

Vera Panova'da şiirsellik, toplu kahramanlarının psikolojik analizi ve gerçekçilik bir arada kullanılmıştır. Panova'nın ahlak görüşü ise, kadınca bir duyarlılıktan çok, Tolstoy geleneğine yakındır.

Panova, "Parlak Kıyıları" (1949) adlı romanıyla üçüncü kez, 1950 yılı SSCB devlet ödülünü almıştır. Roman, savaş sonrasında bir köyün yaşamını konu alır.

Daha sonra Panova, "Zaman İlerliyor" (1953) ve "Duygusal Bir Roman" (1958) romanlarını yazar. "Duygusal Bir Roman"ın kahramanı Kostya Prokopenko, karısının, özellikle de karısının annesinin, kendisini sürüklediği alışılmış burjuva yaşamından kendisini kurtaramamaktadır. Kostya, yaşamındaki başarısızlığına ve gelecekteki beklentilerinin tek tek yokoluşuna karşı koyamayan bir tip olarak kendini gösterir.

Ama, Kostya bu gidişin farkındadır ve bu nedenle de sıradan bir kişiliğin dışında özellikler österir. Buna neden ise, Vera Panova'nın kahramanları üzerinde fazla iddialı olmamasından kaynaklanmaktadır. 1959 yılında, "Literaturnaya Gazeta"da şunları yazar "Eğer bir yazar için yeteneklidir ve o her şey hakkında her şeyi yazabilir diye düşünülürse, bu büyük bir yanlışlığa düşmek demektir." (86)

Panova, "Seryoşa" (1955) adlı kitabında, çocukların savaş öncesi ve sonrası yetişmelerini konu alır. Kitap, "Valya", "Volodya", "Erkek Çocuk ve Kız Çocuk", "Kapıda Üç Oğlan", "Kızkardeşler" gibi öykülerden oluşmuştur. Sözgelimi "Valya" adlı öyküde, babası savaşta, annesi ise bir bombardıman sırasında ölen bir çocuğun (Valya'nın) düştüğü durum anlatılır.

"Kapıda Üç Oğlan" adlı öyküde ise, sıcak bir ağustos günü Mars Meydanında, herhangi bir binanın kapısının önünde buluşan üç arkadaşın; Vitka, Saşa ve Yurçik'in aralarında konuştukları sırada, Meydandaki anıta çelenk koymaya gelen Polonyalıların yaptıklarıyla ilgilenmeleri üzerine kurulmuştur. Her üç arkadaşın da çözmeye çalıştıkları, Polonyalıların Mars Meydanından ülkelerine neyi götürmek istedikleri ve neden götürmek istedikleridir. (87)

1960'lı yıllarda Panova, tarihsel öykülere yönelir "Olga Söylencesi", "Feodosya Söylencesi" bu dönem yazdıkları öykülerdir. "Olga Söylencesi"nde Kiev ruslarını, "Kim Ölüyor?" (1965) adlı öyküsünde de Korkunç İvan'ın (İvan Grozni) babası III. Vasiliy'i anlatır. (88)

"Panova'nın kahramanlarını harekete geçiren." diye yazar Zelinski, "doğal ahlâk mekanizmasıdır. Son eserlerinde, lirik ve sevgi dolu bir anlatımla son yıllarda Sovyet toplumunun yaşamında meydana gelen değişiklikleri çok iyi anlatır." (89)

(86) V.Panova, Sanatçının Kaygıları, Literaturnaya Gazeta, 3 Ekim 1959. Alıntıyı yapan: M.Khrapchenko. a.g.v., s.102.

(87) The October Storm and After, Stories and Reminiscences, Vera Panova, Three Boys At The Gate, Progress Publishers, Moscow, Second Printing 1974, s.343-354.

(88) Kratkaya Literaturnaya Ensiklopediya, Moskova 1968 Cilt 5. s. 575.

(89) K.Zelinski, a.g.y., s.315.

Yine, kısaca değinilmesi gereken Azerbeycanlı öykü ve roman yazarı **Ebulhasan**, özellikle Azerbeycan edebiyatı önemli yazarlarından. 1906 yılında doğan Ebulhasan'ın tam adı, Aliekberzade Ebulhasan Alibaba Oğlu'dur. Ebulhasan'ın konumuz açısından önemi ise, Azerbeycan-Sovyet edebiyatının ilk romancısı olmasıdır. Pedagoji enstitüsünü bitiren Ebulhasan'ın ilk öyküsü "Sofi" 1927 yılında yayınlanmıştır. İlk Azerbeycan romanı olan "Yokuşlar"ı ise Ebulhasan 1930 yılında yazmıştır. Roman, Azerbeycan yöresindeki sınıf mücadelesini anlatır. "Dünya Batıyor" (Azerice yazılmıştır, 1933) adlı romanında ise Sovyet iktidarının güçlenişini konu alan Ebulhasan, daha sonra Sovyet halkının yurtseverliği ve yine Sovyet halkının düşmanlarından nefreti üzerine kısa ve uzun öyküler yazmıştır. "Oğullar ve Atalar" (1944), "Kıyıda" (1943) önemli öyküleridir. Ebulhasan'ın, "Savaş" (1 ve 2. Cilt, 1947-50) ve "Dostluk Kalesi" (1-2 ve 3. Cilt, 1955-56) adlı son dönemlerine ait iki romanı vardır. (90)

Ebulhasan gibi kapsamlı romanlar yazmamakla birlikte, roman niteliğinde yazmış olduğu uzun öyküleriyle dikkati çeken Ermeni-Sovyet yazarı **Bahtang Stepanoviç Ananyan**, 1905 yılında doğmuştur. Köklü bir aileden aelen Ananyan, ekim devrimine kadar yaşamını çobanlıkla geçirmiştir. Ananyan, 1923 yılında "maçkal" adlı yerel bir gazetede çıkan yazılarla edebiyata girmiştir. 1930 yılında "Ateş Cemberinde" adlı uzun öyküsünü yayınlayan Ananyan, 2. Dünya Savaşı sırasında, birçok Sovyet yazarı gibi, savaş muhabiri olarak çalışmıştır. 1947-59 yılları arasında yazdığı öykülerini "Avcının Notları" adı altında bes ayrı kitapta toplamıştır. En tanınmış öyküsü "Cevna Kıyılarında" adlı uzun öyküsüdür.

(90) A Mirahmedov (x) "Azerbeycan Edebiyatı Tarihi", Ebulhasan, 3. Cilt Sovyet Devri. 1957, s.538-557.

(x) Aziz Mir Fevzullah Oğlu Mirahmedov: 1920 yılında Bakü'de doğan Azerbeycanlı edebiyat tarihçisi Mirahmedov 1942 yılından bu yana Azerbeycan dili ve edebiyatı üzerine çalışmaktadır. 1943 yılında vazarlığa başlanan Mirahmedov'un, 19 ve 20. yüzyıl Azerbeycan edebiyatı ve Azerbeycan yazarları üzerine inceleme, deneme, tanıtı ve makale yazıları vardır. En önemli kitabı 3 ciltlik "Azerbeycan Edebiyatı Tarihi" adlı incelemesidir.

Bir roman yazarı olmamakla birlikte Ananyan, roman biçimine çok yakın nitelikte ve ağırlıkta öyküler yazmıştır. (91)

Ondokuzuncu yüzyılın son büyük romancılarından sayılan Lev Nikolayeviç Tolstoy, kendinden sonra gelen Rus ve Sovyet yazarlarını derinden etkilemiş bir yazardır. O kadar ki, yirminci yüzyıla girildikten sonra yetişen yazarlar, ekim devriminden sonra da Tolstoy geleneğine bağlı olmak veya bu geleneğin dışında olmak gibi soyut bir ayırım içinde sınıflandırılmışlardır. Kendinden sonraki tüm yazarları şu veya bu biçimde etkileyen Tolstoy'un yazınsal geleneğini en iyi biçimde sürdüren bir diğer Rus-Sovyet yazarı da **Mihail Aleksandroviç Şolohov**'dur (doğ. 1905). Ancak, Şolohov'un Tolstoy'dan etkilenecek bir yazar olmasından çok daha önemli özelliği, 19. yüzyıl roman geleneğini yirminci yüzyılda da başarıyla sürdürebilen yazarların en başında gelmesidir. Öyle ki, bu geleneği sürdürmedeki başarısı Şolohov'un Tolstoy öykünmeciliği ile suçlanmasına kadar götürülmüştür. Tolstoy'dan etkilendiğini yazarın kendisi de saklamamaktadır. Ama, bu etkilenecek, yeni bir toplumsal ve kişisel bakışa ilk hareketi sağlamaktan öteye gitmemektedir. Tolstoy'a benzemek diye birşey zaten Şolohov'un yapıtları için söz konusu olamaz. Çünkü, Şolohov'da da Tolstoy'da olduğu gibi gerçekliğin kesintisiz evrimi vardır. Şolohov, bireylerin kişiliklerini inceleyişiyle, tiplerinin iç dünyalarını irdelemekle, ruhsal durumlarını çözümleme çabalarıyla bir bakıma Dostoyevski'yi de andırmaktadır ama, yaşamın diriliği ve geleceğe dönük umutlarıyla ve bunu duyarlı bir biçimde inceleyişiyle de yeniden Tolstoy ile buluşur. Gerçekte Şolohov, Rus edebiyatının sentezlediği kendine özgü bir yazardır.

İlk öyküsü 1924 yılında "Podnika" gazetesinde yayınlanan Şolohov'un bu dönem öykülerinin konusu Don nehri kıyılarındaki ıcsavas yılları ve vöre halkının yaşamıdır.

"Şolohov'un ilk öykülerinde her zaman aynı değerler bulunmaz. Söznalimi, 'Evli Adam' (1925) öyküsünde olduğu gibi, zaman zaman Şolohov'u daha derinlemesine karakter çözümlemeleri verine, dramatik ve hatta trajik konular daha çok çeker. Bunun yanında, Şolohov'un bu öykülerinde diya-

lektik bir çizgiyle açıkca belirlenmiş bir doğruluk egemendir. Serafimoviç, 1926 yılında genç Şolohov'un 'Don Hikayeleri' adlı kitabına yazdığı önsözde şunları söyler : 'Canlı ve renkli bir Kazak anlatımı. Kısa kısa yazılmış öykülerdir ama bu kısalıkta yaşam doludur, gerçekler ve gerilim doludur...' (92).

Şolohov, kahramanların verilışı yönüyle Tolstoy'u andırır. Sözelimi "Durgun Don" (Türkçe'ye, Ve Durgun Akardı Don, olarak çevrilmiştir, 1-4 Cilt, 1928-40) romanındaki kahramanlarını, tıpkı Tolstoy'da olduğu gibi günlük yaşamın içinde verir. Özellikle bu romanında Kazakların ele alınışı, Tolstoy'da olduğu gibi geleneksel savaşı ırk kavramı içindedir. Şolohov'un irdelediği gerçek ise, bu savaşı ırkın mutlaka çarın hizmetinde yer alması gerektiğini savunan aldatmacı dinsel baskı ve kazakların yönetici kesiminin varlığı konularıdır. Özellikle tarihsel görev açısından, Tolstoy'dan farklı bir yaklaşımdır bu. Çarlığı Kazakların koruması gerektiği düşüncesi yanında, bir de Kazak olmayanlara karşı yapay olarak yaratılan bir düşmanlık konusu, Şolohov'un romanlarında, Tolstoy'da olmayan bir özellik olarak kendini gösterir. Çünkü, Kazaklar soyut bir dünyanın insanları değildir ve kendi içlerindeki sınıfsal çekişmenin farkındalığıyla birlikte, değişen bir dünyanın içinde yaşadıklarının da farkındadırlar.

Şolohov-Tolstoy benzerliğinin en belirgin olarak ortaya çıktığı nokta, her iki yazarın da romanlarını tarihsel belgeler üzerine kurmakta özen göstermesidir. Romanların tarihsel belgeler üzerine kurgulanması, Sovyet romancılığında çok geniş bir yer kaplar. Sözelimi Gladkov da, Furmanov da, Serafimoviç de romanlarını tarihsel belgeler üzerinde oluşturmuşlardır. Daha ileride ise aynı yöntemi Simonov, tüm yapıtlarında kullanacaktır. Biraz daha farklı olmakla birlikte. Ehrenburg da aynı yöntemi kullanan yazarlar arasındadır. Ama, tüm bu yazarların içinde Tolstoy'a en yakın olanı Şolohov'dur. Çünkü, Gladkov'un, Serafimoviç'in ya da Furmanov'un tarihsellikleri, sınırlı bir çerçeve içinde yol alır. Gladkov, "Çimento" ve "Enerji" adlı belgesel romanlarında, "Çimento"nun kahramanı Çumalov'un insanları eğitme yete-

neğinden yoksun bir kişi oluşunu roman içinde gizlerken, "Enerji" romanının kahramanı Miron Vatagin'in aynı yele-
nekten yoksun oluşunu açıkça vurgular. Sınırlı bir belgesel-
lik içinde çok daha sınırlı bir ayrıntı, Gladkov'un iki romanı
arasındaki büyük farkı oluşturmaktadır. Öte yandan Serafi-
moviç, başboş bir Taman ordusu, Furmanov ise içsavaş sı-
rasında doğu cephesindeki komutanı Çapayev ile sınırlan-
mıştır. Ehrenburg'un nehir romanlarında ve uzun öykülerin-
de ise, Rus köyülerinin yaşamı Tolstoy'a ve Şolohov'a göre
çok az yer kaplar. Gelenek olarak Ehrenburg da Tolstoy ge-
leneği içinde anılır, ama ele aldığı konular açısından her iki
yazardan da farklı bir yeredir. Bu anlamda her iki yazara
da en yakın olarak Fadeyev gösterilebilir.

Şolohov, Tolstoy'dan farklı olarak romanlarını tarihsel
boyutlar içinde ele alırken, aynı zamanda sınıf çatışmalarının
şiddetine bir gerekçe olarak tarihselliğini göstermemiş, soru-
nun çözümünü daha derinlerde aramıştır. Yani, Şolohov'da
gerilim ve romanı oluşturan yapı salt olaylarla sınırlı kalmayıp,
toplumsal farklılıkların derinliğine inmeyi de amaçlamıştır.
Şöyle ki, Şolohov hemen tüm yapıtlarında, devrim içinde
gelişen birey ve toplum ilişkilerini yoğun bir dikkatle irdele-
miş, bunu yaparken de, gelişmekte olan yeni düzenin yanın-
da yer alarak, çökmekte olan -ve hatta çökmüş olan- feodal
düzene ait insanların yalnız kişisel çıkarlarına yönelik dünya
görüşleriyle mücadeleye girişmiştir.

Bir romanın - veya sanat yapıtının diye genelleştirilebi-
lir bu konumda - toplumsal olaylara herhangi bir çözüm ge-
tirmesinin beklenmediği, sıklıkla savunulan bir görüştür. İçin-
de doğruluk payını barındıran bu görüşün konumuz açısın-
dan burada tartışılması faziaca önemli değildir, ancak, Şolo-
hov'un "Durgun Don" romanının kahramanları Grigori Me-
lekhov ile Aksinya arasında gelişen sevginin, toplumsal çö-
zümsüzlüklere rağmen olayların, genellikle kahramanların
yaşadığı olayların dışına çıkması anında bir çözüm gerekli-
liği kendini göstermektedir.

1924 yılında Veşensko üzerinden Don kıyılarına döner-
ken yazmaya başladığı "Durgun Don" romanında Şolohov,
Aksinya'nın tüm bağlı olduğu gelenekleri bırakıp, Grigori ile
birlikte ailesinden uzakta bir yerde yaşamasını çabucak ver-
mez. Gelişen olaylarla birlikte, sözgelimi, Aksinya'da da de-

ğışıklıklar olmaktadır. Ve Aksinya için karar kesindir: Stepan Astakov için büyük bir darbe olacağını bile bile, Grigori ile birlikte gitmeye razı olur. Ote yandan, Grigori ile evlenmeyi bir amaç haline getirmiş olan Natalya için de Aksinya'nın bu davranışı yıkım olacaktır.

Buraya kadar, Aksinya ve Grigori Melekhov, idealleşmek için hazır iki roman kahramanıdır ama, Şolohov bunun gerçekleşmesine izin vermez. Aksinya ve Grigori ilginç iki roman kahramanıdır: Hem akıllarına estiği gibi davranmakta, hem de toplumun değer yargılarına oldukça önem vermektedirler. Bu ise, Şolohov'un bakışı içinde, insanın kendi acısını kendisinin yaratması demektir. Onların toplumla olan çatışmalarının tek çözümü ise işte bu noktada tartışmanın özü doğmaktadır. Bulundukları toplumun dışında bir toplumda aranabilir ancak. Burada Şolohov'un vurguladığı nokta, Aksinya ile Grigori'nin acılı yaşamlarından yaşadıkları toplumun sorumlu olmadığıdır. Bu, ilk bakışta yanlış gibi görünen görüş eğer, bozuk ve yozlaşmış ilişkiler içerisinde olan bir toplumda, insan ilişkilerinin toplumsal ilişkilerin bozukluğundan kaynaklanan bir çürümüşlük içinde olduğu görüşünden hareketle bakılırsa, kuşkusuz yanlıştır. Ancak, gerçekten sağlıklı ilişkiler içinde bulunan, ahlaksal değerleri çürümüş bir toplumda, bireysel olarak sağlıklı ilişkiler kurma yoluna gitmenin de yarar getirmeyeceği açısından bakıldığında ise, doğru bir görüştür. Bu içiçe geçmiş çelişkinin her iki açıdan da bakıldığında doğruluğu gözler önündedir. Şolohov'un, Aksinya ve Grigori örneklemeyle vurgulamak istediği nokta; sözgelimi, Anna Karenina'yı trenin altına iten bozuk toplumsal ilişki ile, Aksinya'yı verinden eden ilişkilerin farklılığı değildir. Farklı olan, Aksinya ile Grigori'nin kendilerini dışlamak zorunda kalan toplumsal çevrede kalıp, savaşmak yerine, başka bir yaşam biçimini seçmeleridir, yani yöntem farklıdır.

"Yeni gerçekçi yöntemde yazılmış bir yapıt olarak Şolohov'un romanının önemi, Şolohov'un, kitlelerin farkındalığındaki sosyo-psikolojik değişimleri, sadece sosyo-tarihsel yanılla değil, aynı zamanda, bireyin kişisel hayat alanı içinde de araştırarak ortaya koymuş olmasından ileri gelir; çünkü Şolohov için, insan, tarihin sadece nesnesi değil, öznesidir de,

içinde işgören etkin ilkesidir, tarihi yapandır aynı zamandır.”(93)

“Durgun Don” romanı, 1912-22 yılları arasındaki Rus yaşamını, özellikle de Kazakları anlatan önemli bir kıtaptır. Romanın kahramanı Grigori Melekhov’un trajik yazgısı, 1940-60 yılları arasında Sovyetler Birliği’nde yoğun tartışmalara neden olmuştur.

“Durgun Don romanında, **İnsanlığın Yazgısı** üzerine geleneksel öykü anlatımı çerçevesinde olumlu bir gelişme gözlenir. Tıpkı bu konuda daha önce yazmış Gogol’un Taras Bulba’sı, ya da Tolstoy’un Savaş ve Barış’ı gibi.”(94)

1930’lu yıllarda Sovyet yazarlarının en önemli konusu, yeni düzenin yarattığı yeni insanların oluşumu konusudur. Bu yıllardaki edebiyat yapıtlarının çoğunda ahlak ve insancılık konuları yoğun biçimde işlenmiştir. İçsavaş yılları bile bu dönemdeki yapıtlarda doğrudan siyasal bir tarih olayı olarak değil, daha çok insancıl ve ahlaksal açıdan verilmiştir. Bunun en belirgin örneği ise, insancıl ve ahlak yönleri güçlü kahramanların, romanların tüm diğer etkinliklerinin arasından sıyrılıp, tek başlarına romanı yönlendirmeleridir. Ostrovski’nin “Ve Çeliğe Su Verildi” romanı bu gelişimin en tipik örneklerinden biridir.

1930’lu yılları konu alan “Uyandırmış Toprak” (1-2 Cilt, 1932-60) romanında Şolohov, tarımın kooperatifleşmesine bağlı olarak kırsal kesimde toplumsal dönüşümleri yansıtmaya yöntemiyle, sözgelimi Leonov’un “form” biçimindeki kahramanlarından farklı bir kahraman imgesi yaratması açısından önemli bir ayrılık gösterir.

Kırsal bölgelerin kolektifleştirilmesi konusunu işleyen bu romanında Solohov, “Durgun Don” romanında olduğu gibi, Kazakları işlemiştir. Kolhozları güçlendirmek için görevlendirilen işçi Semyon Davidov’un kasabaya gelmesiyle başlayan romanda, parti bölge komitesinin, bölge sovyetinin konuyu tartışmaları, tüm hayvanların ve toprakların kolektifleştirilmesi, kulakların isyan hazırlıkları, kolhoz köylülerinin ilk kez tarlalara çıkışları Şolohov’a özgü bir dille anlatılır. Davidov ve Kazakların lideri Polvtsov (Aleksandr Annisimoviç) romanın karşıt iki tipidir.

(93) Boris Suçkov, a.g.y., s.298.

(94) Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya Moskova 1975, Cilt 8, s.760.

Daha önceleri yoksul bir köylü olan ve sonradan bölge sovyetinin başkanı durumuna gelen Razmetnov, bir Kazak onbaşısının dul karısı Marina Payarkova ile ilişki kurmuştur, ama, Şolohov kendine özgü ustalıkla Razmetnov'u "dün-yevi" arzularından çekip çıkararak Davidov'un yanına katar. Romanın bir diğer kahramanı Kodrat Maydonnikov'un kişiliğinde Şolohov, değişmekte olan toplumsal düzene ayak uydurabilmeyi becermiş orta sınıf köylüleri işlemiştir.

Kişilere ait tek ve özgün herşeye önem verildiğini göstermesi açısından "Uyandırılmış Toprak" romanının Sovyet edebiyatında çok önemli bir yeri vardır. Ancak yine de, bazı otoritelerce Şolohov'un bu romanının "Durgun Don" romanı kadar başarılı olmadığı belirtilmekte ve buna neden olarak da romanın birinci cildi ile ikinci cildinin yazımı arasında otuz yıllık zaman aralığı olması gösterilmektedir.

2. Dünya Savaşı sırasında Şolohov, "Pravda" gazetesinin savaş muhabiri olarak görev yapar. Savaşın ilk aylarında "Don da", "Güneyde", "Kazaklar" gibi yazıları yayınlanır. 1943-44 yılları arasında yine "Pravda" gazetesinde "Onlar Ükeleri İçin Savaşıyorlar" romanını yayınlamaya başlar. Daha sonra bu yapıtı 1969 yılında kitap olarak yayınlanır.

"Bir İnsanın Kaderi" adlı uzun öyküsünde (1956-57) Şolohov, esir düşen bir askeri anlatır. Romanın ana tema'sı, savaş yıllarında binlerce insanın yaşadığı benzer dramı somutlaştırmaktadır.

Şolohov için toplumcu gerçekçilik, insanların yeni bir dünya kurmalarına yardımcı olan sanattır. Bu anlamda roman sanatı, sanatlar içinde önemli yer tutar. 1965 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldıktan sonra yaptığı konuşmada Şolohov, roman sanatının modasının geçtiği düşüncesi üzerine tedirginkliğini belirttikten sonra şunları söyler: "Konuşmacılar, romanın modasının geçtiğini ve çağdaş toplumun isteklerine artık uymadığını ileri sürmüşlerdir. Oysa, bir yazara gerçekler dünyasını en geniş, en kapsamlı biçimde anlatmak ve bu anlattıklarını, gerek kendisinin, gerek kendisi gibi düşünenlerin gerçek karşısındaki tutumlarıyla aydınlatmak olanacağını veren sanattır roman".(95)

(95) M.Şolohov, Pravda, 11 Ekim 1965, s.4 (Rusça).

1950'li yıllarda ve sonrasında Sovyet romancılığında yeniden ekim devrimi sonrasında görülen demokratlaşmaya dönüş çabaları başlar. Edebiyattaki politik tavırda bir gevşeme görülür. Bir önceki döneme oranla çok daha esnek ve geniş bir bakış açısı getiren edebiyattaki bu gelişme, doğal olarak eleştirel bakışı da gündeme getirmiştir. Örneğin, **Vladimır Federoviç Tendriyakov** (doğ. 1923) veya **Pavel Filipoviç Nilin'in** (doğ. 1908) yapıtlarına olduğu gibi, kolhoz yöneticilerinin yolsuzluğundan, giderek yaygınlaşmakta olan savaş sonrası bezgin insanların boşvermişliklerine kadar, kurulu düzenin çarpıtılmasında temel taşları oluşturan insan ve kitlelerin psikolojik yapılarını ele alan yazarların yapıtlarının ortaya çıkışı bu döneme rastlar. "Kahraman" kavramı yeniden değişmektedir. 1930'lu yıllarda Pavel Korçagin örneğiyle ortaya çıkan "kahraman" kavramı giderek batıcı ve sivri öğelere bezenmiş ve 1940'lı yıllardan sonra, sözgelimi, **Vasiliy Nikolayeviç Ajayev'in** (doğ. 1915) "Moskova'dan Uzakta" (1948; roman, 1949 yılında devlet ödülünü almıştır) romanında ele aldığı kahramanlar biçimine dönüşmüştür. "Moskova'dan Uzakta" romanının iki kahramanı; kültürlü ama geri kafalı Grubski ile çelik gibi iradeli ama, insanlarla olan ilişkilerinde başarısız Batmanov'un kişisel savaşımında, Grubski'nin kazançlı çıkması, alışılmamış bir kahramanlar savaşıdır. Böylelikle, kahramanların da birer insan olduğu görüşü; yeniden ağırlık kazanmaya başlamıştır. Daha önceleri, Sovyet halkının herşeyin üstesinden gelebileceği gibi bir düşünce ile koşullanmış kahramanlar yaratmakla yazarlar, halkı daha derinden etkileyebilecekleri sanısıyla hareket etmişler ve yapıtlarının sanatsal yönünden ödün vermek durumunda kalmışlardır. Kuşkusuz, bu kitap içerisinde ele aldığımız birçok yazar gibi, **Yuri Solomonoviç Krimov'u** (1908 - 1941) da bu kapsamın dışında bırakmak gerekir.

1930 yılında fizik-matematik bölümünü bitiren Krimov, bir radyo istasyonunun kuruluşunda çalışmıştır. 1936 yılında "Profiter'n" tankeriyle Hazar Denizi'ni dolaşan yazar, bu geziyle hem meslek yaşamında hem de deneyimlerinde zengin bir uygulama olanağı bulmuştur.

Krimov'un ilk öyküsü olan "Kahramanlık", genç Sovyet pilotlarının eğitimini ve yaşamını konu alır.

Krimov'un yaygın biçimde tanınmasına ünlü romanı "Derbent Tankeri" neaten oımuştur. 1938 yılında yayınlanan bu roman, Sovyet romancılığının en iyi yapıtlarından biri olarak gösterilir. Acır çalışma koşulları altında, bir tankerdeki insanlar arasındaki işbirliğinin güçlenmesini ve sağlamlaşmasını konu alan roman, 1941 yılında filme alınmıştır ve yirmiden fazla baskısı yapılmıştır. (96)

Krimov, "Derbent Tankeri" romanının kahramanı Basov'u iletişimsiz biri olarak verir. Bu iletişimsizlik onu karısından ayırmış, Hazar Denizi ile başbaşa bırakacak kadar yalnızlığa itmiştir. İlk bakışta Basov, kahraman-karşıtı bir tip olarak çizilmiş gibidir. Çünkü herşeyin üstesinden gelebilecek bir kişinin yerine romanda, kendisini iletişimsizliğin batağında bulmuş ve bunun sonucunda ilgisini nesneler üzerinde -kuşkusuz, çaresizlik gibi bireysel bir öge kendini duyumsatmaktadır burada- yoğunlaştırmış kara yazgılı bir burjuva tip kahramanlaşmıştır. Oysa, Krimov'un, Basov'un kişiliğinde getirdiği eleştiri, toplumsal eleştiridir. Krimov, gelecekte ortaya çıkacak sorunlara, sözgelimi, insanın farkında olmadan makineleşmesine, sistemin insan yaşamına getirdiği yeni olanaklara bilinçsizce katılımına, sistemin iyiliği için çalışmanın bir coşku işi değil, bilinçlenme işi olduğuna değinerek, yabancılaşmanın bireysel örneğini Basov'un kişiliğinde vermiştir. Sonuçta roman şu mesajı iletir: Coşkular geçicidir, bilinç ise kalıcıdır. Krimov, eğer yapıtında Basov'u büsbütün yalnız bırakmış olsaydı, kendi düşünce zinciri içinde de sisteme karşı umutsuzluk halkalarının oluşması kaçınılmazdı. Ama, roman giderek Basov'u haklı çıkartmaktadır. Öyle ki, Basov'un tam karşıtı kişilikte olan herkes, 6 yılların "kahraman" tiplemesine uymaktadır.

1941 yılında Krimov'un "Mühendis" adlı bir romanı daha yayınlanır. Romanda, bürokrasinin yeniden canlanması ve memurluk kariyerizmi işlenir. 2.Dünya savaşının ilk günlerinde soluğu cephede alan Krimov, savaşla ilgili birçok mektup, belge, makale ve izlenimler yazmıştır ama, yaşamını da savaş noktalamıştır.

Krimov gibi 1908 yılında doğmuş olan Baş, Sartakov, Polevoy ve Nilin gibi Sovyet edebiyatının önemli yazarları,

yılların kendilerine daha fazla olanak tanıması nedeniyle olsa gerek, daha fazla yapıt verme olanağı bulmuşlardır ama, yine de aralarından hiçbiri Krimov'un "Derbent Tan-keri" romanıyla ulaştığı üne ulaşamamıştır.

Bunlardan **Yakov Vasilyeviç Baş**, Ukraynalı bir köylü ailesindendir. Filoloji öğrenimi yapan Baş, yazı yaşamına makale yazmakla başlamıştır. 1934 yılında "Güç" adlı öyküsü, 1941 yılında da "Slavut Kıyılarında" adlı romanı yayınlanmıştır. 1947 yılında Baş, aynı romanı genişletilmiş olarak, "Sıcak Duygular" adıyla yayınlamıştır. Bu yıllarda, yani 2.Dünya savaşı sırasında Baş, Ukrayna bölgesinde savaşa karşı çalışmıştır. Zengin bir yaşam deneyimine sahip olan Baş, Ukrayna halkının işgaici güçlere karşı savaşını konu aldığı "Profesör Burko"(1946) gibi birçok kısa ve uzun öyküler yazmıştır. Baş'ın, "Umut" adlı 1959 yılında yazılmış bir romanı daha vardır.(97).

Sergey Venediktoviç Sartakov da Yakov Baş gibi edebiyat yaşamına 1934 yılında başlamış Rus yazardır. İlk kitabı "Aleksy Hudonogov" (1945) adını taşır. Daha sonra çocuklar için, "Sal Kuzeye Gidiyor"(1949), gibi öyküler ve romanlar yazmıştır. Yine çocuklar için, örneğin "Nehrin Üzerindeki Şarkı"(1947) gibi çocuk oyunları yazmıştır. Sartakov öykülerini "Uzaktaki köy"(1947) ve "Pencerelerin Altındaki Bahçecik"(1959) adlı kitaplarında toplamıştır. Sartakov'un en önemli yapıtı, tarihsel bir nitelik taşıyan "Hrepti Sayanskie" adlı romanıdır (1-3 Cilt, 1940-54). Romanında Sibirya işçilerinin 1905 devrimi sırasındaki bilinçlenmesini ve olayların gelişimini anlatan Sartakov, Sovyet edebiyatında, ülkesinin doğal güzelliklerini çok iyi kavramış ve bunu kullanmış bir yazar olarak tanınır. Sartakov aynı zamanda doğal güzelliklerin halk kahramanlarının morali üzerindeki etkilerini; "Taştan Temel"(1950), "Dağ Rüzgârı"(1957), "Kraliçeyi Teslim Etmeyin" (1960) adlı uzun öykülerinde ve "Buzdan Define" adlı romanında işlemiştir. Sartakov'da ana tema, doğayı değiştiren işçilerin kendilerini de değiştirmeleri üzerine kurulmuştur.

(1969) yılında "Sıcak Vaz Günü" adlı kitabı yayınlanan Sartakov'un yapıtları SSCB'nin birçok diline çevrilmiştir.(98)

Daha önce, 1950'li yıllardan sonra yeniden demokratlaşma çabasına giren Sovyet romancılığına örnek olarak gösterilmiş olan **Pavel Filippoviç Nilin**'i diğer Sovyet romancılarından ayıran en önemli özelliklerinden bir diğeri de, öykülerinin çoğunun filme alınmış olmasıdır.

Rus-Sovyet yazarı olan Nilin'in ilk kitabı "Bir Adam Dağa Gidiyor"(1936), Donbass'lı maden işçilerini ve yaşamlarını konu almıştır.

Daha sonra Nilin, "Sevgili Kız"(1936), "Matvey Kuzmiç" (1937, bu öyküsünün bir adı da "Yakın Akraba"dır), "Son Hırsızlık"(1939), "Aşka Dair"(1940) gibi öyküler yazar. Nilin, "Bay Çeprakova'nın Anıtı"(1940) adlı uzun öyküsü (povest) ile 1941 devlet ödülü almıştır.

2.Dünya Savaşında Nilin, tıpkı Şolohov ve Polevoy gibi "Pravda" gazetesinin savaş muhabirliğini yapar.

"Ağaç Kurtları" (1955), "Tişkov'la Tanışma" (1955) gibi öykülerin yazarı olan Nilin'in "Sevgili Kız" adlı öyküsü 1940 yılında "Varya Luna ve İlk Kocası" adıyla filme alınmıştır. Filme alınan diğer öyküleri ise, "Gaddarlık" (1956, filme alınışı 1959), "Deneme Süresi" (1956, filme alınışı 1960), "Mezarlar Arasında" (1962, filme alınışı 1965) adlı yapıtlarıdır. (99)

Boris Nikolayeviç Polevoy'dan söz edince, ister istemez yeniden "kahraman" kavramına dönmek gerekmektedir. Aynı kuşak içinde olup da, birbirlerine Nilin ve Polevoy kadar ters düşebilen bir çift yazar daha belki de yoktur. Çünkü Polevoy, Nilin'in aksine Ostrovski, Serafimoviç, Furmanov geleneğinde bir yazardır. Nilin ne kadar düzenin aksayan yönlerine parmak basmışsa, Polevoy da o kadar 1930'lu yıllarda kalan kahraman kavramını yeniden gündeme sokmuştur. Daha önce, Ostrovski'yi, Serafimoviç'i ya da

Furmanov'u işlerken, dönemin karmaşıklığı nedeniyle kimi kişilerin yüceltilmesini ve bunun da, yazarların istemi dışında gelişen geçici bir dönemin zorunlu yaptırımları olduğunu belirtmiştik. Polevoy ise, bu geleneğin 1940'larda yeniden ele alınışına en tipik örnektir.

(98) A.g.y., Moskova 1971, Cilt 6, s.664.

(99) A.g.y., Moskova 1968, Cilt 5, s.290-91.

1908 yılında doğan Polevoy'un ilk kitabı "Büyük Bir İnsanın Anıları" adlı, Maksim Gorki'yi anlatan yapıtıdır. Bunu, 1939 yılında yazdığı "Sıcak Ateye" adlı uzun öyküsü izler. Bu öykü Polevoy'un adını duyurmasına neden olmuştur.

2. Dünya Savaşı başladığında, Polevoy'da "Pravda" gazetesinin savaş muhabiri olarak cepheye gider. Savaş izlenimlerini "Belgrad'dan Karpatlara"(1945) adlı kitabında toplar. Polevoy'a ülkesinde ve ülkesi dışında büyük ün sağlayan "Geleceğin İnsanı Üzerine Bir Öykü" adlı kitabı, 1947 yılında devlet ödülüne layık görülmüştür. Bu romanından sonra Polevoy, daha önce yukarıda belirttiğimiz belgesel roman türüne döner. "Biz Sovyet İnsanlarıyız" (1948) adlı öykü kitabıyla Polevoy, ikinci kez, 1949 yılında devlet ödülünü alır. Ardından "Altın" adlı romanı (1949-50) ve "Dönüş"(1949) adlı uzun öyküsü yayınlanır. Savaş sonrasında birçok ülkeyi gezen Polevoy, bu gezi izlenimlerini röportaj niteliğindeki "Amerikan Günlüğü"(1956), "Dünyanın Öbür Ucunda"(1956) gibi kitaplarında toplar. "Uzak Geri"(1958) adlı romanında Polevoy, Sovyet halkının kahramanlığını ve güçlü karakterini betimler. Yine aynı tema üzerinde yazdığı "Doktor Vera"(1966) adlı romanında da, Alman işgali sırasında, boyun eğmeyen Sovyet halkının mertliğini işler. (100)

Polevoy tam bir propogandacı yazardır. Zelinski onun için, "Kahramanlarını dikkatle seçer, diye yazar, hayattan olumlu örnekleri, olumlu tipleri alır ve onların eğitici güçlerine umut bağlar. Bu anlamda, kahramanlık temasının propogandacısı sayılabilir."(101)

Zelinski'nin, kendi yurttaşını bu şekilde algılaması ve anlatması kuşkusuz, bir parça duygusaldır. Çünkü, 1930'lu yıllarda kalan kahraman kavramının yeniden gündeme getirilmesi, Sovyet romancılığı açısından ancak bir talihsizlik olarak nitelendirilebilir. Olağanüstü insanların -üstelik bunların yaşadıkları kabul edilse bile- romanlarda, yazarların da yüceltmesiyle yeniden yaratılması, roman sanatını destan ile kositlamak anlamına gelecektir. Polevoy'un "Gerçek Bir Adam" adlı öyküsündeki pilot Marasyev, gerçekten yaşamış bir kişidir ama, Polevoy Marasyev'i romanında birkaç kat

(100) A.d.v., Moskova 1968, Cilt 5, s.835-36.

(101) K.Zelinski, a.g.y., s.304.

daha yüceltmıştır. Marasyev'in uçağı Alman işgalindeki topraklar üzerine düşer ve Marasyev'in iki bacağı kırılır. O haliyle Marasyev sınırı aşarak, arkadaşlarının yanına ulaşmayı başarır. Marasyev'in bacakları kesilir ve yerine takma bacak takılır. Buna rağmen Marasyev -müthiş bir irade gücüyle- takma bacaklarını kullanarak yeniden pilot olur ve Alman uçaklarını düşürmeye devam eder. Kuşkusuz, bu geçen süre içinde Marasyev'in tüm duyguları, Polevoy tarafından okura aktarılır. Başlı başına inanılması güç bir kahramanlık örneği olan bu öyküye bir de Polevoy'un yansıtmaktan kaçamadığı öznel duyguları katılınca, doğal olarak evrensel değil, ulusal boyutta bir yapıt ortaya çıkmıştır.

2.Dünya Savaşını yaşamış Sovyet yazarlarının hemen hepsi, benzer bir yaşam çizgisi göstermektedir. 1909 yılında doğan Rus-Sovyet yazarı **Vadim Mihayloviç Kojevnikov** da bu çizgi içerisinde bir yazardır. 1928 yılında yazmaya başlayan Kojevnikov, 1939 yılında ilk öykü kitabı "Gece Konuşmaları" nı yayınlar. 1940 yılında "Büyük Davet" ve 1941 yılında da çocuklar için yazdığı "Korkunç Silah" adlı uzun öyküleri yayınlanır.

2. Dünya Savaşı sırasında Kojevnikov, çağdaşı olan diğer yazarlar gibi, savaş muhabiri olarak çeşitli gazetelerde çalışmıştır. 1943 yılında "Pravda" gazetesinin savaş muhabirliğini yapan Kojevnikov, 1949 yılında da "Znamya" gazetesinin redaktörlüğünü yapmıştır. Savaşta izlenimlerini; "Savaş Öyküleri" (1942), "Mart-Nisan" (1942), "Sevgili Dostlarım" (1943), "Savaş Yolunda" (1955) aibi kitaplarda toplamıştır. Çin'e yaptığı geziden sonra, bu ülke hakkında deneme, makale ve öyküler de yazmış olan Kojevnikov, "Safağı Karşılama" adlı romanında (1-2. Cilt. 1956-57). ekim dönemi sırasında, Sibirya'daki mücadeleyi anlatır.(102)

"Baluev'i Tanıyınız" (1960) adlı uzun övküsünde Kojevnikov, Sibirya'daki gaz boru hattı döşenmesi sırasındaki olayları konu alır. Bu romanıyla Kojevnikov, Polevoy'a çok yaklaşıp. Romanın kahramanı Pavel Baluev, santivenin sefi ve yetenekli bir yöneticidir. Daha önceleri katı bir bürokrat olan Baluev'in kişiliğinde Kojevnikov, bürokrasiyi üstü kapalı biçimde eleştirir. Yeni yaşamında Baluev, gaz borusu hattı-

(102) Kratkaya Literaturnaya Ensiklopediya, Moskova 1966, Cilt 3, s.634-35.

nı döşeyen işçilerle kademeli olarak değil, doğrudan ilişki kurmaya çalışır. Sanatsal değeri fazlaca güçlü olmayan romanın değeri yarı belgesel niteliğinden gelmektedir.

1962 yılında yazdığı "Uçan Gün" adlı öyküsünde Kojevnikov, çalışma ortamındaki bilinçli dostluğun geliştirilmesi tema'sını işler.

Yöresel edebiyat açısından önemli bir yeri olan Azerbeycanlı yazar **Mehti Hüseyin**, 1909 yılında doğmuştur. Gerçek adı Hüseyinov Mehti Alioğlu olan Mehti Hüseyin'in ilk öyküsü 1927 yılında yayınlanmıştır. İlk öykülerinde Azerbeycan köy yaşamını işleyen yazar, ekim devriminden sonra ise, feodal düzene ve tutuculuğa karşı mücadele eden yapıtlar vermiştir. "Su Taşkını"(1933-36) adlı romanı, Azerbeycandaki içsavaş yıllarını konu alır. "Apşeron"(1947) ve "Kara Taşlar" adlı romanlarında Azerbeycan yaşamını konu alır. Tarihsel romanı olan "Seher"de, Azerbeycan köylülerinin yoksulluğunu, yazgıcılığını ve düzelmeye doğru gidişte, yani tarihin yapıcılığında, halkın rolünü vurgular. Mehti Hüseyin, Azerbeycan edebiyatının ilk tarihsel romanı "Komissserler'i yazmış olması açısından önemli bir yazardır. Yazarın ayrıca, "İntizar"(1944), "Şöhret"(1938-39), "Nizami"(1940) ve "Alev" adlı oyunları vardır.(103)

Çok uluslu Sovyet edebiyatı, 1920'li yılların başında henüz kesin bir bütünlük oluşturmamaktadır. Buna neden olarak, her ulusun edebiyatının çok değişik sorunlarla karşı karşıya olması gösterilebilir. 1930'lu yıllara kadar sürecek olan bu dönemde çok çeşitli anlatım biçimleri ortaya çıkmıştır. Sovyet edebiyatını tek bir anlatım biçimi olarak sunmak ve algılamak girişimleri, sanatın nesnel yasalarını zorlamak anlamına geleceğinden, zaten mümkün değildi. Burada Maksim Gorki'nin şu belirlemesi önemlidir: "...Sovyet edebiyatının sadece Rus edebiyatı olmayıp, bütün Birliğin edebiyatı olduğunu da belirtmek gerekir sanırım. Bizden sadece dil yönünden ayrılan kardeş cumhuriyetlerin yazarları da, kapitalizmin bölmüş olduğu emekçiler dünyasını birleştiren sörüşün etkisi altında yaşadıkları ve çalıştıklarına göre, biz Ruslar sadece sayıca daha çok olduğumuz için nüfusu bizden az olan ulusların yapıtlarını görmezden gelme-

ye hakkımız yok.” (104)

1939 yılındaki Birinci Sovyet Yazarları Kongresi'nden sonra, çeşitli cumhuriyetler arasındaki edebiyat ilişkilerinin geliştirilmesi hız kazanmıştır. Bu konuda Boris Suçkov da, Gorki'ye benzer bir görüşü dile getirir: “Sosyalist gerçekçi edebiyatın temelinde yatan görüşlerin bir birlik içinde oluşu, bu edebiyat yapıtlarının tek tip estetik çizgiler ve üslup özellikleri gösterdiği anlamına gelmez. Yeni edebi yöntem, yazarın, incelediği ve estetik bir yorumlamadan geçirdiği hayatın yanlarını anlaması ve saptamasındaki o bireysel özgürlüğe dayanır.” (105)

Bu bakış açısı, Sovyet cumhuriyetlerinin devrim öncesi de varolan edebiyat geleneklerini, bugünkü çağdaş Sovyet-Rus edebiyatı düzeyine getirmelerine neden olmuştur. Devrimden önce doğru dürüst bir edebiyat geleneği olmayan halklar bile, bugün yalnızca SSCB'de değil, tüm dünyaya adını duyurmuş edebiyatçılar yetiştirmişlerdir. Son yıllarda önemli çıkışlar yapan Kazakistan edebiyatının önde gelen yazarlarından Tahavi Ahtanov'un “Boran” adlı romanına yazdığı önsözde Aytmatov, çağdaş Sovyet edebiyatının bugünkü anlayışına güzel bir örnek oluşturmaktadır: “Beylik sözler döktürmek, hiçbir özelliği olmayan konuları işlemek, meselenin derinine inmemektir, bir tekrarlama, bir çeşit kopyacılıktır. Sanatın kural'larından daha ‘kurnaz olmaya’ çalışmaktır. Bu yö'ä sapan sanatçılar, belirli bir fikri ifade etmek için kullanılmış sözleri, psikolojik durumları genelleştiriyorlar, bayağılaştırıyorlar.” (106)

Çağdaş Sovyet eleştirmenlerinden Surovtsev (107),

(104) M. Gorki, Sovyet Yazarlar Birliği Birinci Kongresi'ne Sunulan Rapordan, “Sanatta Sosyalist Gerçekçilik”, çev: Seckin Cılaçoğlu, Yeni Dünya Yayıncıları: 3, İstanbul 1976, s. 58

(105) B. Suçkov, A.g.y., s. 336.

(106) C. Aytmatov, T.Ahtanov'un “Boran” adlı romanına yazdığı önsözden, çev: Güneş Bozkova, Yar Yayıncıları, Mayıs 1972, İstanbul, s. 6

(107) Yuri İvanoviç Surovtsev (doğ. 1931): Çağdaş Rus-Sovyet edebiyat eleştirmeni ve edebiyat tarihçisi. 1953 yılında vazmova başlamıştır. SSCB halklarının çağdaş edebiyat sorunları ve Sovyet yazarları üzerine inceleme yazıları yayımlanan Surovtsev'in: “Ulusal Sanat ve Ulusal Karakteri” (1987) “Dünya Kültürünün Tarihsel Gelişimi” (1968) gibi inceleme yazıları vardır. Roman ve öykünün kuramsal gelişimi ve yapısı üzerine çalışmıştır “Sür Üzerine” (1962) adlı kitabında çağdaş şiirin lirik ve destansı yönlerini incelemiştir. “Yuhan Smuul” (1964) ve “T.Mikolo Beion'un Şiirleri” (1970) adlı inceleme kitapları vardır.

"Sovyet Edebiyatının Biçimlenmesi" adlı yazısında çeşitli halklardan bir çok şair ve yazarı altalta sıraladıktan sonra, bu yazarları birleştiren şeyin her şeyden çok onların çağdaş insanca: görüşleri ve anlayışları olduğunu vurgular ve şöyle sürdürür yazısını: "Bu görüş; insan yaşamının. bir bütün olarak toplum yaşamının daha iyi, daha temiz ve daha gelişmiş olabilmesi için insandan çok şey beklemesini gerektirir. Ayrıca, toplumdan da çok şey beklemek gerekir. Toplum, içindeki her bireyin tam olarak gelişmesini, sözcüğün en soylu anlamıyla, **insan** olmasını sağlamalıdır." (103)

Ancak. böyle bir gelişmeyi bir başka ülkeden izleyebilenin olanağı son derece sınırlıdır. Değişik cumhuriyetlerin önemli yazarları bir yana, henüz ülkemizde, **Yuri Pavloviç German** (doğ. 1910, **Georgiy Mokayeviç Markov** (doğ. 191 veya **Danil Aleksandroviç Granin** gibi önemli Rus-Sovyet yazarlarının yapıtları bile çevrilmemiştir ve hemen hiç tanınmamaktadırlar.

1926 yılında edebiyata atılan Rus-Sovyet yazarı Yuri Pavloviç German, "Giriş" (1931) adlı romanıyla Maksim Gorki'nin dikkatini çekmiştir. Daha sonra yazdığı "Zavallı Henri" (1934) adlı romanında, Almanya'nın 20. yüzyıl başlarındaki konumunu ele alır. Bir başka romanı olan "Tanıdıklarımız"da. küçükburjuva bireyciliğinin açık bir biçimde yerilişi verilmiştir Yuri German, romanları yanı sıra, birçok uzun ve kısa öykü yazmış ve çağdaş gerçekçiliğin başarılı örneklerini vermiş bir yazardır.

Tarihsel nitelikteki romanı "Genç Rusya" (1952), I. Petro dönemini anlatan bir kitaptır. Birçok roman yazmış olan German'ın son romanları "Bir Yıl" (1960) ve "Benim Sevgili İnsanım" (1961), özel mülkiyetten arınmaya ve yeni insan olmaya yönelişi ele alır. Son romanı olan "Benim Sevgili İnsanım." yapıtları içinde en iyisi olarak gösterilir ve German'ın bu romanı filme alınmıştır.(109)

Georgiy Mokeyeviç Markov da. Yuri German gibi Rus-Sovyet yazardır, ama Markov edebiyata daha geç yıllarda.

(108) Y.İ. Surovtsev, "Socialism and Culture" Progress Publishers, Moscow 1977 s. 87

(109) Kratkaya Literaturneya Ensiklopediya, Moskova 1964. Cilt 2. s. 137.

1936 yılında atılmıştır. "Strogoviy" (1-2. Cilt, 1939-46) adlı romanı 1952 yılı SSCB devlet ödülünü almıştır. Tarihsel bir nitelik taşıyan bu roman, Sovyet iktidarının kuruluşunu konu alır. Markov, "Piyadeler" (1948) adlı uzun öyküsünde, 2. Dünya Savaşında, Japon emperyalizminin bozgununu anlatır. Sibirya üzerine yazdığı öykü ve denemelerini "Maryevka'ya Mektup" (1952) adlı kitabında toplar. Daha sonra Markov, "Toprağın Tuzu" (1-2. Cilt, 1954) adlı romanında yeniden "Strogoviy" romanındaki tema'ya döner. Daha sonra "Baba ve Oğul" adlı romanında politik konulara ağırlık veren Markov, edebiyat sorunlarını içeren "Lev Tolstoy ve Çağımız" (1960), "Çağdaşlık ve Edebiyat" (1963) gibi inceleme kitapları yazmıştır.

Farklı bir konumda olmakla birlikte değinilmesi gereken bir yazar da Mirza Ajdar İbrahimov'dur (doğ. 1911). Azerbeycanlı halk yazarı İbrahimov 1930'lu yıllarda yazmaya başlamıştır. Çok az sayıda sosyo-politik içerikli öykü, şiir ve inceleme yazıları olan İbrahimov, "Hayat" adlı dramasında (1935), sosyal değişikliği konu etmiştir. Daha sonra yazdığı "Madrid" (1938) adlı oyununda ise yazar, İspanya içsavaşını anlatır. "Muhabbet" adlı oyununda da (1942), 2. Dünya Savaşı sırasında halkın yaşadığı zorlukları işlemiştir. Komedî türünde vazdığı "İyi Adam" (1962) ve "Köylü Kızı" adlı oyunları İbrahimov'a büyük ün kazandırmıştır. İbrahimov'un dramlarındaki tipik özellik çok hareketli olması ve karakterlerinin bu hareketlilik içinde keskin ve gerçekçi bir betimlenişle yer almasıdır. İbrahimov, daha önce değindiğimiz Azerbeycanlı yazarlar gibi Azerbeycan'ın sorunları ile sınırlı kalmamış, tıpkı "Madrid" adlı oyununda olduğu gibi, "Günev Öyküleri" adlı dizi öykülerinde de İrlanda'daki bağımsızlık mücadelesini anlatmıştır. Romancı olarak ise İbrahimov, "Gelecek Gün" adlı romanıyla tüm Rusya'da tanınmıştır. 1948 yılında yazılan ve 1950 yılında da Rusça'ya çevrilen roman, İran'daki demokratik güçlerin sahliha karşı mücadelesini konu almıştır. İbrahimov bu romanıyla 1950 yılı SSCB devlet ödülünü almıştır. Merkez olarak şah dönemi emperyalizmini, şahın yüksek onurunun pazarlık konusu olusunu ve şah rejiminin baskılı idaresini konu alan İbrahimov'un en iyi romanı olarak "Büyük Dayak" adlı yapıtı gösterilir. 1957 yılında yazılan ve 1958 yılında da Rusça'ya

çevrilen roman, savaş sonrası kolhoz köylerindeki yaşamı anlatır. İbrahimov'un ayrıca Azerbaycan edebiyat tarihi ve edebiyat incelemeleri üzerine yazıları vardır. (110)

Yine bu dönemde, yani 1910'lu yıllarda doğmuş olan yazarlar içinde Ukraynalı yazar **Mihail Afanasyeviç Stelmah** (doğ. 1912) ve **Emanuil Genrihoviç Kazakyeviç** (doğ. 1913-öl. 1962) önemli yapıtlar vermiş yazarlardır. Edebiyata 1930'lu yıllarda uzun ve kısa şiirler yazarak başlayan Kazakyeviç, ilk yapıtlarını İbranice vermiş olması yönünden ilginç bir yazardır. "Yıldızlar" adlı Rusça olarak yazdığı ilk romanı (1947), Kazakyeviç'e büyük ün kazandırmıştır.

Bir romancı olmamakla birlikte **Nikolay Dmitriyeviç Kondratyev** de bu kuşağın önemli yazarlarından. 1935 yılında yazarlığa başlayan Kondratyev, hemen tüm Sovyet yazarları gibi 2. Dünya Savaşına katılmış ve gazetecilik yapmıştır. 1943 yılında, "Leninograd Önlerinde Bir Kahraman: Klim Matuzov" ve "Görmüş Geçirmiş Asker İvan Konişev" adlı iki deneme kitabı dizi halinde yayınlanır. Belgesel, tarihsel kitaplar üzerinde çalışan Kondratyev'in ayrıca çocuklar için yazdığı "Tuğay Komutanı Yudin" (1958), "Güvenilir Dost" (1963) gibi kitapları vardır.

Aleksandr Mihailoviç Borşagovski'nin (doğ. 1913) ise en önemli romanı 1913 yılında yazdığı "Rus Bayrağı" adlı tarihsel romanıdır. Gazeteci bir ailenin çocuğu olan Rus-Sovyet yazarı Borşagovski, bu romanında Rusların İngiliz filosuna karşı kazandığı zaferi konu almıştır.

1910'lu yıllardan başlamak üzere ele aldığımız ve bundan sonra değineceğimiz Sovyet yazarlarının bir-kisi dışında, tanıtı dışında bir derinleşmeye gitme olanağımız bulunmamaktadır. Hemen coğu hala yaşamakta olan veya en azından son dönemlerine ait elimizde yeterli bilgi bulunmayan bu yazarlar, en doğru biçimde, bundan en az yirmi-otuz yıl sonra cereñince değerlendirilebilecektir kanısındayım. Aslında bu kanıya tek başıma da varmış değilim. Yine aynı kısıktan bir yazar olan **Sergey Pavloviç Zaliain'in** "Çağdas Rus Nesri Üzerine Birkac Söz" başlıklı yazısındaki birkac cümle, konuyu veterince açıklıyor. Sözle yazıyor Zaliain: "...bana övle geliyor ki, eğer bir edebiyat, olağan yaşamını

sürdürmekteyse, yani durmadan yeni yapıtlar yaratmaktaysa, çağdaş biçimler aramaktaysa, eski gelenekleri işleyip geliştirmekteyse, bu çağdaş edebiyatın bir özetini ya da tam bir genel dökümünü vermek büsbütün olanaksızdır.

Ve belki de ancak on yıl geçtikten sonra bugünün edebiyat sürecini bir bakışla kavramak, bugünün yapıtlarını -o da yaklaşık olarak- benzerliklerine, ya da tam tersine, ayırımlarına göre bir sıraya koymak, onları şu ya da bu ölçüte göre birbirleriyle karşılaştırmak, şu ya da bu yazarın arkasında gizli olan şeyin ne olduğunu ve bu yazarın anayurt yazınına gerçekten ne getirdiğini açıklamayı denemek olanğı bulunacaktır".(111)

Sergev Pavloviç Zaligin (doğ. 1913). Sovyet edebiyatının son yıllarda en çok dikkati çeken isimlerinden biridir. 1929 yılında yazarlığa başlayan ve 1936 yılına kadar sistemli bir biçimde yazılarını yayınlayan Zaligin'in ilk kitabı "Öyküler", Omsk kentinde yayınlanır. Savaş yıllarında ülkesinin kuzey bölgelerinde su mühendisi olarak çalışan Zaligin, birçok coğrafya araştırma gezilerine katılmıştır. Buralarda kazandığı zengin deneyimlerle ikinci kitabı olan "Kuzey Hikayeleri"ni yayınlar. (1947) "Bu Yılki Bahar" (1954) ve "Kırmızı Yonca" (1955) adlı denemelerinde önemli sorunlara değinen Zaligin'in "Görgü Tanıkları" (1956) adlı öykü kitabı, görgü tanıkları üzerine vergili bir dille yazılmıştır. 1956 yılında Çin'e yaptığı geziden sonra Zaligin, deneme ve izlenimlerini bir kitapta toplamıştır. 1962 yılında "Noviy Mir" dergisinde "Altay Patikaları" adlı ilk romanı yayınlanan Zaligin, bu romanında, doğa ve insan arasındaki savaşımı ve Altay yöresindeki izlenimlerini anlatmıştır. (112)

"İrtiş" adlı uzun öyküsünde ise Zaligin, bir Sibiry köyündeki kollektifleştirme çabalarını, öykünün kahramanı Stefan Çausov'un ağzından aktarır. "Kasırga" (1967-68) adlı romanında içsavaş sırasında Sibiry'da Kolçak ordularını anlatır ama roman daha çok 1930'lu yıllardaki kahraman kavramına uygun düşen, yani sarsılmaz bir iradeye sahip.

(111) Sergev Zaligin, "Çağdaş Rus Nesri Üzerine Birkac Söz". Çev: Atıl Behramoğlu. Yazko Çeviri. Kasım-Aralık 1981, Sayı 3, s. 86.

(112) Kratkaya Literaturnaya Ensiklopediya. Moskova 1964. Cilt 2. s. 983-84.

mert Sovyet vatandaşını canlandıran, köylü kökenli komutan Efrem Metçeryakov'un çevresinde gelişir.

Son dönem yapıtlarından "Komisyon" adlı romanında Zaligin, bu kez devrim sonrasında kolektifleştirmeyi işler. Zaligin'in yapıtlarındaki genel özellik, toplum ve birey sorunlarına büyük bir derinlikle yaklaşması, bunu edebiyat kuralları içerisinde başarıyla gerçekleştirmesidir.

1910 kuşağında doğmuş yazarlar içinde **Anatoliy Naumoviç Ribakov** (doğ. 1911), **Natan Samoiloviç Ribak** (doğ. 1913), **Aleksandr Borisoviç Çakovski** (doğ. 1913), **Sergey Sergeyeviç Smirnov** (doğ. 1915), **Aleksandr Andreyev** (doğ. 1915), **Yanka Bril** (doğ. 1917), **Danil Aleksandroviç Granin** (doğ. 1918), **Aleksandr Terentyeviç Gonçar** (doğ. 1918), **Mihail Nikolayeviç Alekseyev** (doğ. 1918) Sovyet romancılığına birçok yenilikler getirmiş önemli yazarlardır.

Gerçek adı Vasili Dimitriyeviç olan **Aleksandr Andreyev**, edebiyat çalışmalarına 1942 yılında başlamıştır. Savaşla ilgili öykülerini, savaş muhabirliği sırasında kazandığı deneyimlerden oluşturmuştur, sözelimi "Uzak Baharlar" (1950-55) adlı kitabı bu tür öykülerinden oluşmuş bir kitaptır. İlk romanı "Geniş Akıntılar" (1953) adını taşır. Uzun öyküsü "Yaşamayı Çok İstiyorum" (1958) ile, "Geniş Akıntılar" romanı işçileri konu alır.

Yine bir Rus-Sovyet yazarı olan **Granin**, 1940 yılında Leningrad Politeknik Üniversitesinin elektromekanik bölümünü bitirmiş ve 1949 yılında da yazı hayatına atılmıştır. İlk öykülerinde mesleğinin genel sorunlarını yansıtan Granin, "Mühendis Korsakov'un Zaferi" (1949) adlı öyküsünde Sovyet mühendisleri ile Amerikalı mühendisleri karşı karşıya getirir.

"İkinci Varyant" (1949) adlı öyküsünde Granin, genç öğrencilerin tez savunularını konu almıştır. En önemli romanlarından biri olan "Arayıcılar"ın kahramanı (1954), bürokrasiye ve kariyerizme karşı öncü bir tipi simgeler. Daha sonra Granin, kendinden önce birçok kez yazılmış olan bir konuyu, köydeki kolhozların yaşamını inceleme konusunu "Düğün Sonrası" adlı romanında işleyen Granin, bu alanda çağdaşlarından ve öncellerinden daha büyük bir başarı kazanarak, çağdaş gençliğin gelişimi ve eski kuşağın çık-

mazlarını kavraması yönünden önemli bir moral kaynağı oluşturan bir yapıtı ortaya koymuştur.

"Felâkete Gıdıyorum" adlı romanında ise Granin (1962). kendi eğitim dönemindeki yakın çevresini anlatır. Roman, genç iki tipin; sabırlı ve temkinli Krilov ile kariyerist Tulın'ın çevresinde gelişir. Granin, yurtdışı gezilerini "Yaroslav Dombrovski" (1951) gibi öykülerinde anlatmıştır. (113)

Köy kökenli Rus-Sovyet yazar **Mihail Nikolayeviç Alekseyev**, 1938-1955 yılları arasında Sovyet ordusunda görev yapmış olması nedeniyle olacak. kısa ve uzun öykülerinin hemen tümü askeriye ve savaş üzerinedir. İlk romanı "Askerler" (1951-53), 2. Dünya Savaşı ile ilgilidir. "Tabur" (1959) adlı öyküsünde, savaş sonrası yıllardaki genel yaşamı ve eğitimi, bunun yanında da savaş geleneklerini anlatır. Yine "Mirasçılar" (1957) adlı öyküsünde aynı konuyu işler. Alekseyev'in. "Bizim Teğmen" (1955), "İki Arkadaşlar" (1958) gibi, savaş konularını içeren birçok öykü kitabı vardır.

Belorusyalı yazar **Yanko (Ivan Antonoviç) Bril** (doğ. 1918), edebiyat yaşamına 1938 yılında atılmıştır. 1941 yılında savaşa katılan ve aktif görev alan yazar, ilk yapıtlarında Belorusya'nın ağır yaşam koşullarını gerçekçi bir dille anlatmıştır. "F Zabalotye Svetaet" adlı uzun öyküsü ile SSCB devlet ödülünü almıştır (1952). Bril bu öyküsünde, Batı Belorusya köylerinin sınıf savaşımını anlatır. "Na B:stryanke" (1954) adlı öykü kitabında da Bril, Sovyet gençliğinin yumuşak yürekliliğini ve düşlerinin sıcaklığını lirik bir dille anlatmıştır. "Galya", "Benim Toprağım", "Karakaslı Kız" gibi uzun öykülerinden başka Bril'in çocuklar için yazdığı birçok yapıtı vardır. (114)

1910'lu yıllarda doğmuş yazarlar içinde en çok adını duyuranlardan biri de **Aleksandr Terentyeviç Gonçar**'dır (doğ. 1918). Ukraynalı yazar Gonçar, edebiyat yaşamına tıpkı Bril gibi, 1938 yılında başlar. Bu yılda "Kiraz Çiçekleri", "İvan Mostovoï" adlı öyküleri yayınlanır. Gonçar'ın giderek yetkinleşen yazarlığı, kendine özgü güçlü karakterler ortaya koymasını sağlamıştır. Yapıtlarında romantik tonda bir şiir dili egemendir.

(113) A.g.v., s. 327.

(114) Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya, Moskova 1962, Cilt 1. s. 752.

1946 yılında "Alpler" adlı kitabını yayınlayan Gonçar, 1948-49 yılları arasında yazdığı "Zlata Praga" adlı üç bölüm-lük romanı ile SSCB devlet ödölüne layık görölmüştür.

"Bayraktarlar" adlı romanı, içsavaş yılları üzerine yazıl-mış en iyi romanlardan biri olarak anılır. Roman, Sovyet or-dusuna ait bir gemide başlar ve Çekoslovakya içsavaşını merkez alarak gelişir. "Bayraktarlar" adlı romanın hemen aynı tema'sını işleyen "Toprak Homurduyor" (1947) adlı uzun öyküsünde Gonçar, komsomolda görevli bir kız olan Lyala Ubiyvovik ve arkadaşlarının istilacı güçlere karşı dire-nişlerini işler. Sert ama aynı zamanda lirik bir öykü olan "Toprak Homurduyor", 1956 yılında, "Partizan Kıvılcımı" adı ile filme alınmıştır.

Daha sonraki yıllarda Gonçar, yayınladığı öykülerini "Dağ Otüyor" (1949) adlı bir kitapta toplamıştır.

Usta bir yazar olan Gonçar, yapıtlarında Ukrayna'nın ağır yaşam koşullarını başarılı bir biçimde betimlemiştir. "Damga" (1952) adlı öyküsü, bir halk kahramanının devrim için yaptığı mücadeleyi konu alır. "İnsan ve Silah" (1960) adlı romanında, içsavaşın ilk ayında gelişen olayları işle-miştir. Romanın kahramanı "Tronka", çağın koşullarına uy-gun bir kişiliktir. Büyük bir düş gücüyle ve yazarın hemen tümüyle kendini vererek yarattığı bu canlı kahraman, roma-na SSCB'nin en büyük edebiyat ödölünü kazandırmıştır. Ro-man, birbirine bağlı 12 öyküden oluşmaktadır. Gonçar, ken-dine özgü yaratıcılığını ve bu yaratıcılık içindeki lirizmini ve romantizmini ustaca kullanarak, insanın günlük yaşamı ile gerçek yaşamın ortaya çıkışını birleştirebilmiş bir yazar-dır. (115)

1910'lu yıllarda doğan yazarlar içinde adını SSCB dı-şında en çok duyurmuş olan yazar, hiç kuşkusuz **Konstan-tin Mihaiyoviç Simonov**'dur, (1915-1979). 1938 yılında Mak-sim Gorki Edebiyat Enstitüsünü bitiren Simonov, yazarlığa "Pabeditel" (Kazanan, 1937) adlı poemleriyle ve Nikolay Ostrovski üzerine yazdığı "Kara Pavel" ve benzeri yazıla-rıyla atılmıştır. Şiirlerini "Geleceğin İnsanları" (1938), "Yol-culuk Şiirleri" (1939) adlı kitaplarında toplamıştır.

1939 yılında Simonov, Hazar Gölü kıyılarına gitmiş ve orada bir Ermeni gazetesinde çalışmıştır. İlk dönem poemlerinde ve şiirlerinde devrim mücadelesini çağdaş bir duyarlılıkla ele almış ve ele aldığı bu konuları tumturaklı bir anlatımla, sanki gelecek olan savaşı duyumsamışcasına işlemiştir.

Özellikle savaş öncesinde yazdığı "Bir Aşkm Öyküsü" (1940) ve "Bizim Kentten Bir Soylu" adlı oyunlarında Simonov, örneğin bu dramlarındaki kahramanı Sergey Lukonin'in kişiliğinde, çağın kahramanı tipini çizmiştir. Bu kahraman; dayanıklı, yiğit, güçlü ve canlı bir tip olarak ortaya çıkmakla, daha önce birçok yazarca biçimlendirilmiş kahraman kavramının yinelenmesini yeniden gündeme getirmektedir. Ancak, yine aynı Simonov, 1954 yılındaki Sovyet Yazarları Kongresi'nin ikincisinde; Sovyet edebiyatının girdiği bunalımdan, ancak "olumlu kahraman"m ortadan kaldırılmasıyla çıkmanın mümkün olabileceğini savunacaktır.

Ekim devriminden sonra, Sovyet edebiyatında başlayan romantik akım, 1920'lerin sonuna doğru yerini belgesel nitelikteki romanlara bırakmıştır. Gerçi devrim sonrasındaki romantiklik içinde de belgesel nitelik görülmektedir ama, bu giderek yoğunlaşır. 1920'lerin sonuna doğru belgesel nitelikteki romanların yoğunluk kazanmasına; 1. Dünya Savaşı'nın, devrimin ve ardından gelen içsavaşın neden olması kadar, bu karışıklıklar içinde sivrilen halk kahramanlarının, 1920'lerin başında hemen tüm yazarlarca konu edilmesi ve bunların arasında Serafimoviç, Furmanov gibi yazarların olağanüstü başarı kazanmış olmaları, bir başka neden olarak gösterilebilir. Ancak, başarılı örnekleri verilen bu türün bir gelenek haline gelmesi sonucunda, Sovyet romancılığında hissedilir bir tıkanma sözkonusu olmuştur. Çünkü, ele alınan kahramanların, yazarın öznelliğinden kaçamaması sonucu, belgesel nitelikte yapıtlar yerine destansal nitelikte yapıtların ortaya çıkması zorunlu hale gelmiştir. Öyle ki, neredeyse yazılan her yapıt kadar halk kahramanı ortaya çıkmıştır. Bu da giderek, toplumcu gerçekçilikle olumlu kahraman arasında doğru bir ilişki kurulmasına kadar sürüklenmiştir.

Konstantin Simonov, belgesel nitelikte romanlar yazdığı halde, "olumlu kahraman" kavramına karşı çıkan ve 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki yapıtlarında bu tiplmeyi hemen hiç

kullanmayan bir yazardır. Simonov'a göre böyle bir kahramanın herhangi bir sanat yapıtında olması, kahramanın bütün olumlu özelliklerini üzerinde taşımasını gerektirmektir. Tersine, kahramanlar sıradan insanlar gibi davranmalıdır. Yaratılmak istenen olumlu kahramanlar tüm Sovyetler Birliği'nde yaşayan diğer insanlardan çok farklı çizgilere sahip olamazlar, olmamalıdır.

Aslında bu ilke, 1950'li yılların sonlarına doğru birçok yazar tarafından benimsenmiş ve uygulanmaya başlanmıştır da. Yazarların insanlığın kendilerine bıraktığı tüm birikimlerden yararlanması gerektiği kabul edilmiş durumdadır. Daha önceki dönemde yaratılan "olumlu kahraman" tipleri, sonraki yıllarda "Sovyet Edebiyatı" denince, "yiğit işçi tipleri"nin akla gelmesine ve bütün dünyada yaratılan "bağnaz ve güdümlü" bir edebiyat olduğunun şimşek gibi beyinlerde çakmasına, sonuç olarak da Sovyet edebiyatına her dönemde kendini kanıtlamış birçok yazar olmasına rağmen kuşkuyla bakılmasına neden olmuştur.

Kaba anlamda ele alındığında, geleneksel edebiyat ile yenilikçi edebiyat çekişmesi henüz birbirleri üzerinde üstünlük sağlayamamışken, 2. Dünya Savaşı, her iki edebiyat akımının da bunalıma girmesine neden olmuştur. İnsanlara daha mutlu ve özgür bir dünya sunmayı vaad eden 20. yüzyılın, 50 milyon kurban alan bu son gösterisi, sanatın da işlevini belirlemesi gerektiğini vurgulayan çok yönlü bir düş kırıklığı oluşturmuştur. Bu düş kırıklığı, doğal olarak, kabaca ele aldığımız her iki akımın da sivrilmesine neden olmuştur. Yenilikçi edebiyat adı altında andığımız edebiyat kendisine bir kâbus evreni yaratıp oraya sığınmayı uygun görürken, ya da bireyi, sözgelimi, Camus'nün Mersault'u gibi toplumdışı olmaya zorlarken; geleneksel edebiyat da, örnekleri ancak mitolojilerde ve destanlarda görülebilecek kahramanlar yaratma voluna gitmiştir. Bu durumda, en azından doğalcılığa bir öykünme sözkonusudur.

Doğalcılık sözkonusu olunca, yeniden belgesel romanlara değinmek gerekir. Çünkü, doğalcılık ile belgesellik arasında çok ince bir çizgi vardır ve bu çizgi eğer farkedilmezse, yazarını doğalcılığın kucağına rahatlıkla itebilir.

Hrapçenko'ya göre belgesel tür edebiyata yoğun ilginin nedeni, herşeyden önce, geçmişe ilişkin gerçeği, neyin kur-

gusal ve neyin öykü öğeleriyle bezenmiş olduğunu birbirine karıştırmadan öğrenme isteğidir. (116)

Yazar, ele aldığı konusunu okura sunarken, hem geçerli çözümler getirmeli, hem de, sözgelimi, içsavaş yıllarını anlatan belgesel romanlardaki gibi, "kahramanlar" hakkında doğru bilgileri verebilmelidir. Belgesel romanların, bugünün bakışıyla dünün yazılması demek olduğu düşünülürse, bugünün düşünce sürecinden yazarın kendini soyutlaması mümkün değildir. O halde, belgesel roman yazarı, geçmişe ait bir olayı yazıya dökerken, bulunduğu koşulların çerçevesi içinde, geçmişe müdahalede bulunmaktan kaçınamayacaktır. Bu da, zorunlu olarak kahramanına müdahaleyi gerektirecektir. Ya da yazar, olguların seçiminde taraflı davranmak zorunda kalacaktır.

Hrapçenko, belgesel edebiyata ilgi duyanların, yalnızca bu edebiyatın okuyucuya yaşama ilişkin gerçekleri gösterebileceğine ve gerçeği bozacak (tahrif edecek) özellikteki çeşitli bilinç ve düşüncelerin etki alanı dışında olan belgesel edebiyat türünde gerçeğin var olduğuna inandıklarını yazar ve şöyle devam eder: "İtiraf etmek gerekir ki, bu tür düşünceler, belgesel sanatın başarısının yayılmasında ortaya atılan söylencelerden biridir. Hiç kuşkusuz bu sanat -en iyi örneklerinde- etkili bir biçimde gerçeğe uygunluğu verir. Ama, belgesel sanat, gerçeğe maledilmiş olanı ortaya çıkartacak, kendine özgü bir konuya sahip değildir ve önemli olan, belgesel sanatın, çağımızın düşünce sürecinden asla yalıtılmamasıdır." (117)

Konstantin Simonov'un romanlarında, belgesel romanlarda görülen bu genel güçsüzlük hemen hemen en aza indirgenmiş durumdadır. Çünkü Simonov, belgesel romanlardaki anlatılan olayların, geçmişte, alındığı olguların gerçekliğine tıpa tıp uyması için özen gösterirken, öte yandan, gerçeği olduğu gibi yansıtamayacağını da farkındadır. Yani, Simonov için imgelerle nesneyi yakalayabilme olanağı yoktur. Böyle olunca da yazar, yine genel olarak belgesel romanlarda kul-

(116) M.B. Hrapçenko, *Literatura i İskustvo f Sovremennom Mire* (Çağdas Dünyada Edebiyat ve Sanat) Noviy Mir Moskova 1977 sayı: 9 s. 252 (Rusca).

(117) A.g.v., s. 253.

lanılan yöntemle, yani, tamamlayıcı imge üretme yoluna başvurur. İşte bu noktada Simonov, kullandığı tamamlayıcı imgelerin seçimini, dünya görüşü doğrultusunda yapar. Bunu okura duyumsatmamakla da Simonov, gerçeği olduğu gibi yansıtmak amacıyla olmadığını vurgulamış olur.

Ancak Simonov'un, belgesellik konusunda ısrıklı söyleşileri vardır. Ünceleri Simonov, kendisine yöneltilen belgesel nitelermeleri kabul etmemiştir: "Belgesel sözünü kabul etmiyorum. Bir yapıt romansa belgesel değildir. Gerçek olayları yazdım. 1941'de Almanlar Rusya'daydı. 1945'de biz Almanya'daydık. Ne yaşadıysak onu yazdım. Gerçi romanımın kahramanı tasarımsal. Ama gökten inmiş de değil. Temelinde benim görüşlerim yatıyor. Muhabir olmamın yararı dokundu. Kendi deneyimlerimden malzeme topladım." (118)

Öte yandan, belgesellik konusunda kendisiyle Türkiye'de yapılan bir konuşmada ise Simonov: "...yeni bir olay var dünyada ve ülkemde: Dökümanter edebiyata büyük bir ilgi. Bu yönelişin insanları gerçeğe yaklaştırmak isteğinden kaynaklandığını sanıyorum. Tarihe eleştirici bir yaklaşım ve tarihi dökümanter olarak görme isteğinden kaynaklanıyor." (119)

Simonov'un sözlerinde büyük bir çelişki olmamakla birlikte, belgesel romanı olumladığı belli olmaktadır.

Ama, Simonov'u belgesel romanlar yazmasından çok, savaş romanları yazarı olarak anmak daha doğru olacaktır. Öyle ki, vazdığı savaşa ait romanlarıyla Simonov, şairliğini kendi kendine gölgede bırakmış bir yazardır. Oysa, "Bekle beni ve ben döneceğim/Yalnız çok bekle" dizeleriyle başlayan ünlü şiirinin, savaştan sonra milyonlarca insanın cebinden çıktığı söylenir. Bu, küçümsenemeyecek bir başarıdır. Çünkü bu şiir, bir yazarın ya da ozanın savaşı etkilemesinin en büyük kanıtıdır. Simonov kadar hiç bir Sovyet yazarı savaşı bu denli etkilememiştir.

Çağdaşları gibi Simonov da savaş muhabiri olarak 1941-45 yılları arasında batı cephesinde "Krasnaya Zvezda" adlı yayın organında görev almıştır. Bu sayede de Simonov, büyük bir belgesel arşive sahip olmuştur.

(118) Kemal Özer. Sanatçılarla Konuşmalar Çağdaş Yayınları, s. 22.

(119) K. Simonov, Edebiyat Cephesi, 1-15 Eylül 1979. Alıntıyı yapan: Ataç Behramoğlu Türk Dili Dergisi, Yazın Akımları Özel Sayısı, s. 397.

Savaş, hemen tüm Sovyet yazarlarını derinden etkilemiştir. Bunun sorucunda aq. yapıtlarında savaş konusunu işleyen bir çok Sovyet yazarı 1918'li yıllara kadar bu gelenegi sürdürmüştür. Ama, savaş konusunu Simonov kadar yoğun işleyen bir başka Sovyet yazarı daha göstermek güçtür. Simonov'un hemen tüm yapıtlarında savaşın izleri vardır. Savaş konusunun işlenişinde Simonov, batılı yazarlardan, sözelimi Ernest Hemingway veya André Malraux'dan farklı olarak, bağımsızlık için savaşan bir ulusun savaşını anlattığından, zorunlu bir duyarlılık ve daha gerçekçi bir yaklaşım kullanmıştır. Hemingway ve Malraux; her iki yazar da savaşın tüm iğrençliklerini, acılarını ve hepsinden önemlisi insanın insanı yok edişini yapıtlarında işlemişlerdir. Ama Simonov için kendi yurdunun savunması bütün bu genel sorunlara ek olarak ama, onların üstünde bir yerde kendini gösterir. Üstelik, Simonov gibi hemen tüm yapıtlarını savaş konusıyla temellendiren bir yazarda bu öznellik daha da önemli olmaktadır. Çünkü, Simonov için Malraux veya Hemingway'den farklı olarak, yani, onların değindiği tüm insanlık sorunlarına ek olarak, kendi yurttaşlarının gözlerinin önünde öldürölmesi sözkonusudur.

Kendi ülkesinin yazarlarıyla karşılaştırıldığında ise Simonov, örneğin Şolohov'dan daha evrensel boyutta savaş tablosu çizmiş bir yazardır. Sanatçı olarak her iki yazarı karşılaştırmak, büyük bir yanlışlığa düşmek demektir. Ama, savaş sözkonusu olunca, Şolohov'un çok dar bir alanda kaldığı bu konuda Simonov ile boy ölçüşmesinin güçlüğü ortadadır. Şolohov'da sanki, savaşın sürükleyip getirdiği kötölüklerin, Don Nehri kıyılarında ve Kazak köylerinde yarattığı yıkımlar, savaşın dışında, kendiliğinden gelişen konular gibidir. Simonov'da ise, kötölükleri Ukrayna'dan Vladivostok'a kadar duyumsatan savaşın tam göbeğindeki karmaşa vardır. Öte yandan, Ehrenburg'da bu, tıpkı Hemingway'de, Malraux'da veya Barbusse'de olduğu gibi, savaşa üçüncü bir gözlemci olarak bakma biçiminde ortaya çıkar. Tıpkı Malraux'un İspanya içsavaşını anlattığı gibi, Ehrenburg da Paris'in düşüşünü anlatmıştır.

Sovyet edebiyatında savaş anlatan ve bu sayede yazarını ölümsüzleştiren bir çok roman vardır. Bunlardan biri de, **Vasilij Semenoviç Grossman**'m (1905-1964) "Halk Ölümsüz-

dür" (1942) romanıdır. Vasilıy Grossman da, tıpkı Simonov gibi "Krasnaya Zvezda"nın savaş muhabiri olarak savaşa katılmış ve romanını cephedeyken yazmıştır.

2. Dünya Savaşı yıllarında Simonov, "Krasnaya Zvezda"nın savaş muhabirliğini yaparken, en önemli şiirlerini de savaşın ilk yılı içinde vermiştir. "Bekle Beni", "Seninle ve Sensiz" gibi yoğun duygusalılık taşıyan bu şiirleri, savaşın acılarını yansıtmada son derece etkileyici örneklerdir.

Simonov'un romancılığı ise oldukça geç başlamıştır. İlk romanı olan "Silah Arkadaşları"nı 1952 yılında yayınlayan Simonov, daha sonra bu romanının devamı olan "Yaşayanlar ve Ölüler" (1959) romanını yazar. 1956-61 yılları arasında, otobiyografik niteliği olan, savaş yıllarındaki izlenimlerini "Güney Öyküleri" adı altında toplar. 1963-64 yılları arasında ise, üçlemesinin son kitabı olan ve "Yaşayanlar ve Ölüler"ın devamı sayılan "İnsan Asker Doğmaz" romanını yazar.

"Anayurdun Dumanı" (1947) adlı uzun öyküsünde Simonov, 1941 yılında savaşa katılan, üç yıl çarpıştıktan sonra, üç yıl da yurtdışında görevde kalan Pyotr Semyonoviç Barsargin'in, izinli olarak yurda dönüşünü anlatır. Simonov bu uzun öyküsünde, savaş sonrasında kendisi gibi yurtdışında görevde kalan subayları ve sorunlarını anlatmaktadır. Simonov'un bu öyküsüne girişi Charles Dickens'i andıran bir gerilim taşımaktadır. Ama, Dickens'de görülen dışsal gerginliğe karşın, Simonov'da içsel (ruhsal) bir gerginlik daha belirgindir. Öte yandan, Simonov'un sağladığı müthiş aerginliğin yanında, olağanüstü bir yalınlık vardır. Kahramanlarının tepkileri insancadır. Zaman zaman Peçorin gibi davranışlar gösteren Barsargin bile, Peçorin'in olağanüstü duyarsızlığının aksine, etten-kemikten vapılı olduğunu ve üzerinde insana özgü tüm gerilimleri tasıdığını duyumsatır.

"Belki de, diye yazıyor Konstantin Simonov, bazı okurlar için kitaplarımda aşırı derecede bivoğrafik ayrıntılara girdiğim ve cephede söyle bir karşılaştığım insanların gelecekleri üzerine yaralar yürüttüğüm izlenimi uyandırabilir. Oysa, anımsatmak istediğim, insanlığın bu berisanlık vargısının, savaşın en trajik bölümlerinden biri olduğudur." (120)

(120) V. Kosolapov Voennle Dnevnik Konstantin Simonova (Konstantin Simonov'un Savaş Günlükleri) Novıy Mir, Moskova 1978 sayı : 2, s. 261 (Rusça).

K. Zelinski, Konstantin Simonov'un romanlarının. Sovyet halkının ulusal savaşını konu edinen muazzam bir tablo olduğunu belirtir ve şunları ekler: "Tarihsel malzeme, bu romanlarda çeşitli yönlerden ele alınır. Okur, roman kahramanlarının peşine takılıp Murmansk'dan Kırım'a, Moskova'dan Polonya ve Almanya'ya kadar, tüm cepheleleri dolaşır." (121)

Konstantin Simonov, yalnızca Sovyet edebiyatının değil, aynı zamanda dünya edebiyatının da en büyük savaş romancısıdır. Bu anlamda Tolstoy'dan da, Şolohov'dan da, Hemingway'den de, Malraux'dan da ileride olduğu gibi, kendinden sonra gelecek Tendryakov, Bondaryev, Baklanov gibi savaşa ilişkin yazan diğer Sovyet yazarlarından da ileridedir.

Vladimir Federoviç Tendryakov (doğ. 1923) ilk öyküsünü 1948 yılında, "Benim Takımın İş'i" adıyla yayınlamıştır ve öykü 2. Dünya Savaşını konu alır. Savaş sonrasında yazdığı, örneğin, "Yatık Taşın Altında" (1954) gibi öykülerinde yalın bir anlatım ve özgün bir üslup kullanmasıyla dikkati çeker. "Çukurlar" (1956), "Sık Düğüm" (Saşa Yaşama Başlıyor adı altında 1957 yılında filme alınmıştır) gibi öyküleri Tendryakov'un ülke çapında tanınmasına neden olmuştur.

İlk büyük romanı "Günün Ardından Koşmak" (1959) okullardaki eğitim sorununu ele alır. Tendryakov, ikinci romanı "Nefertit'le Ronda'yu" 1964 yılında yayınlamıştır. (122)

Yine savaşa ilişkin konulara ağırlık verene, ancak Simonov veya Grossman gibi bütünüyle belgelere dayanan roman yazmak yerine, romanlarına psikolojik unsurları ve savaş sonrası yürütülen soğuk savaşın etkilerini katarak, daha zengin bir bileşim ortaya koymaya çalışan **Grigori Yakovleviç Baklanov** (doğ. 1923) ve **Yuri Vasilyeviç Bondaryev**, 1920'li yıllarda doğan kusağın en önemli iki yazarıdır.

Grigori Yakovleviç Baklanov, 1950 yılında yazı yazmaya başlamıştır. 2. Dünya Savaşına da katılan yazar, 1951 yılında Gorki Edebiyat Enstitüsünü bitirmiştir. Öykü ve denemelerinde savaş sonrasında köylerdeki kolхозları konu alır. Örneğin, "Dokuz Gün" (1959) ve "Mvortvie Sramu Ne İmut" (1961, Üskûtu Mevtaküm Bilhayr) (123) adlı uzun öykülerinde, savaş

(121) K. Zelinski a.g.v. s. 313.

(122) Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya, Maskava 1972, Cilt 7, s. 464.

(123) E.M.E. Mustafayev ve V.G.Scerbinin Rusca-Türkçe Sözlük, Savetskaya Ensiklopediya Maskava 1972 s. 295.

yıllarını anlatır. Baklanov'un en belirgin özelliği; sıradan insanları, savaşın tekdüze günlüğü içinde betimlemesidir.

"Baklanov'un sanatsal üslubunun karakteristik özelliği, kapalı bir alan içinde gelişen çelişik ayrıntıların derin psikolojik analizlerine girmesidir." (124)

Baklanov. 1970'li yıllarda yazdığı "Sonsuzca Ondokuz Yaşındakiler", "İki Kış", "Bir Karış Toprak" gibi romanlarında toplumsal sorunlara değinir.

Yuri Vasilyevic Bondaryev ise, 1944 yılında Baklanov gibi savaş muhabiri olarak çalışmıştır. 1951 yılında Gorki Edebiyat Enstitüsünü bitiren Bondaryev. 1949 yılından itibaren yazmaya başlar. İlk yapıtları "Genç Kumandanlar" (1956) adlı kitabında topladığı öyküleridir. Bondaryev, aynı kuşağın yazarı olmakla birlikte, Baklanov'dan daha fazla savaş konularına değinmiş bir yazardır. "Büyük İrmağın Üzerinde" (1953), "Batoryalar Ateş İçinde" (1957) ve "Son Yayılım Ateşler" (1959) adlı uzun öykülerinde Bondaryev. erlerin, savaşta gösterdikleri kahramanlıkları ve savaşın getirdiği psikolojik çöküntüleri işler. (125)

Savaş sonrası ünlü bir yazar olarak Almanya'ya çağırılı giden Nikitin'in, savaş sırasında Almanya içlerinde teğmen olarak savaştığı sıralarda tanıştığı ve aşık olduğu Emma ile yeniden karşılaşması çevresinde gelişen "Kıyı" romanında Bondaryev, savaşın korkunçluğu ve acıları yanında, özellikle ilk bölümde. Almanya'nın yozlaşmış yaşamına değinir. Kendi ülkesi ile pek açık olmayan karşılaştırmalara gider ve özellikle de iki ülke arasındaki ayırımın nedenleri üzerine herhangi bir yorum yapmamaya dikkat eder. Bondaryev'in amacı yansıtmak ve beklemektir.

Bondaryev için sanatın nasıl olması gerektiği sorunu açıktır: Ona göre sanat bir dev aynası gibi insanların bütün duyularını büvütür. Bir kitap açan insan, bir dev aynasının derinliklerinde, ikinci bir yaşama bakmaktadır. Yazarın bütün rolü, bu dev aynasını hazırlamaktır. İnsan, kitapta kendine uvaun bir kahraman ve düşüncelerine vanıt verecek besleyici yankı arar ve Bondaryev'e göre elinde olmadan kitapta öz-

(124) Kratkaya Literaturaya Ensiklopediya, Maskava 1962, Cilt 1 s. 413.

(125) A.g.y. s. 688

deşleştiği insanın sonu ile kendi sonunu, onun erdemleri ile kendi erdemlerini, üstünlükleriyle zayıflıklarını karşılaştırır. Kitap okurken duygulanan, ağlayan, gülen, kızan, kuşkulanan, acıyan, kısacası kitap ile konuşan bir kişi çıkar ortaya.

Yine Bondaryev'e göre sanat, çelişkili insan duygularını, tutkularını, isteklerini anlatan, ruhun uçuşlarını ve düşüşlerini saptayan tarihsel bir ansiklopedidir. Simonov'dan farklı olarak Bondaryev, belgelerin roman yapısını oluşturmaya ek olarak içinde, aşk ve nefretin, yengi ve yenilginin, bezginlik ve savaşın, zulüm ve insancılığın, cesaret ve alçaklığın yanyana bulunduğu bir ansiklopedi olarak ele alır sanatı. Bondaryev'e göre sanat, insanın gerçek dağlarında kendini ve yaşamın anlamını aradığı bir keçi yoludur.

Sovyet edebiyatında savaşın bu denli yoğun işlenmesine neden olarak. 2. Dünya Savaşında yitirilen 50 milyon insanın 20 milyonunun Sovyetlere ait olması gösterilir. Ve Sovyetler, böylesine geniş bir savaş edebiyatına sahip olmalarıyla övünürler. Çağdaş sovyet ozanlarından Yevgeniy Dolmatovski (126) bu konuda şunları yazar: "Sovyet yazarlarının haklı oldukları bir savaşa katılarak ve yurtlarını savunarak, insancılığın en üst düzeyinde varlıklarını koruyabildiklerini, Sovyet edebiyatının geçmiş deneyimlerinde tüm açıklığıyla görmek mümkündür. Görgü tanıklığının yükümlülüğünü, olgularla ve bu savaşın ayrıntılarıyla donatmak açısından, özellikle bu açıdan bakıldığında, Sovyet edebiyatının dünya edebiyatındaki yeri ve önemi büyüktür." (127)

(126) **Yevgeniy Aronoviç Dolmatovski** (doğ. 1915): Rus-Sovyet ozanı. 1937 yılında Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsünü bitirmiştir. 1934 yılında edebiyat yaşamına başlayan Dolmatovski aynı yıl Moskova'da ilk kitabı "Lirika" yı yayınladı. Bu kitabını. 1935 yılında yayınlanan "Gün" adlı kitabı izler. 2. Dünya savaşı sırasında arka arkaya şiir kitapları yayınlanır: "Dinyeper Sarkıları" (1942), "Bozkır Defleri" (1943), "Zafere İnanc" (1944), "Uzaklardan Şiirler" (1945). Şiir-romanı "Gönüllüler" 1956 yılında yayınlanan Dolmatovski, tanınmış birçok müziğe metin yazarlığı yapmıştır. Birçok film müziğinin söz yazarlığını da yapan Dolmatovski Şostakoviç'in ünlü oratoryosu "Ormanlara Şiir" in söz yazarıdır.

(127) **Y.A. Dolmatovski Pisatel i Voyna** (Yazar ve Savaş). Noviy Mir, Moskova 1978 sayı: 2, s. 243 (Rusça).

“Lanet olsun sana savaş!” (128)

Kırgızistanlı yazar Cengiz Aytmatov’un (doğ. 1928) hemen tüm kısa ve uzun öykülerindeki ana tema, bu sözcük üzerine kurulmuştur. Yazarlığa 1953 yılında öykü yazarak başlayan Aytmatov’a, dünya çapında ün kazandıran ve Fransızcaya Louis Aragon tarafından çevrilen “Cemile” (1958) adlı uzun öyküsü, kahramanlarının ruh güzelliği ve içten duygularını şiirsel bir anlatımla veren, estetik uyumu titizlikle ve geleneksel gerçekçilik ölçütleri içinde birleştiren bir başyapıttır. Aytmatov, iki üslup niteliğini, gerçekçilik ile estetik bütünlük niteliğini birbirine kaynaştırmayı başarabilmiş bir yazardır. Gerçi ilk dönemlerinde yazdığı sözelimi, “İlk Öğretmen”, “Yüzyüze”, “Uzaklara Gidiyoruz” (1957) gibi öykülerinde, devrimin ilk yıllarındaki sıcak ve hareketli hava egemendir ve aynı bütünlüğü sağlayabildiği pek söylenemez. Ama, “Cemile” ya da “Beyaz Gemi” adlı uzun öykülerinde artık Aytmatov, olgunluk döneminin bütünlüğünü sağlamıştır. Genç Sovyet edebiyat tarihçisi ve eleştirmeni Novikov’a göre, (129) “İlk Öğretmen”deki coşkunluk; devrimin yarattığı coşkunluktan çok, Dyuşena’daki ilk köy öğretmeninin yaptığı işlerin ve bu işlerin niteliklerinin ayrıntıları ile, öykünün anlatımından oluşmaktadır. “İlk Öğretmen” daha çok, Kırgızistan’daki aydın neslin yetişmesine neden olan okulları kuranlara, sosyal iyileştirme hareketinin temelini atanlara Aytmatov’un gönül borcunu ödemesini gösteren bir belge niteliğindedir (130)

“Toprak Ana” (Materinskoy Pole) adlı uzun öyküsünde Aytmatov, kahramanlık baladlarına benzer bir anlatım biçimi

(128) C. Aytmatov “Toprak Ana”, Çev: Halit Aliasmanoğlu, Hür Yayınları, İstanbul, 1975, s. 87.

(129) Vasiliy Vasilyevic Novikov (dağ. 1916): Rus-Sovyet edebiyat tarihçisi ve eleştirmeni. 1937 yılında Kurbişevski Pedagoji Enstitüsünü bitiren Novikov, SSCB Akademisi edebiyat ve sanat kürsüsü başkanlığı yapmıştır (1948). Novikov, doktora tezini 1962 yılında Maksim Gorki’nin dramları üzerine vermiştir. Sovyet halk edebiyatı sorunları, Mayakovski ve Maksim Gorki’nin sanatları üzerine çalışmaları olan yazarın, “A. P. Çehov” (1945), “V. V. Mayakovski” (1952), “Maksim Gorki Oyunları Üzerinde Nasıl Çalışırdı?” (1960), “Edebiyat ve Çağdaşlık” (1963) gibi bir çok çalışması vardır.

(130) V. V. Novikov, Hudojestvennyy Polsk (Sanatsal Tarama), Cengiz Aytmatov’un Düzyazısı Üzerine Notlar, Noviy Mir, Sayı: 12, 1978, s. 254 (Rusça).

mine doğru kesin bir dönüş yapar. Bu dönüş, daha ileride "Beyaz Gemi"de eleştirilere hedef olacak olan "Geyik Ana Söylencesi"ne kadar uzanır. Aytmatov, "Toprak Ana" öyküsünü, savaşta üç oğlunu, kocasını ve gelinini yitiren Tolgunay'ın toprak ile konuşmalarıyla birbirine bağlayarak, Maksim Gorki'nin "Ana" romanında işlediği, ananın kutsallığı tema'sını, son derece duygusal bir anlatım içinde işler. Bu kısa roman içindeki hemen her satırda okuru savaşı lanetleyecek derecede duygusal bir gerilim içine iten Aytmatov, yalnızca bu öyküsüyle bile barışın en büyük savunucularından biri olduğunu kanıtlamış bir yazardır.

Bir başka uzun öyküsü "Elvada Gülsarı"da Aytmatov, büyük bir esneklik gücüne ulaşmaktadır. Şöyle ki, belli olayların ve yaşam çelişkilerinin anlatımında olduğu kadar, özel karakterler ortaya çıkartıp, bunları da şiirsel anlatımın içine sokmaktadır. Roman kahramanı Tanabaya, devrim sonrasında rastgele kolhoz üyelerinin düşünce ve duygularında oluşan köklü değişiklikler, aösteren geniş sanat genelleştirmesi içinde yükselen bir tiptir.

Aytmatov'un son uzun öyküler "Beyaz Gemi", "Erken Gelen Turnalar", "Deniz Kıyısında Koşan Alaca Köpek"de, yazarın ayrıntıları ele alış biçiminde, düşünce kapasitesini yükseltme ve ele aldığı konuları yaşamın genel yasaları yönünde açmak isteğinde olağanüstü aşama görülür.

"Ulusların Dest'üğü" adlı deranın 1977 yılında çıkan 10. sayısında kendisiyle yapılan bir sövleşide Aytmatov; gerçeğin zaman ilişkilerinin, yaşam çelişkilerinin ve karışık insan yazılarının çok yönlü, derin ve esnek bir biçimde yansıtmadaki rolünü özellikle vurgulamıştır. "Manevi Destek" adı altında yayınlanan bu sövleşide Aytmatov bunun, geçmişin olduğu kadar günümüzün de çok açık biçimde aydınlatılması açısından gerekli olduğunu belirtir. (131)

Savaş kuşağı yazarlarından olan Aytmatov, o dönemin tüm dünya yazarları gibi yapıtlarında dünya barışını sağlıklı tutabilmek için, insana özgü konuları ele almaktadır. Aytmatov'a göre henüz gerginlik bitmemiştir, hatta dünya hiçbir dönemde böylesine karmaşık bir döneme ulaşmamıştır. Aytmatov bunun böyle olduğunu, giderek karışan dünyanın sanat

ve kültürde yansımasıyla ortaya çıkan olgularla açığa çıktığını belirtir. Ona göre edebiyatın tek ve birincil görevi; insanlık deneyinin bütünlüğüne, insanlığın temel ülkülerine uygun ölçüde insanların yetiştirilmesine çalışmasıdır. İnsanların savaşmaktan vazgeçmelerinin sağlanması, ancak onların da başkalarının duygu ve düşüncelerini öğrenmesiyle, onların da bir başkasının yaşamı sevdiğini bilmesiyle, onların da ölümden korktuğunu, acı çektiğini bilmesiyle sağlanabilir. Bu anlamda edebiyata (genel olarak sanata) her zamankinden fazla gereksinim olduğunu belirtir.

Aytmatov kendisine yöneltilen "Sanatın temel görevine ilişkin ne düşünüyorsunuz?" sorusuna özet olarak, "kendi varlığımızı kavramanın temel görev" olduğunu belirtir ve şöyle sürdürür "Edebiyatın görevi, çalışma alanından elde edeceği temel faydayı atmadan genel düşünmektir. Ben bu temel faydanın insan kişiliği analizinde olduğuna inanıyorum." (132)

Cengiz Aytmatov, sağlıklı düşünen bir edebiyatçıdır. Bu anlamda yalnızca Sovyet edebiyatında değil, dünya edebiyatında da seçkin bir yeri vardır. Aytmatov'a göre edebiyatın işlevi değişebilir, ama edebiyatın temel ilkelerinin değişemez olması, edebiyatın biçimsel olarak değişmesi anlamına gelmemektedir. Aksine, sürekli değişmekte olan, her geçen gün bir önceki somut gerçeklerin yeni katılımlarla daha ileriye götürüldüğü bir çağda edebiyatın da aynı yolu sürdürmesi gereklidir. Nasıl ki, Newton'ın kullandığı fizik ve matematik formülleriyle Einstein'ınki farklıysa, bugün de edebiyatın algıladığı gerçeklik, dünkünden farklıdır. (Aytmatov burada Labačevski geometrisi ile Euklid geometrisini örnek vermiştir) Bundan şu sonuç çıkmaktadır: Artık Balzac romancılığı ile Marquez romancılığı farklıdır.

Ekim devriminden sonra doğmuş Sovyet yazarlarının sayısı bir hayli kalabalıktır ve bu yazarlar, kendilerinden önceki kuşak tarafından verilmiş savaşımın zengin mirasına konmakla, aynı yanlışlıklara ve duygusallıklara düşmekten kurtulmuş yazarlardır. Günümüzde, Sovyet edebiyatı varlığını bu yolla kanıtlamış olduğu gibi bu yeni edebiyat geleneğinin

(132) Cengiz Aytmatov. **Edebiyatın Görevi Halkları Birleştirmekdir...**
Türkçesi: İsmail Gül, Yarın, Mart 1983, Sayı: 19, s. 20.

ilk örneklerinde düşülen yanlışlıklara yapılan saldırıları da göğüsleyebilmektedir.

1920 yılında sonra doğmuş olan ve çoğunluğu da yaşayan bu yazarların yapıtları üzerine, Zalığın'ın de daha önce değindiğimiz bir alıntısında belirttiği gibi, şimdiden peşin yargılar vermek olanağı yoktur. Ancak, sözgelimi işçi bir ailenin oğlu olan ve 1947 yılında yazarlığa başlayan Yengeniı İvanovıç Nosov (doğ. 1925) veya "Öksürük Otu" (1964) romanı yazarı Vladimir Alekseyevıç Solouhin (doğ. 1924) veya yine Nosov gibi 2. Dünya Savaşı'na katılmış olan, 1942-49 yılları arasında bir savaş donanmasında görev alan ve 1945 yılında yazarlığa başlayan Yuri Vladimirovıç Davidov (doğ. 1924) gibi yazarlar daha şimdiden geleceğe kalmayı hemen hemen garantilemiş önemli yazarlardır. Kuşkusuz, bunların arasına 1922 doğumlu Vasili Pavlovıç Aksyonov ile 1937 doğumlu Valentin Grigoryevıç Rasputin'i katmak gerekir.

Maksim Gorki Yüksek Edebiyat Enstitüsünü 1962 yılında bitiren Yengeniı İvanovıç Nosov, uzun ve kısa öykülerini "Balıkçı Yolunda" (1958), "Tridsat Zeren" (1961), "Güneş Nereden Batar?" (1965) gibi kitaplarında toplamıştır. Öykülerinde kolhoz yaşamının ilginç yönlerini ele alıp yansıtan Nosov, dilinin sertliği ile tanınır. Yapıtlarında insan emeğine saygıyı merkez olarak almıştır.

Yuri Vladimirovıç Davidov ise, "Yuıni Krest" (1957), "Denizlerde Geziler" (1949) gibi öykülerini, 1962 yılında, "O Dnızyak Tvoih, Afrika" adlı kitabında toplar. Daha sonra ünlü gezginlerle ilgilenen Davidov, örneğin, "Kıyıyı Görüyorum" (1964) gibi öyküler yazar. Genel olarak tarihsel niteliğı olan konulara eğilen Davidov'un, bu alandaki en önemli yapıtı "Mart" adını verdiği uzun öyküsüdür.

Yaşayan Sovyet yazarları içinde en genç olmasına karşın en ünlülerinden biri de Vasili Pavlovıç Aksyonov'dur. Lenin-grad tıp fakültesini bitiren Rus-Sovyet yazarı Aksiyonov, ilk öyküsünü 1959 yılında yayınlamıştır. 1960 yılında öykülerini topladığı "Meslekdaşlar" kitabı, genç doktorlar üzerine yazılmış öykülerden oluşur. Yazarın "Yıldızlı Bilet" (1961) adlı romanı, çağdaş gençliği ve bulundukları çevre içindeki sağlıklı-sız gelişmelerini konu almıştır. Birçok tartışmaya neden olan

bu roman üzerine bir çok eleştiri ve inceleme yazısı yayınlanmıştır. (133)

"Meslekdaşlar" romanında Aksyonov, üç genç doktorun kuzeye gidişini ve orada yaşamla karşılaşmalarını anlatır. K. Zelinski, Aksyonov'un bu romanın, yazarın kent gençliğinin kendine özgü doğal konuşma biçimini fazlaca zorlamış olmasına karşın, egemen olan üslubun lirik-romantik üslup olduğunu belirtir. (134)

Daha genç olmasına karşın, Aksyonov kadar ün yapmış bir başka yazar da Valentin Grigoryevic Rasputin'dir. 1961 yılında yazarlığa başlayan Rasputin, aynı yıl "Leşka'ya Sormayı Unuttum" adlı öyküsünü yayımlar. "Krasnoyarsk Öyküleri" (1967), "Mari'nin Paraları" (1968), "Çağımız" (1970) gibi öyküleri yayınlanan Rasputin, kahramanlarını edebiyatın dışında kişilermiş gibi çizmesiyle dikkati çeken bir yazardır. Rasputin'e SSCB'nin en büyük edebiyat ödülünü kazandıran "Yaş ve Anımsa" romanı, yazarın tüm yapıtlarındaki genel özelliği taşımaktadır. Bu romanında Rasputin savaş yıllarında, savaşa gitmeyerek köyünün yakınlarında bir yere saklanan Andrey Guskov'u ve onun çevresinde gelişen dramı anlatır. Rasputin, olaylara salt bir gözlemci gibi bakarak ve kahramanlarına ve olay örgüsüne hemen hiç müdahalede bulunmayarak yapıtlarını oluşturur. Sergey Zaligin, Rasputin için şöyle yazar: "Rasputin'in yapıtları da, hep o aynı gelenekten, sanatın nesnesinin sanatın kendisinden daha üstün sayıldığı gelenekten doğmaktadır" .(135)

Nosov gibi, Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsünü bitiren Aleksandr Yevseyevic Rekemçuk (doğ. 1927), ülkesinin kuzeyini ve buradaki insanların yaşamını iyi bildiğinden, yapıtlarında bu yaşamın etkisi kolaylıkla izlenir.: "Ayaz" (1956), "Kıyı" (1958) adlı kısa öyküleri ve "Hepsinden Önde" (1957), "Genç-Yeşil" (1961), "Yaz Tatil Günleri" (1959) adlı uzun öyküleri buna örnektir. "Genç-Yeşil" ve "Yaz Tatil Günleri" adlı öyküleri filme alınan Rekemçuk'un bu yapıtlarında, günümüz Sovyet yaşamının görüntüleri yansır. Genellikle olaylar büyük kentten uzak, fabrika ve çalışma alanlarında geçer. "Yaz

(133) Kırtkaya Literaturnaya Ensiklopediya Moskova 1962. Cilt 1, s. 125.

(134) K. Zelinski, a.g.y., s. 310.

(135) S. Zaligin, Çağdaş Rus Nesri Üzerine Birkaç Söz, Türkçesi: Atıul Behramoğlu, Yazko Çeviri, Kasım-Aralık 1981, Sayı: 3, s. 91

Tatil Günleri'nde Rekemçuk, başmühendis olmadığından işin yarım kalması tehlikesi nedeniyle, gönüllü olarak tatilinden vazgeçen bir kadını anlatır.

"Yoldaş Hans" (1965) adlı uzun öyküsünde ise, uluslararası barış konusunu işleyen Rekemçuk, "Verimsiz Karaparçası" adlı romanda da (1968), kuzey halkının dramatik yaşamını ve gelişen köklü anlaşmazlıkları anlatır.

Sadece öykü ve roman yazarı olarak değil, aynı zamanda iyi bir sinema yönetmeni, aktör ve senaryo yazarı olan **Vasiliy Makaroviç Şukşin** (1929-1974), Sovyet edebiyatının genç yaşta yitirdiği en büyük yeteneklerden biridir. Şukşin'in yazarlığı, 1959 yılında yayınlamaya başladığı ve daha sonra 1963 yılında "Köy Sakinleri" adlı kitabında topladığı öykülerle başlar. 1964 yılında yazdığı "Bir Soylu Böyle Yaşar" adlı senaryosuyla 16. Venedik Film Festivali ödülünü kazanır. Bu senaryosunun kahramanı Paşka Kolokolnikov. "kendiliğinden yaşama biçimi" olan, doğrudan doğruya kendi istemleri içinde hareket eden, insani davranışlarını bozulmaz biçimler içinde koruyan ve bu yönüyle de izleyicilerin sempatisini kazanan bir tiptir. Zamanla Şukşin, duygusal yaşama ve aklın doğal oyunlarına karşı daha temkinli bir davranış geliştirir. 1968'de "Orada Uzaklarda" adlı kitabı yayınlanır (Kitap, 1973 yılında "Sobacı Dükkanı" adı altında filme alınmıştır). Edebiyatta ve sinemada Şukşin'in ilgisini genel olarak epik-biçim çekmektedir. Sözgelimi "Lybovini" romanını, aynı isimle 1965 yılında film yapmıştır. Aynı yöntemle; "Karakterler" adlı öykülerden 1973 yılında "Oğlunuz ve Kardeşiniz" filmini, değişik öykülerden de 1971 yılında "İlginç İnsanlar" filmini yapmıştır. Bu çalışmaların sonunda Şukşin, kendisine büyük ün sağlayacak olan "Kırmızı Kartopu Ağacı" (1973) adlı film-öyküsünü yazar. Bu öyküsünde Şukşin, günümüz Sovyet toplumundaki toplumdışı insanları incelemiştir. Aynı adla filme alınan öykü, 1947 yılında 7. Bakü Sovyet Film Festivali ödülünü almıştır. (136)

Yazar, aktör, senarist ve rejisör olarak çalışan Şukşin, çalışmalarının bütününde, ulusal ve sosyo-psikolojik tiplerin yaşam süreci içinde davranış değişikliklerine dikkati çekerek, çok çeşitli karakterleri dünyaya tanıtmayı amaçlamıştır.

(136) Krotkoya Literaturnoye Ensiklopediye, Moskova 1975, Cilt 8, s. 808.

“Vatan İçin Çarpıştılar” adlı filmin çekimi sırasında ölen Şukşin için Sergey Zaligin; “Şukşin tarihsel ve çağdaştır”. diye yazar, “Fakat tüm bunların ötesinde bana öyle geliyor ki onun Rus edebiyatına kısa hikaye ustası olarak bıraktığı iz en önemli olanıdır. Şukşin, sanki sahneden büsbütün çekilmiş olan ve saymacalı olarak ‘olay yazımı’ diye adlandırabileceğim hikaye türünü yeniden diriltti”. (137)

Şukşin okuru çok farklı yerden avlayan bir yazardır. “Yaşamak Tutkusu” adlı öyküsünde Nikitiç’in yarattığı tüm insancıl değerlerin karşılığı olarak, sırtına kendi tüfeğinden çıkan bir kurşunu yemesi; O’Henry’nin öykülerinde rastlanan **çarpıcı son**’dan çok, tekrar tekrar Nikitiç’e dönerek, yanlışlığın nerede olduğunu aratması açısından önemlidir. Çarpıcı son, okuru şaşırtmaktan çok, Nikitiç’i somutlaştırmak amacıyla kullanılmıştır.

Şukşin’in şu sözleri sanat anlayışını özetlemektedir: “Bir sanat yapıtı, gerçekten olan, yaşanan bir şeyden doğar; bir ülkede, bir insana, sizin yaşamınız sırasında olan bir şeyden...” (138)

Kuşkusuz, Sovyet romancıları bu kadarla bitmemektedir. Bu kitap içinde adı geçmeyen birçok Sovyet romancısı, gerek kaynakların darlığı ve gerekse kitabın sınırlılığı nedeniyle dışarıda bırakılmıştır. Öte yandan, kimi yazarlar ise yalnızca kısa bir tanıtıyla geçirilmiştir. Smirnov, Abramov, Çakovski, Belov, Adamoviç ve daha birçok yazar ise, eldeki bilgilere rağmen, salt bir seçim yapma zorunluluğundan dolayı kitap dışında kalmışlardır.

Ancak, amaç Sovyet romancılığını tanıtmaktır. Bu amaca uvaun olarak Maksim Gorki’den başlamak üzere, dönemlerine imzalarını atmış yüz kadar yazar tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma şu açıdan da önemlidir: Toplumcu gerçekçi sanat, Maksim Gorki’den bu yana büyük bir gelişim sıkıntısı içindedir. Gerçeğin toplumsallaşması sorunun ortaya atılmasıyla birlikte, elestirel gerçekçilikten daha farklı bir gerçekçiliğin varlığına duyulan aereksinim, gerçekçiliğin yeni arayışlar içine girmesine neden olmuştur. Kuşkusuz, böyle bir arayışın

(137) S. Zaligin, a.g.y., s. 87.

(138) Vasilly Şukşin, “Yaşamak Tutkusu”, Çev: Yurdanur Salman, Adam Yayıncılık, Şubat 1982, s. 10.

getireceği büyük sorumluluklar da, bu arayışın içindeki yazarlarca paylaşılmıştır. İnsanlığın, bilinmeyene ve bilinemez-ciliğe olan derin tutkusu, bireyci sanatın dallanıp budaklan-masına uygun ortam yaratmıştır. Değil mi ki, romanlar, söz-gelimi, savaşı önleyememektedir, o halde, roman romandır ve insanı eğlendirmekten öteye gitmemelidir. Ya da roman, bir dil sanatıdır ve kendine özgü karmaşık kurgusu içinde soyutlaşarak gelişimini tamamlayacaktır. Bu bakış açısının egemen olduğu yüzyılımızda, romanı topluma ilişkin bir sanat olarak korumanın güçlüğü, anlaşılmazlığa verilen ödünü de beraberinde getirmiştir. Bu da, yenilikçi edebiyatın piyasayı ele geçirmesinde fazla güçlük çekmemesini sağlamıştır.

Geleneksel gerçekçiliği Sovyet romancıları kurtarabilmiş midir? Roman, mutlaka Sovyet romancılarının verdiği örnek-ler çerçevesinde mi yazılmalıdır? Bütün bu ve benzeri soru-lar, gelecek kuşakların yanıtlayabileceği sorulardır ve bizim amacımız da böyle bir sonuca varmak değildir. Ancak, şurası unutulmamalıdır ki, insanın bireysel dünyasını didik didik eden ve toplumdan giderek soyutlanmasına önderlik eden yenilikçi roman dönemi, tıpkı kaba gerçekçilik dönemi gibi yavaş ya-vavaş ortadan kalkmakta ve roman sanatında ortak bir denge oluşmaktadır.

Sovyet romancılığını konu alan bu kitap da, konunun başka bir boyutunu; 19. yüzyılın sonlarında başlayan çatallaş-manın kollarından birinin gelişimini açıklamak üzere hazır-lanmıştır. Geleneksel edebiyatın yenilikçi ve toplumcu gerçek-çilik olarak belirsiz bölünüşünden sonra, ülkemizde daha çok yenilikçi edebiyatın gelişmesi konu edilmiş ve bu akımın nite-likleri belirlenmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz, çağdaş gerçekçilik adına da birçok çalışma yapılmıştır, ama bu akımın gelişme-sinde önemli payı olan Sovyet romancıları gereğince değeri-lendirilemediğinden, dengesiz bir savaşım sürekli olagelmis-tir.

Bu çalışma yalnızca roman ile sınırlandırılmıştır ve ama-cı da böyle bir tartışmaya olumlu yönde katkıda bulun-maktır.

ADLAR DİZİNİ

— A —

Abramov 119.
 Adamoviç 119.
 Ahtanov T. 96.
 Aini S. 32, 33, 65.
 Aļayev V.N. 89.
 Akkoc Z. 78.
 Aksyonov V.P. 116, 117.
 Alekseyev M.N. 101, 102.
 Ananyan B.S. 82, 83.
 Andreyev A. 101.
 Andreyev N.A. 18, 20, 30.
 Aragon L. 113.

Aseyev R.N. 38.
 Auezov M. O. 62.
 Aytmatov C. 65, 77, 90, 113, 114.

— B —

Baklanov G.Y. 110, 111.
 Bakunts A. 65.
 Balzac H. 68, 70, 115.
 Barbusse H. 108.
 Baş V.V. 90, 91.
 Başırov G.B. 74.
 Behramoğlu A. 78.
 Belyi A. 23.

Belov V. 119.
 Berke F.B. 34.
 Blok A. 38.
 Bobrov S.P. 38.
 Bondoryev V.V. 110, 111, 112.
 Borodin S.P. 74, 75.
 Brill V. 102.
 Bunin I.A. 21, 27, 28, 29, 33, 35, 40.
 Əyadulya Z. 37, 38.

— C —

Camus A. 72, 105.
 Caudwell C. 42.

Conrad J.

64.

Corneille P.

29.

— C —

Cokovski A.B.

101,119.

Capayev V.I.

42.

Cehov A.P.

19,20,27,29,66.

Cernişevski N.G.

9.

— D —

Davidov Y.V.

116.

Dickens C.

109.

Dobrolyubov N.A.

9.

Dolmatovski Y.A.

112.

Dostoyevski F.M.

10,13,15,29,33,35,66,

67,69,74,78,83.

— E —

Ebulhasan

82.

Efremov D.D.

42.

Ehrenburg I.G.

44-48,66,77,84,85,108.

Einstein A.

115.

Eizenstein S.

25.

— F —

Fadeyev A.A.

44,69-74,76,78,85.

Fedin K.A.

11,58-59.

Furmanov D.A.

22,31,42,43,64,70,71,

76,78,84,85,92,104.

— G —

Gamschurdia K.S.

48,49.

German Y.P.

97.

Gide A.

77.

Gladkov F.V.

22,36,37,42,71,64,85.

Gogol N.V.

9,10,65,74,87.

Golovaç P.R.

74,75.

Golovko A.V.

64.

Gonçar A.T.

101,102,103.

Gonçarov I.A.

10,

Gorki M.

10,12-20,27,28,29,33,37,

43,52,59,60,61,67,74,78.

93,95,96,97,163,110,111.

114,116,117,119.

Granin D.A.

97,101,102.

Griboyedov A.S.

62.

Grin A.

64,55.

Grossman V.S.

108,108.

— H —

Hemingway E.

108,110.

Herzen A.I.

9,17.

Hrapçenko M.B.

31,64,105,106.

Hüseyin M.

95.

— I —

Ibrahlmov M.A.

66,98,99.

Ivanov V.V.

59,60,61.

— J —

Jukovski V.A.

27.

— K —

Katayev V.P.

62,83,64.

Kazakyevič E.G.

99.

Kerbabayev B.

61,62.

Kiprenski O.

53.

Kojevnikov V.M.

94,95.

Kondratyev N.D.

99.

Korena G.
38.
Korolenko V.G.
13,21.
Kosolapov V.
109.
Kovtyuha E.İ.
21.
Krillov İ.A.
62.
Krimov Y.S.
89,90,91.
Kuprin A.İ.
27,28,29,33.

— L —

Latsis V.T.
79.
Lazo S.
70.
Leonov L.M.
66-69,74,87.
Lermontov M.Y.
9,10,27.
Leskov N.S.
13,15,22.
Levintan İ.
53.
Lunaçarski A.
67.

— M —

Malışkin A.G.
49,52.
Malraux A.
54,108,110.
Markov G.M.
97.
Marquez G.G.
115.

Maupassant H.R.
12,20.
Mayakovski V.
25,26.
Metçenko A.İ.
39.
Mirahmedov A.
82.
Myasnikov A.S.
28.

— N —

Newton İ.
115.
Nilin P.F.
89,91.
Nosov Y.İ.
118,117.
Novikov V.V.
113.

— O —

O'Henry
119.
Ostrovski N.A.
22,31,42,75-78,87,92,103
Ovçarenko A.
58.

— P —

Panfyorov F.İ.
22.
Panova V.F.
90,92,93,94.
Parkhomenko M.N.
26.
Pasternak B.L.
38,40.

Paustovski K.G.
30,52-56,77,78.
Pilnyak B.A.
23,24.
Pisemski A.F.
10,29.
Polevoy B.N.
91,92,93,94.
Prişvin M.M.
29,30,31,34.
Puşkin A.S.
9,10,27,62,78.

— R —

Rasputin V.G.
116,117.
Rekencuk A.Y.
117,118.
Remizov A.M.
56.
Ribak N.S.
101.
Ribakov A.N.
101.
Rolland R.
52.

— S —

Saltikov Şçedrin M.E.
8.
Sartokov S.V.
90,91,92.
Serafimoviç A.
20,23,31,42,64, 70,
76,78,84,85,92,104.
Sibirtsev V.
70.
Simonov K.
84,103-110,112.

Skryabina A.N.
38.
Smirnov S.
119.
Solouhin V.A.
116.
Stanislavski K.S.
60.
Stelmah M.A.
99.
Stendhal
68.
Suçkov B.L.
12,48,63,71,87,96.
Surovtsev V.I.
96,97.

— Ş —

Şklovski V.
25.
Şolohov M.A.
22,33,40,44,53,77,78.
83-88, 108-110.

Şukşin V.B.
118,119.

— T —

Tendrlyakov V.F.
89,110.

Timofeyev L.I.
7.

Tolstoy A.N.
38-36,40,77.

Tolstoy L.N.
10,12,13,15-21,23,40
56,62,69,70,74,80
83,84,85,87,98,110.

Tomaşevski B.V.
41.

Troçki L.
25,61.

Turgenyev I.S.
9,10.

— V —

Vasilçenko S.V.
31,32.

Vesyoliy A.
65.

— W —

Wells A.G.
33.

— Z —

Zahradka M.
56.

Zaligin S.P.
99,100,101,116,117,
119.

Zelinski K.L.
8,22,30,39,46,81,93,
110,117.

Zola E.
12,29,35.

FOTOGRAFLAR



A.SERAFÍMOVIČ



M.GORKI

M.M.PRİŞVİN



S.AİNİ





K.A.FEDIN



A.N.TOLSTOY

B.KERBABAYEV



L.M.LEONOV





A.A.FADEYEV



N.A.OSTROVSKI



V.LATSIS



V.PANOVA



M.A.ŞOLOHOV



S.V.SARTAKOV

B.N.POLEVOY



V.M.KOJEVNIKOV





G.M.MARKOV



M.A.STELMAH

D.A.GRANIN



K.M.SIMONOV





A.T.GONÇAR



M.N.ALEKSEYEV

F.TENDRYAKOV



C.AYTMATOV





V.BELOV



I.G.EHRENBURG

Roman, yüzyılı aşkın süredir insanların sorunlarını derinlemesine çözmeye çalışan bir sanat olarak olagelmıştır. Ancak, 20 yüzyıla girildikten sonradır ki, romanın ilgi alanı bireylerin birbirleri ile olan ilişkileri biçimine dönmüştür. Ortaya çıktığı yıllarda daha çok bir açıklama ve bilgilen-dirme işlevini yerine getiren roman, daha sonra gelişen kit-le iletişim araçlarının bu görevi yüklenmesiyle birlikte, giderek etkinliğini yitirmiş ve gelişimini biçim denemelerinde aramaya başlamıştır.

Ancak, kimi roman yazarları 19. yüzyıl geleneğine bağlı kalarak, inatla çalışmalarını sürdürmüşler ve romanın ancak geleneksel yapısı içerisinde varlığını koruyabileceğini savunmuşlardır. Bu bakış açısı çerçevesinde en yaygın ve en yetkin örnekleri verenler de, Sovyet romancıları olmuştur. Bu kitap, geleneksel roman anlayışında önemli romancılar yetiştirmiş olan Sovyet romancılığının sınırlı tanıtımını amaçlamaktadır.

